

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 39

FÖRSTA KAMMAREN

1964

8—9 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 8 december

	Sid.
Svar på frågor:	
av herr Lundström ang. rättelse vid debitering av för hög slutlig skatt	5
av herr Adolfsson ang. proposition till 1965 års vårriksdag rörande valkretsindelning vid primärkommunala val	6
av herr Sundin ang. användningen av vissa medel vid inlösen av egnahem	7
Svar på interpellationer:	
av herr Åkerlund ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.	8
av herr Kristiansson, Axel, ang. tvångssammanslagning av kommuner	17

Onsdagen den 9 december

Om byggande av en fast förbindelse över Öresund	28
Självstyrelsen på länsplanet	30
Tandläkarutbildning i Göteborg	31
Kriminalvården	37
Om utredning rörande branschforskningsinstitutet	41
Kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln	45
Mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden	51
Förslag till naturvårdslag m. m.	54
Fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning	88
Om forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle ..	99
Om bättre ljudisolering av bostäder	101

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Tisdagen den 8 december	
Protokoll från justitiedepartementet ang. fullmaktsgranskning ..	5
Onsdagen den 9 december	
Utrikesutskottets utlåtande nr 8, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	28
Statsutskottets utlåtande nr 182, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	28
Bevillningsutskottets betänkande nr 63, ang. redogörelse för Nordiska rådets tolfte session	29
Första lagutskottets utlåtande nr 46, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	29
Andra lagutskottets utlåtande nr 70, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	29
Tredje lagutskottets utlåtande nr 42, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	30
Utrikesutskottets utlåtande nr 9, ang. godkännande av fiskerikonvention	30
— nr 10, ang. statslösa personers rättsliga ställning	30
— nr 11, ang. ändringar i Förenta Nationernas stadga	30
Konstitutionsutskottets memorial nr 38, ang. televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar	30
— utlåtande nr 39, ang. självstyrelsen på länsplanet	30
Statsutskottets utlåtande nr 181, ang. statsrevisorernas berättelse rörande granskning av statsverket	31
Bevillningsutskottets betänkande nr 62, ang. statsrevisorernas berättelse rörande granskning av statsverket, m. m.	31
Andra lagutskottets utlåtande nr 69, ang. statsrevisorernas berättelse rörande granskning av statsverket	31
Jordbruksutskottets utlåtande nr 29, ang. statsrevisorernas berättelse rörande granskning av statsverket, m. m.	31
Statsutskottets utlåtande nr 183, ang. tandläkarutbildning m. m. i Göteborg	31
— nr 184, ang. kriminalvården m. m.	37
— nr 185, ang. överenskommelse rörande provisoriska arrangemang för ett världsomspännande kommersiellt telesatellit-system	41
— nr 186, om utredning rörande branschforskningsinstitut ..	41
— nr 187, ang. kapitalförsörjningen för företag inom lastbilstrafikbranschen, m. m.	45
— nr 188, ang. mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden	51
— nr 189, ang. ny organisation av totalförsvarets regionala ledning m. m.	54
— memorial nr 190, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till ett nytt ålderdomshem för svenskar i London	54

	Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 68, ang. ändrad lydelse av 3 § lagen om fri rättegång, m. m.	54
Bankoutskottets utlåtande nr 45, ang. ordinariesättning av vissa tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå	54
— nr 46, ang. bestämmelser om tjänstgöringstraktamente till JO:s och MO:s ställföreträdare	54
— nr 47, ang. Tumba pappersbruk, m. m.	54
Tredje lagutskottets utlåtande nr 41, ang. förslag till naturvårdslag m. m.	54
— nr 43, ang. vissa bestämmelser om fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m.	88
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, om samhällliga insatser till stöd för ungdomsverksamheten	99
— nr 57, om forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle	99
— nr 58, om bättre ljudisolering av bostäder	101

Tisdagen den 8 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet inkomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 8 december 1964.

Till justitiedepartementet hade den 7 december 1964 från överståthållarämbetet inkommit fullmakt för förbundsordföranden Yngve Persson, vilken vid ny röstsammanräkning den 5 december 1964 blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes icke någon anmärkning mot fullmakten.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Det antecknades, att herr Persson, Yngve, utsetts att inträda såsom ledamot av kammaren i stället för herr Kling, vilken valts till ledamot av kammaren för Gävleborgs län.

Herr *Persson, Yngve*, infann sig nu och intog sin plats i kammaren.

Ang. rättelse vid debitering av för hög slutlig skatt

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **STRÅNG** erhöll ordet för att besvara herr *Lundströms* fråga an-

gående rättelse vid debitering av för hög slutlig skatt, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 4 december, och anförde:

Herr talman! Herr Lundström har frågat mig om jag är beredd vidtaga någon åtgärd för att rättelse skall kunna ske snabbare än som f. n. är fallet, då skattebetalare uppenbart debiterats för hög slutlig skatt.

En promemoria med förslag till bestämmelser i syfte att förenkla förfarandet vid rättelse av vissa felaktigheter i taxeringar har upprättats inom finansdepartementet i augusti i år, och förslaget har remissbehandlats. Någon definitiv ställning i frågan har ännu inte tagits av regeringen. Det finns dock anledning räkna med att proposition i ämnet kommer att föreläggas 1965 års riksdag.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Till finansministern ber jag att få rikta ett tack för svaret och tillfoga ett tack också för svarets innehåll.

Min fråga aktualiserades av en händelse som redovisades i tidningarna häromdagen. Det var en kvinna som fick en kvarskattesedel på 1 000 kronor i stället för att, som hon beräknat, få 500 kronor tillbaka på för mycket erlagd skatt. Hon gjorde anmärkning med detsamma, felet uppdagades omedelbart, och skattemyndigheterna erkände oförbehållsamt att det var deras fel. Men kvinnan kan inte få pengarna till jul som hon hade hoppats. Hon måste först skriva och begära anstånd med att betala skatten, och så skall hon överklaga hos prövningsnämnden. Först sedan prövningsnämnden sammanträtt och godkänt att ändring skall komma

Ang. proposition till 1965 års vårriksdag rörande valkretsindelning vid primärkommunala val

till stånd, kan hon så småningom få pengarna. Det gläder mig att finansministern tydligen delar min upfattning, att detta är en alldeles onödig omgång, om det i alldeles klara fall skall gå till på detta sätt.

Jag vill tillfoga förhoppningen att den proposition om rättelse som finansministern förebådar till vårriksdagen också skall vara av den beskaffenheten att sådana här orimligheter rättas till och att vederbörande skattebetalare i liknande fall inte skall behöva vänta på sina tillgodohavanden på sätt som nu sker.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. proposition till 1965 års vårriksdag rörande valkretsindelning vid primärkommunala val

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Adolfssons* fråga angående proposition till 1965 års vårriksdag rörande valkretsindelning vid primärkommunala val, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 2 december, och yttrade:

Herr talman! Herr *Adolfsson* har frågat mig om jag avser att med anledning av förslag från 1955 års valutredning förelägga 1965 års vårriksdag proposition angående valkretsindelningen vid primärkommunala val. Till svar får jag anföra följande.

Frågan om ändrade regler bör införas för valkretsindelningen vid primärkommunala val, och vad de ändrade bestämmelserna i så fall bör innebära kan inte bedömas enbart med hänsyn till den nuvarande kommunala indelningen. Hänsyn måste också tas till vilken betydelse reglerna för valkretsindelningen kan få vid och efter genomförandet av en mera allmän sammanläggning av kommuner inom ramen för kommunblocken. Denna fråga övervägs

f. n. inom inrikesdepartementet, och avsikten är att den tillsammans med andra lagstiftningsfrågor rörande primärkommunala indelningsändringar inom den närmaste tiden skall dryftas med bl. a. representanter för kommunförbunden. Jag är därför inte beredd att nu ge något definitivt besked på herr *Adolfssons* fråga.

Herr **ADOLFSSON** (k):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga, och jag kan väl säga att jag inte är alldeles missnöjd med de formuleringar som där förekommer och det som svaret utmynnar i. Det är ju inte något nej utan en fråga om att möjligen sedermera kunna ge ett definitivt besked. För egen del hade jag självfallet önskat att statsrådet i stället skulle ha kunnat svara ja på min fråga vid detta tillfälle.

Jag vill ha sagt att anledningen till att jag ställt frågan just nu är att en ändring av valkretsindelningen vid de kommunala valen måste beslutas och anmälas till länsstyrelserna före den 1 november nästa år för att den skall kunna tillämpas vid 1966 års kommunalval. En ändring av bestämmelserna om valkretsindelningen måste alltså beslutas vid nästa års vårriksdag för att den skall hinna tillämpas år 1966. I annat fall blir det ytterligare fyra års fördröjning. Detta är sålunda motivet till att jag fört fram frågan just nu innan höstriksdagen avslutas.

Statsrådet hänvisar till den kommunindelning som är avsedd och framhåller att hänsyn också måste tas till vilken betydelse reglerna för valkretsindelningen kan få vid och efter genomförandet av en mera allmän sammanläggning av kommuner inom ramen för kommunblocken.

Jag vet ju att denna fråga har varit uppe till behandling i utredningen till följd av det tilläggsdirektiv som givits, men även om jag inte vill fördjupa mig i frågan kan jag säga att jag för min

Ang. användningen av vissa medel vid inlösen av egnahem

del inte kan anse att kommunindelingsreformen skulle göra ett uppskov behövt och inte heller att den tidsbegränsade undantagsbestämmelse som föreslagits till följd av de tilläggsdirektiv som utredningen fått skulle bli angelägen.

Ett av motiven för min ståndpunkt är att undersökningar visar att vallistor, gemensamma för hela kommunens område, är vanliga också vid valkretsindelning. Därmed faller argumentet om behovet av att få olika kommunalar representerade vid valet i form av lokala listor, som det här talats så mycket om.

Jag får kanske också tillägga att argumentet om olikheten mellan de olika kommundelarna i de blivande storkommunerna — traditionsmässiga, ekonomiska etc. — faller bort redan med hänvisning till de vidgade kommunikationer som numera förekommer i olika avseenden. Men dessutom skall det ju bli fråga om näringsgeografiskt sammanhängande områden med allt vad detta kan föra med sig av ett gemensamt tillgodogörande.

Herr talman! Jag tycker att frågan i och för sig är intressant, men anser att jag bör sluta anförandet nu. Jag vill bara säga att jag mycket väl förstår att statsrådet vill dryfta dessa frågor med representanter för kommunförbunden. Jag är glad över förklaringen i svaret att man avser att genomföra detta dryftande inom den närmaste tiden. Jag vill hoppas att en proposition kan lämnas fram till vårriksdagen och träda i tillämpning nästa gång vi har kommunalval.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. användningen av vissa medel vid inlösen av egnahem

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON** erhö

ordet för att besvara herr *Sundins* fråga angående användningen av vissa medel vid inlösen av egnahem, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 19 november, och anförde:

Herr talman! Herr Sundin har frågat om jag anser att utfärdade tillämpningsföreskrifter är för parterna tillfredsställande i vad gäller försöksverksamhet avseende inlösen av egnahem samt i fråga om medel från jordfonden för inlösen av jordbruksegnahem. Vidare har herr Sundin frågat om jag anser det nödvändigt att ändra nuvarande föreskrifter om i vissa fall tillämpningen innebär att kreditinstitutioner och samhället vid ett inlösningsförfarande säkrar sitt ekonomiska åtagande medan den enskildes egeninsats går förlorad.

Som svar vill jag framhålla, att det ännu är för tidigt att uttala sig om verkningarna av de ifrågavarande tillämpningsföreskrifterna. Ännu har nämligen ingen av de inkomna ansökningarna om inlösen av egnahem slutbehandlats. Vad gäller frågan om inlösen av jordbruksfastigheter kan nämnas, att ett samarbete inlemts mellan bostadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen för att handlägga de gränsfrågor, som kan komma att aktualiseras. Jag vill vidare nämna, att Kungl. Maj:t nyligen meddelat föreskrifter om eftergift av statlig lånefordran vid inlösen av egnahem. Enligt dessa föreskrifter äger bostadsstyrelsen medge att statligt lån får kvarstå viss tid i inlöst fastighet. Vid slutlig reglering av lånet skall statens fordran på grund av lånet efterges till den del fordringen inte täcks av inlösningssumman eller köpeskillning som överstiger inlösningssumman.

Slutligen vill jag framhålla att frågan om vilka ändringar i nuvarande föreskrifter som kan anses påkallade kommer att upptas till prövning sedan erfarenheter vunnits av den nuvarande försöksverksamheten.

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på den enkla frågan. Att den är ställd beror på vissa fakta i länsbostadsnämnden i Västernorrlands län, dit det för närvarande kommit in ungefär ett dussin ärenden i detta sammanhang. Jag har kollat åtminstone hälften av dem. De nuvarande tillämpningsföreskrifterna — som jag är medveten om att riksdagen har beslutat — kommer väl att föra med sig att de enskilda innehavarna av egnahemmen kommer att förlora den egna insatsen. Nu kan man kanske resonera på så sätt att det blir en viss vinning för den enskilde som får den skuld han har på egnahemmet avlastad. Kvar står dock att den enskilde utan eget förvållande har hamnat i denna situation på grund av att det saknas arbete på den ort där han har sitt egnahem.

Nu säger statsrådet avslutningsvis, om jag tolkat honom rätt, att han är beredd att eventuellt ompröva denna fråga, när man vunnit större klarhet. Om det sker en omprövning, vill jag, herr talman, fråga inrikesministern om det inte vore riktigare, rättvisare och vettigare att man som norm skulle ha belåningsvärdet och inte som nu är fallet taxeringsvärdet.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till fullmäktige i riksbanken i anledning av dels framställning från kommittén för utredning rörande riksbankens jubileumsfond angående närmare bestämmelser rörande fondens handhavande och utnyttjande, dels i ämnet väckt motion.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 359, i anledning av väckta motioner om utredning om införande av en allmän förskoleundervisning; och

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighet.

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Åkerlunds interpellation angående införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m., erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Åkerlund har bett mig lämna en redogörelse för de åtgärder svenska regeringen vidtagit för att klargöra för brittiska regeringen den ogynnsamma reaktionen i vårt land av den unilaterala brittiska åtgärden att införa importavgifter. Herr Åkerlund har vidare frågat om dels unilaterala åtgärder från svensk sida övervägs för att effektivt tillvarata svenska ekonomiska intressen, dels vilka åtgärder svenska regeringen kan tänkas vidta för att på andra marknader, t. ex. den gemensamma marknaden, underlätta för svensk exportindustri att finna avsättning för sina produkter.

I de allvarliga föreställningar som den svenska regeringen gjorde i London strax efter det att vi hade under rättats om den brittiska åtgärden underströks dels den brittiska åtgärdens karaktär av stadgebrott med alla dess risker för EFTA-samarbetet och dels de direkta skador som åtgärden kunde medföra för medlemsstaternas ekonomi.

Något senare klargjordes på nytt den svenska regeringens hållning. Det skedde vid ingående samtal med de för åtgärden närmast ansvariga brittiska mi-

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

nistrarna under det besök utrikesministern och jag då avlade i London.

Vid EFTA:s ministermöte i Genève tio dagar senare gavs britterna åter otvetydigt besked om att åtgärden rubbat förtroendet för vårt samarbete och att den kunde — såvida inte brittiska regeringen gick sina EFTA-partners till mötes på avgörande punkter — leda till att organisationen lamslogs.

Resultatet av förhandlingarna är känt. Den brittiska delegationen accepterade att det i ministerrådets protokoll och kommuniké klart skulle komma till uttryck att ett avtalsbrott skett. Vi ansåg att ett sådant erkännande var av vikt ur avtalsdisciplinär synpunkt. Det försvårar ett upprepande.

Vad beträffar frågan om längden av den tid under vilken åtgärderna skall vara i kraft stod det klart att någon exakt tidsangivelse av praktiska skäl inte kunde ges. Ingen ville dock nöja sig med allmänna försäkringar om att avgiften kommer att avskaffas så fort läget medger det. Någon form av garanti för dess kortvarighet krävdes. Detta krav tillmötesgicks i första hand genom den brittiska förklaringen vid Genève-mötet att avsikten är att påbörja avvecklingen av importavgiften inom loppet av månader. Därtill kom de åtgärder för fortlöpande bevakning av den ekonomiska utvecklingen i Storbritannien, som träffades inom frihandelsförbundet. Det permanenta EFTA-rådet tillsatte två tillfälliga kommittéer. Den ena har till uppgift att studera de brittiska åtgärderna och deras verkningar på handelsutvecklingen inom EFTA. Vid ministermötet förelåg en första rapport från denna kommitté. Den andra kommittén skall studera de exportstödjande åtgärder som den brittiska regeringen förklarar sig ämnat vidta. Det beslöts vid mötet att kommittéerna skall bedriva sitt arbete med största möjliga skyndsamhet. EFTA har — för att använda ett uttryck från debatten — med dessa skaffat sig två vakhundar för att bevaka att utvecklingen går i önskad

riktning och utfästelserna kommer att infrias.

För att i framtiden söka förhindra ett upprepande av vad som skett beslöts att upprätta en permanent kommitté med uppgift att kontinuerligt följa den ekonomiska utvecklingen i medlemsländerna. Det nya organet bör kunna ge organisationen möjligheter till information och diskussion innan ett medlemsland råkar i sådana betalningssvårigheter att drastiska åtgärder blir nödvändiga. Nuvarande bestämmelser förelägger medlemsländerna endast att *om möjligt* konsultera de övriga om en sådan brist i betalningsbalansen uppstår att importregleringar blir aktuella.

Svenska regeringen har redan från början sökt få någon form av garanti för att importavgiften avskaffas så snart det kan ske. Vidare har regeringen velat hålla fast vid EFTA-organisationen, klara den ur krisen och fortsätta samarbetet för en friare handel.

Brittiska regeringen försäkrade när avgiften infördes att den skall vara temporär. Vid bedömningen av dess möjligheter att fullfölja denna avsikt har också stort avseende fästs vid de kompletterande åtgärder, som brittiska regeringen vidtar för att åstadkomma balans i den interna ekonomien. Den budget, som nyligen lagts fram, ansågs på de flesta håll vara alltför svag för att korrigera utvecklingstendenserna. En utpräglad deflationistisk politik med ekonomisk stagnation eller tillbakagång som följd ville ingen rekommendera. I underhandsdiskussionerna antydde de brittiska regeringsrepresentanterna att man var beredd att komplettera de i tilläggsbudgeten föreslagna ekonomiska metoderna med nya åtgärder — av antiinflationistisk natur — om så erfordrades. Man hänvisade bl. a. till ansträngningarna att moderera kommande lönerörelser på arbetsmarknaden. Att man inte dragit sig för att gå hårt fram visar också vad som nu skett, då diskontot höjdes från 5 till 7 %.

De brittiska avsikterna klargjordes

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

ytterligare vid det ministerrådsmöte, som hölls inom OECD i Paris förra veckan. Vi fick en bekräftelse på att man avser att påbörja avvecklingen av importavgifterna inom loppet av några månader. Därtill underströk de brittiska representanterna kraftigt att regeringen är beredd att vidta de korrekтив och pröva de allmänna ekonomiska åtgärder, som utvecklingen kan påkalla. Man ämnar bl. a. göra en översyn av de statliga utgifterna utanför Storbritannien, undersöka nya exportfrämjande åtgärder och söka kanalisera en större del av nationalinkomsten i investeringar. För att nå en effektivare ekonomisk planering kommer man bl. a. att ta del av de franska erfarenheterna. Den svenska arbetsmarknadspolitiken kommer också att ingående studeras. Man ämnar vidare undersöka konkurrensbegränsningarna och ägna särskild uppmärksamhet åt flaskhalsarna inom den brittiska ekonomin. Man väntar stor vikt vid att åstadkomma en bättre avvägd pris- och lönepolitik.

Verkningarna av den brittiska avgiften på vårt handelsutbyte med Storbritannien och på enskilda industrigrenar har som bekant undersökts av kommerskollegium i nära samarbete med berörda industribranscher. Undersökningen visar klart att man på många håll räknar med svårigheter och att en nedgång i försäljningsvolymen kan bli en omedelbar effekt. Man anser sig dock i stor utsträckning — bl. a. med hänsyn till de gjorda investeringarna i båda länderna — böra söka upprätthålla så mycket som möjligt av exporten till Storbritannien. Tidsfaktorn är emellertid av avgörande betydelse. Skulle avgiften bli bestående under lång tid befaras i allmänhet att positionerna på den brittiska marknaden måste släppas. Blir avgiften kortvarig behöver störningarna inte leda till några bestående men trots dålig lönsamhet eller i vissa fall förluster. Svenska regeringen har emellertid förbehållit sig rätten till bilateral förhandling för att, där det

erfordras, söka uppnå undantag eller modifieringar.

Jag vill här endast erinra om att de åtgärder den brittiska regeringen haft att vidta — vilken utformning de än givits — måste medföra en väsentlig uppbromsning av den tidigare mycket starka stegringstakten i den engelska importen och därmed också en minskning av den svenska exportuppgången till Storbritannien. Allvaret i den engelska betalningsbalanskrisen och behovet av en fast åtstramningspolitik har på sistone ytterligare understrukits av de spekulationer mot pundet som förekommit trots diskontohöjningen och som nödvändiggjorde en massiv stödoperation från 11 centralbanker, däribland Sveriges riksbank.

Herr Åkerlund ställer i slutet av sin interpellation frågan om svenska regeringen överväger några åtgärder för att underlätta svensk export till andra marknader än den brittiska.

Det redan befintliga system av stöd till vår exportindustri, som innefattar exportkrediter och andra åtgärder för att främja utrikeshandeln, ger goda möjligheter för ytterligare expansion. Någon ändring av vår handelspolitiska kurs är inte aktuell.

Den svenska industriens bedömning att man — förutsatt att avgiften blir kortvarig — bör upprätthålla så mycket som möjligt av exporten till Storbritannien ger ju också uttryck för en önskan att hålla de traditionella och på senare tid starkt utbyggda handelspolitiska positionerna. En omorientering av det slag herr Åkerlund antyder skulle inte te sig naturlig i det större handelspolitiska sammanhang som vi befinner oss i.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation. I svaret lämnas en utförlig redogörelse för vad som hänt på det nu aktuella områ-

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

det efter debatten i andra kammaren den 10 november. Även om redogörelsen inte direkt är ett svar på min första fråga om vad den svenska regeringen och främst handelsministern gjort för att klargöra för den brittiska regeringen den ogynnsamma reaktionen på de brittiska importavgifterna i vårt land — det skulle ju vara litet post festum i nuläget — finner jag det tacknämligt att handelsministern här har givit riksdagen en klar redogörelse för vad som timat på det internationella fältet — nämligen EFTA:s och OECD:s ministermöten — sedan herr Lange besvarade herr Heckschers interpellation.

Det är inte avsett som någon kritik om jag karakteriserar det nu lämnade svaret som en kvartalsrapport. Det är både viktigt och alldeles riktigt att kammaren hålles fortlöpande underrättad om vad som händer på detta område. Nya komplikationer kan lätt stöta till — så labilt som läget är — och klargörande informationer från regeringens sida är därför ytterst angelägna i riksdagen. Jag är därför tillfredsställd över att jag fått en översiktlig och informativ redogörelse.

I anslutning till min andra fråga om unilaterala åtgärder överväges för att effektivt tillvarata svenska ekonomiska intressen vill jag erinra om att artikel 31 i EFTA-avtalet medger återkallande av tidigare tulltariffsänkningar, sedan ministerrådet först hörts härom och givit sitt godkännande. Denna bestämmelse kan åberopas om någon fördragspartner bryter mot stadgan. Mr Maudling karakteriserade sålunda i den engelska budgetdebatten importavgiften som illegal. Handelsministern meddelar nu att de brittiska ministrarna accepterade att det i ministerrådets protokoll fastslogs att avtalsbrott förelåg. Herr Langes kommentar härtill om avtalsdisciplinen är kärv men korrekt.

Som väl var kom ju alla Englands EFTA-partners på en linje i Genève, varför det besparades Sverige att agera unilateralt. Det skulle vara intressant

att veta, om det från svensk sida gjordes någon hänvändelse till rådet under åberopande av artikel 31 före Genève-mötet. Av tidningspressen fick man intrycket att det var först efter hårda förhandlingar som några medgivanden kunde avvinnas den brittiska delegationen. Jag skulle vilja fråga handelsministern om den röi som artikel 31 verkligen kom att spela och vilka de hårda förhandlingarna på den andra sidan var.

Även om formuleringarna rörande den temporära karaktären av importavgifterna ganska länge var nog så svävande, vill det synas av svaret i dag som om den brittiska regeringen införde OECD-mötet i Paris bekräftar sin avsikt »att påbörja avvecklingen av importavgifterna inom loppet av några månader». Det betraktar jag som en vinning att ha fått en precisering, åtminstone angiven på detta sätt. Preciseringsen är emellertid handelsministerns, men frågan är alltså öppen huruvida den brittiska regeringen verkligen ser saken på samma sätt. Under alla förhållanden anser jag att den svenska regeringen vaksamt bör följa utvecklingen och stöta på vid förhållningstendenser. Vissa förskjutningar i den brittiska importen torde under alla förhållanden nu icke kunna undvikas. En nedpressning av lagren under den tid importavgiften består och en därefter följande lageruppbbyggnad, när avgiften borttagits, ger upphov till en beklaglig ryckighet i handeln, vilken även träffar svenska exportörer. Härom gav doktor Saunders klart besked i sitt föredrag i går i Nationalekonomiska föreningen. Ju längre britten försöker göra avvecklingstiden, desto besvärligare torde varuspekulationen bli.

Det finns intet intresse att göra importavgiftens tid lång när det nu är klart att den skall tas bort, men avgörandet ligger ju hos den brittiska regeringen. Det skall kanske sägas att en neddragnings av de brittiska lagren, såsom sades i debatten i går, bara betyder att det om några kvartal blir en ny

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

anspänning på de brittiska betalningarna när lagren skall byggas upp igen.

Slutsatsen av vad jag här anfört måste alltså bli att den svenska regeringen bör göra påminnelser vid kommande ministerrådsmöten och hos de i svaret omnämnda kommittéerna, om importavgiftens borttagande synes dra ut på tiden onödigtvis. Den rätten har vi otvivelaktigt.

Vad beträffar de åtgärder av intern natur som den brittiska regeringen bör vidtaga vill jag för min del inte uttala mig i detta sammanhang. Det är när allt kommer omkring den brittiska regeringens sak, så länge dess åtgärder är av det slaget, att de inte riktar sin udd direkt mot något enskilt land. Indirekt kan vi naturligtvis komma att träffas, men det är en sak som får tålas. I det avseendet har varje land — också vi — rätt att handla självständigt.

När det i svaret emellertid sägs att ingen velat rekommendera en utpräglad deflationistisk politik är det väl en sanning ehuru med modifikation. Ingen torde vilja ha ekonomisk stagnation eller tillbakagång, men nog förefaller det mig av vissa uttalanden från franskt och belgiskt håll att man där anser att något mer av deflation kunde vara försvarbart. Huruvida detta är berättigat vill jag inte uttala mig om, men svaret är kanske avvägt här på ett inte helt adekvat sätt.

Handelsministern framhåller att svenskt näringsliv kommer att få svårigheter, särskilt om importavgiften blir bestående längre tid. Näringslivet avser dock att söka hålla uppe sin export på England. Jag tycker att handelsministern här intar en ståndpunkt, som jämfört med en del uttalanden tidigare ger uttryck för en mera förstående inställning till den svenska exportnäringens bekymmer. Jag noterar detta med tillfredsställelse och väntar ett uppföljande.

Som jag i min interpellation antydde kunde de brittiska valutasvårigheterna väntas påkalla även andra åtgärder än

importavgiften. Härvidlag vore ensidiga brittiska åtgärder icke möjliga. Handelsministern erinrar här om den stödooperation som Internationella Regleringsbanken och elva centralbanker, bland dem Sveriges riksbank, genomfört till stöd för pundet.

Jag skall inte här i dag mera utförligt gå in på denna sak men vill ändå knyta en reflexion vad angår Sveriges riksbanks del i denna aktion. Av uppgifter i Neue Zürcher Zeitung den 2 december framgår, att den fördelning av den s. k. Tioklubbens andelar av de 6 miljarderna dollar i stödkrediter som överenskoms vid klubbens tillblivelse icke följts. Jag finner detta vara inte bara intressant utan även belysande och på sätt och vis anmärkningsvärt. Vid en sammanlagd kredit av 3 miljarder dollar av totalt 6 miljarder borde kvoterna ha halverats. Detta har dock icke blivit fallet. Sveriges kvot är 517 miljoner kronor, motsvarande 100 miljoner dollar, och enligt Neue Zürcher Zeitung har hela detta belopp tillskjutits. Det är dubbelt mot vad det enligt fördelningsplanen borde vara. Intet annat land, inte ens Canada som tillhör imperiet, har varit så generöst. Canada lämnar 150 av 200 miljoner dollar. USA:s kvot är endast skenbart hälften av landets andel, d. v. s. vad den borde vara. Västtyskland och Belgien ger hälften, men alla övriga länder ger mindre än vad deras andel borde vara enligt ursprungskvoterna. Österrike har tillkommit med 50 miljoner dollar, vilket väl får tolkas som uttryck för en önskan att få komma med i klubben, vartill tillfälle här osökt bjudits eftersom Österrike är EFTA-land.

Jag vill för min del inte underlåta att ge uttryck åt vissa betänkligheter inför den för våra förhållanden stora kredit som, om den är korrekt angiven i Neue Zürcher Zeitung, omöjliggör biståndsaktioner åt annat håll utan kvothöjning. Läget på den valuta- och handelspolitiska fronten är så labilt att vi bör göra vad som göras kan för att bevara vår

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

rörelsefrihet inom ramen för våra traktatmässiga åtaganden. Det finns mycket som talar för att nya svårigheter kan uppträda på dessa fronter, och vi bör akta oss för nya överrumplingsförsök.

Till svar på min sista fråga om eventuella statliga åtgärder för att underlätta exporten på andra marknader, exempelvis den gemensamma marknaden, anför handelsministern att någon ändring av vår handelspolitiska kurs inte är aktuell och att jag skulle ha antytt en omorientering. Såvitt jag har mig bekant har vi även om vi är anslutna till EFTA en mycket betydande export till EEC-länderna. Det kan väl dock knappast göras gällande att det skulle innebära omorientering, om det vidtoges åtgärder för att underlätta avsättning till EEC-länderna även utan associering. Svaret är väl i detta hänseende litet för tillspetsat, även om inga åtgärder för närvarande kan vidtagas. Behovet härav hade i alla händelser varit större om britten inte gett med sig.

Jag vill med detta, herr talman, än en gång tacka för svaret, vilket jag finner vara informativt och värdefullt för kammaren inte minst med tanke på att den kommande utvecklingen kan ge oss anledning att fortlöpande följa dessa viktiga frågor.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tar till orda egentligen endast för att besvara en fråga som interpellanten ställde i sitt anförande. Han frågade mig huruvida man direkt hotat engelsmännen — om jag förstod honom rätt — med att sätta artikel 31 i EFTA-avtalet i kraft. Denna artikel innebär att ett land, som anser sig förfördelat, efter anmälan hos ministerrådet kan förklara att det land som begått ett avtalsbrott, icke längre skall komma i åtnjutande av EFTA-för-månerna.

Något sådant behövdes inte under förhandenvarande omständigheter, herr Åkerlund. Skulle vi uttalat en hotelse

i den riktningen så är det av de diskussioner som förekom i Genève ganska uppenbart att engelsmännen skulle ha övervägt att i stället för att leva i synd leva efter lagen. Då hade engelsmännen kunnat säga att från ett visst datum upphör de med importavgiften och ersätter den med en kvantitativ importreglering. För detta fanns, när avgiften infördes, ännu inte någon institutionell anordning.

Hade man gjort så, skulle vi under de 18 första månaderna, om det velat sig illa, inte ha kunnat tillgripa artikel 31 eller någon som helst annan motåtgärd. Om vi alltså under dessa diskussioner hade tagit upp frågan om represalier för avtalsbrott, hade resultatet alltså kunnat bli att vi fått en 18 månaders importreglering i stället. Jag känner mig föga övertygad om att detta varit att föredra för den svenska exportindustrien. Jag vill försäkra herr Åkerlund att inte heller någon annan av medlemsstaterna ville rekommendera engelsmännen att förfara på sådant sätt.

Däremot klarlades otvetydigt — och det skedde för resten redan vid utrikesministerns och mitt eget besök i London — att här förelåg ett avtalsbrott. EFTA skakades av en allvarlig förtroendekris, som engelsmännen själva fick vidta åtgärder för att få ur världen. Jag tror inte att den engelska regeringen på något sätt svävar i tvivelsmål om hur allvarligt samtliga EFTA-stater betraktat läget.

Jag skall kanske också tillfoga att jag inte är medveten om att någon röst höjdes i Genève över de andras. I varje fall kan jag försäkra herr Åkerlund att vi från svensk sida konsekvent klagade vår uppfattning för engelsmännen med sikte på att så snart som möjligt skapa förutsättningar för att krisen skall kunna övervinnas.

Jag vill inte sätta betyg på våra egna aktioner i detta sammanhang, än mindre på andra länders framträdanden. Jag ville emellertid tillfoga att eftersom

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

jag haft ett visst intresse för att om möjligt återställa förtroendet i EFTA har jag inte sett som min uppgift att piska upp någon stämning här i landet eller öka misstron inom näringslivet.

En annan sak är dessutom att jag knappast tror att effekten av vad vi sagt till engelsmännen skulle ha ökat om vi på det sättet deltagit i att sprida ett allmänt misstroende mot frihandelsammanslutningens möjligheter att normalisera läget.

I slutet av sitt anförande kom herr Åkerlund in på det svenska deltagandet i stödaktionen för pundet inför den spekulation som för några veckor sedan efter räntehöjningen drabbade pundet. Han var tveksam om vi inte gått för långt, därest de uppgifter som förekommit i en utländsk tidning var riktiga.

Jag vill i det sammanhanget säga att hans anmärkningar där närmast gäller riksbanksledningen. Utan att uttala mig om hur stort det svenska bidraget varit — det anser jag mig inte kunna göra — vill jag säga att vår valutareserv ändå under de senaste åren, inte minst det senaste året, fått en betydande påfyllning. Därför har det tydligen bedömts som möjligt för Sverige att mycket aktivt bidra till det stöd, som tidigare andra centralbanker varit med om att ge. Jag vill tillägga att det ligger helt i linje med den önskan svenska regeringen haft och som kommit till uttryck i de diskussioner som förts i andra kammaren och i utrikesnämnden, att man från svensk sida borde göra vad som göras kunde för att skapa förutsättningar för att återställa förtroendet i EFTA. Med den utgångspunkten har i varje fall jag ingen invändning att rikta mot vad riksbanksledningen kan ha gjort.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Eftersom jag tidigare vid olika tillfällen intresserat mig för EFTA-sammanhanget, må det tillåtas mig att knyta några synpunkter vid

handelsministerns interpellations svar till herr Åkerlund.

Svaret gav, som herr Åkerlund så riktigt sade, en klargörande skildring av de åtgärder som den svenska regeringen vidtagit med anledning av införandet av den 15-procentiga importavgiften i Storbritannien.

Vad som i saken åtgjorts från svensk sida torde såvitt jag kan bedöma i dagens läge vara i huvudsak vad som kunnat göras på det allmänna planet. Då utgår jag ifrån att avgiften är temporär och av relativt kort varaktighet.

Den goda sammanhållning som Storbritanniens syskon inom EFTA visat mot den större och självsvåldige brodern med den bekymmersamma ekonomin har uppenbarligen givit den engelska labourregeringen en tankeställare och anledning att i fortsättningen visa större förståelse för de svårigheter som vållats de mindre syskonen. Man hade tydligen inte väntat att småsyskonen skulle börja bråka för så litet som ett avtalsbrott.

Att danskarna och kanske också schweizarna i sin kritik använt litet starkare tonfall än den svenska regeringen hade säkerligen sitt värde. Det behövs nog även arga vakthundar med kraftigt skall, för att använda EFTA:s terminologi på detta område. Djupt beklagligt är att den engelska regeringen ansett sig kunna nonchalera ett så blygsamt minimikrav som att övergångsbestämmelser av sådant innehåll skulle utfärdas att varor som kontraherats före den 27 oktober skulle fritas från avgifter eller i varje fall sådana varor som befann sig under transport då avgiften beslöts skulle vara fritagna. Jag vill peka på att när Canada för något år sedan införde liknande importavgifter gjordes uttryckligen undantag för varor under transport. Även i vissa u-länder har man haft dylika övergångsbestämmelser i liknande fall. Senast var det i Peru, tror jag.

Det har även från engelskt håll framställts önskemål om att de engelska

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

varulistorna över undantag, som efter hand utvidgats — de har senast utvidgats med tallolja, vetenskapliga instrument och flygplansdelar, för att nämna några av våra egna exportartiklar — skulle kompletteras med ytterligare ett antal artiklar. Krav har framställts på undantag för bl. a. tidningspapper och verktygsmaskiner. När det gäller tidningspapper har, såvitt jag har inhämtat av tidningarna, ett avgörande redan träffats i det engelska parlamentet, varvid kravet härpå avvisades. Jag undrar om handelsministern i övrigt kan ge oss några förhoppningar på denna punkt.

Jag skulle också till handelsministern vilja ställa frågan huruvida man inom handelsdepartementet närmare undersökt om Englands åtgärd att medge återbetalning av skatt på en och en halv procent är att betrakta som en exportsubvention. Står denna återbetalning i överensstämmelse med EFTA-avtalet? Det har sagts mig att en arbetsgrupp inom EFTA skulle hålla på att undersöka denna sak.

Till sist skulle jag vilja uttala att det svenska näringslivet kanske i alltför hög grad förllitat sig på EFTA och vidtagit alltför vittgående dispositioner därefter. Det är detta som har gjort att reaktionerna inom svenskt näringsliv har blivit så starka. Krisen inom EFTA är för tillfället lagd på is, men den kan komma att blossa upp igen. Vi får därför vänta och se.

Det inträffade har i varje fall visat att EFTA i grunden är ett ganska bräckligt käril som inte tål hur kraftiga stötar som helst och att den ekonomiska stabiliteten inom medlemsländerna kanske också har lämnat åtskilligt övrigt att önska. Förutom England har både Danmark och Finland haft sina krissituationer, och Norge har ju också sitt betalningsunderskott.

Det inträffade synes mig skänka den lärdomen att samtliga EFTA-syskon måste iaktta varsamhet i sin ekonomiska politik, inte leva över sina tillgång-

ar och hålla tillbaka uppkommande inflationstendenser. Vårt eget land har också här sitt ansvar.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Låt mig från bänken bara besvara den fråga som ställdes till mig av herr Jacobsson beträffande verkningarna av de engelska exportstödjande åtgärderna.

Det är alldeles riktigt som herr Jacobsson förmodar att den särskilda kommitté som inom EFTA tillsatts för att följa just denna sida av den engelska politiken ännu knappast haft till sitt förfogande det utredningsmaterial som erfordras för att man skall kunna göra en säker bedömning. Jag tror inte att vi på nuvarande stadium, innan man ännu från engelsk sida utformat dessa åtgärder i detalj, kan uttala oss om vilka verkningar de kan komma att få. De syftar till att vara allmänt produktions- och exportfrämjande. Huruvida de samtidigt kommer att ha en diskriminerande effekt är det ännu för tidigt att yttra sig om. Man kan emellertid vara övertygad om att om det sistnämnda skulle bli fallet, så kommer detta att påtalas; det finns i så fall anledning att ta upp detta i EFTA-organisationen, och så kommer också att ske.

EFTA må, herr talman, vara ett bräckligt käril; det är ofta så här i världen med internationella överenskommelser och dess värre även med internationella organisationer. Men så länge vi inte ser något bättre att sätta i dess ställe, så tror jag ändå vi har anledning att så långt det är möjligt slå vakt omkring de möjligheter, låt vara att de är begränsade, som EFTA ger oss.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för att vi i dag har fått tillfälle att föra denna intressanta diskussion. Det gäller ju här mycket

Ang. införandet av importavgifter i Storbritannien, m. m.

allvarliga problem, som är av allra största betydelse för vårt land. Det är också glädjande att svensk opinion så kraftigt uppmärksammat saken. Det är inte bara vi, näringslivets män, som har anledning att med allra största uppmärksamhet följa utvecklingen, utan vad som här sker kommer ju att få återverkningar för nästan alla medborgare i vårt land.

Diskussionen har hittills mest gällt den femtonprocentiga engelska importavgiften och Englands ekonomiska läge över huvud taget. Man och man emellan dryftar vi emellertid även följderna av en eventuell devalvering av det engelska pundet. Detta vore en mycket allvarlig åtgärd med konsekvenser inte blott för vår export på England och de åtaganden som vi från svensk sida iklätt oss, utan en punddevalvering skulle få återverkningar över hela världen. Det engelska pundet är en världsvaluta. Det innebär att många engagemang som inte alls vidrör England och som inte gäller export till eller import från England också skulle drabbas av en punddevalvering. Låt mig bara tänka på ett exempel. Det kan vara fråga om ett fartyg som kontrakterats för trafik mellan tvenne dollarländer. Utgifterna för detta fartyg betalas i dollar. Oljan betalas i dollar liksom alla omkostnader som över huvud taget inte är knutna till pundet. Fartyget har kanske chartrats för en tid av 20 år med betalning i pund. Det kan röra sig om ett kontrakt på mellan 50 och 60 miljoner för 20 år, där betalningen alltså utgår i pund. Man kan lätt tänka sig vad det skulle betyda i ett dylikt fall om England plötsligt genomförde en punddevalvering. Särskilt svår blir ju situationen om fartyget i fråga är in-tecknat för lån i dollar. Detsamma kan gälla en fabrik. En punddevalvering är därför en mardröm som både näringslivets män och de ansvariga i stater runt om i världen har försökt att skjuta ifrån sig så mycket som möjligt.

Det är ytterligt glädjande att en punddevalvering inte kom till stånd, hur nära den än var. Varje räddningsaktion för pundet är därför ytterligt berättigad, även om den kanske från något enskilt lands sida kan betecknas som överdriven. Det betyder faktiskt mindre, bara pundvalutan räddas. Det är dock angeläget att engelsmännen inom sitt eget land söker åstadkomma sådana förändringar att man får till stånd den erforderliga prestationsförmågan. Pundets värde är ju ändock till sist beroende av att man i England kan åstadkomma dessa prestationer. Ett bevis på att engelsmännen verkligen vill bjuda till är att de nu försöker få till stånd sjudagarsdrift i sina hamnar, d. v. s. lossning och lastning av fartyg även under weekends och på helgdagar. Det har ju tidigare inträffat att fartyg med laster som kan ge England stora belopp i främmande valutor tvingats ligga upp till en månad i dockorna i väntan på lossning eller lastning. Det innebär ju att engelsmännen under motsvarande tid går förlustiga det valutatillskott som fartygets last kan representera.

Vi hoppas alla att en devalvering av pundet inte skall komma till stånd även om det ibland säges att en dylik åtgärd kan bli nödvändig. Under alla förhållanden hoppas jag att den svenska kronan i så fall inte skall följa efter, även om det skulle hårt drabba våra exportnäringar och vår sjöfart. Det vore mycket sämre för alla som kämpat för att bygga upp en företagsamhet av något slag om den svenska kronans värde genom ett enda penndrag skulle avsevärt försämrats.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill bara kort och gott säga att jag med stor tillfredsställelse tar fasta på vad herr Gorthon säger beträffande vårt intresse av att pundet behålles som en väsentlig reservvaluta i det internationella betalningssystemet.

temet. Detta är säkerligen för oss ett intresse som inte är ensidigt ekonomiskt utan som också har klara politiska aspekter. Därför är det med stor glädje som jag tog del av vad herr Gorthon hade att säga. Det överensstämmer helt med den syn som jag själv har på betydelsen av att pundets värde bevaras.

Får jag sedan, herr talman, i anslutning till den debatt som har förts säga bara ytterligare en enda sak. Det är inte så säkert att vad som förs fram i tidningar och offentligt alltid överensstämmer med en riktig karaktäristik och alltid utgör ett riktigt återgivande av vad som faktiskt framförts. När man menar att den svenska regeringen visat en mjuk hållning tror jag i varje fall inte att man på brittiskt håll tycker att vi varit otillräckligt fasta. Jag vill bara i det sammanhanget erinra om att vi ändå av alla EFTA-länder efter det att de brittiska åtgärderna vidtagits var de första som lät höra av oss.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

Ordet lämnades därefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Axel Kristianssons* interpellation angående tvångssammanslagning av kommuner, och nu anförde:

Herr talman! Herr Axel Kristiansson har frågat mig om det inom inrikesdepartementet förberedes förslag om tvångssammanslagning av kommuner eller om jag har för avsikt att förbereda sådan. Om så är fallet önskar han en redovisning av motiven för ett ändrat ståndpunktstagande beträffande frivilligheten sådan den uttalades av riksdagen 1962.

Till svar härpå får jag meddela, att det inom inrikesdepartementet inte för-

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

bereds några ändringar i de bestämmelser i 1919 års indelningslag, som reglerar förutsättningarna för kommunala indelningsändringar. Enligt dessa bestämmelser kan kommunsammanslagning mot en kommuns bestridande genomföras endast om vissa i lagen angivna s. k. kvalificerade skäl föreligger. I praxis har sådana skäl för sammanslagning ansetts föreligga endast i något enstaka fall alltsedan lagens tillkomst. Någon ändring i denna praxis är inte aktuell.

Härutöver vill jag beträffande det föredrag interpellanten åsyftar upplysa om att vad jag därvid sagt är att man i de nu fastställda kommunblocken bör inrikta sig på samarbete och även överväga lämpligheten av sammanläggning. Jag ville emellertid också erinra om att jag i 1961 års proposition om kommunreformen framhöll, att Kungl. Maj:t för 1967 års riksdag borde redovisa, i vad mån de beslutade åtgärderna lett till utveckling av interkommunalt samarbete och sammanläggning av kommuner, samt underställa riksdagens prövning huruvida åtgärderna visat sig till fyllest. Vid riksdagsbehandlingen betonades i anledning härav att indelningsreformen avsågs helt få frivillig karaktär och att kommunerna själva borde ha ett avgörande inflytande i frågan om och när sammanläggning skulle komma till stånd. Utan att därmed anmäla någon avvikande mening har jag utgått ifrån att det kan ha sitt intresse att riksdagen erhåller en redovisning av resultatet av samarbetet i kommunblocken enligt den av mig uttalade uppfattningen.

Då jag under hand blivit tillfrågad om regeringen fortfarande har den meningen att en sådan redovisning bör lämnas 1967 års riksdag har jag som min personliga uppfattning velat uttala, att, eftersom man kan räkna med att tidpunkten för sammanläggning i många fall kommer att väljas så att den kan ske i anslutning till ett allmänt kommunalval, i första hand 1966 års kommunalval bör avvaktas, men att åtskil-

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

liga kommuner sannolikt också behöver tiden fram till 1970 års kommunalval för dylika överväganden och att först därefter kan bedömas om andra bestämmelser bör införas.

Redan nu står det klart att det i några kommunblock finns intresse för sammanläggning mellan två eller flera kommuner men att dessa önskemål inte kan realiseras på grund av att andra kommuner i blocket, som geografiskt skiljer de intresserade kommunerna från varandra, intar en mera avvaktande hållning.

En bedömning av vad som ur hela blockets synpunkt ter sig fördelaktigt bör efter hand kunna göras, och då måste ställning tas till frågan om en, kanske mindre, enhet inom blocket under obegränsad tid skall kunna hindra en rationell administrativ nydaning. Av betydelse för dessa överväganden blir naturligtvis också vilka resultat verksamheten i kommunblocken kan uppvisa t. ex. när det gäller samordning av serviceverksamhet och investeringar.

Självfallet går det inte att nu göra några förutsägelser om hur denna fråga efter en rimlig provotid bör bedömas. Om bestämmelserna skall ändras måste ju den frågan i vart fall prövas av riksdagen.

Som framgår av det anförda hade mitt åberopade uttalande ett dubbelt syfte, nämligen dels att rikta uppmärksamheten på att vissa svårigheter i fråga om möjligheten av sammanläggning föreligger och att detta bör bli föremål för överväganden och dels att framhålla för dem, som är angelägna om en vidgad lagstiftning i fråga om kommunsammanläggningar snarast möjligt, att erfarenheterna ej ger anledning till att redan nu ta upp frågan om att ändra de givna förutsättningarna.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet uttala mitt tack för svaret. Det är klart så till vida att det ger besked be-

träffande den första frågeställningen huruvida det inom departementet förberedes några tvångsåtgärder i och för kommunsammanslagning. Årligt talat måste jag säga att jag inte misstänkte att så var förhållandet. Att man så omedelbart efter ett riksdagsbeslut, där frivilligheten så starkt markerades, förberedde sådana åtgärder ville jag ändå inte tro. Vad som närmast föranlett min interpellation var, som jag också angav i interpellationen, det tal som inrikesministern nyligen höll i Ljungby och som gett den föreställningen att därest inte sammanslagning av kommunerna skett i tillräcklig utsträckning före 1966 eller 1970 så skulle tvångsåtgärder komma att övervägas. Det är klart att ett tidningsreferat kan vara missvisande. Man kan bli felrefererad, och det kan göras felaktiga tolkningar. Jag har av den anledningen kollationerat det anförande som hållits med kommunfolk som varit åhörare, och jag måste tyvärr konstatera att jag av dessa fått den samstämmiga uppfattningen att man fått intrycket att därest det icke skett en sammanslagning före 1966 eller 1970 så skulle tvångsåtgärder övervägas. Om nu detta beror på att herr statsrådet av någon anledning inte uttryckt sig tillräckligt klart eller på vederbörande åhörarens oförmåga att fatta innebörden eller möjligen på bådadera lämnar jag därhän.

Jag kan ändå inte underlåta att säga att det är rätt anmärkningsvärt att man så omedelbart efter ett riksdagsbeslut, där frivilligheten så starkt markerades, ifrån så auktoritativt håll gör uttalanden som kan tolkas på det sättet av kommunfolket. För att ytterligare understryka vad som sades, inte minst i den debatt som föregick detta beslut, vill jag citera några få rader av det anförande som inrikesministern själv höll från denna talarstol där han närmast ville bagatellisera innebörden i denna reform. Han yttrade där bl. a.: »Man kan väl säga att propositionens förslag egentligen bara avser riktlinjer för det

interkommunala samarbetet och vägledning för ställningstaganden till önskemål om sammanläggningar och att det i och för sig inte skulle ha behövt provas i riksdagen.»

Jag får för min del säga att detta är faktiskt i klartext den innebörd jag vill lägga i denna reform. Tyvärr måste jag emellertid konstatera att den rimmar inte alldeles med den definition på frivillighet som man spårar när man fortsättningsvis läser inrikesministerns svar. Man får faktiskt den uppfattningen att förutsättningen för den mycket omtalade frivilligheten är att under dess sken kommer att hända samma saker som annars skulle ha skett med tvång. En sådan frivillighet är inte mycket värd.

Om jag således, herr statsråd, är nöjd med första delen av svaret liksom med beskedet om att någon ändring av praxis i vad gäller handläggningen av indelningsärenden ej kommer att ske kan jag ändå inte låta bli att göra några ytterligare frågeställningar. Herr statsrådet säger i sitt svar med exemplifierande att det finns fall där t. ex. två kommuner vill gå samman men där dessa i och för sig naturliga sammanläggningar hindras av en tredje kommun som geografiskt ligger mitt emellan. Det är klart att alla fenomen bör observeras. Jag tycker nog ändå att det verkar alltför ambitiöst att redan på detta stadium registrera detta för observandum, änskönt man söker efter motiv för ändring i sitt ståndpunktstagande.

Jag är inte alls överraskad över om sådana fall finns som de här åberopade. Exemplet är emellertid sannolikt baserat på ett rätt nymornat intresse för samgående. Det är inte alls uteslutet att den tredje parten så att säga blivit »tagen på sängen». Jag tror nog att det finns rätt stora möjligheter att resonera sig fram här. All erfarenhet från tidigare kommunsammanslagning talar därtill för att det är rik-

Ang. tvångssammanslagning av kommuner
tigare och klokare att göra upp eventuella tvister före ett samgående än efteråt.

Jag hoppas att jag av statsrådets fortsatta resonemang beträffande just denna punkt kan utläsa att även om sådant förekommer statsrådet ändå inte vill tillgripa större våld än nöden kräver.

Inrikesministern åberopar i sitt svar riksdagens uttalande att det är kommunerna som avgör inte bara *när* utan också *om* en sammanslagning bör ske. Jag har den uppfattningen att en omprövning av denna rätt inte bör föranledas av huruvida de yttersta intentionerna i fråga om folkmängd, näringsgeografisk utformning o. d. är för handen utan fastmer av huruvida kommunerna i sin bestående form har möjlighet att ge och förmedla den service till medborgarna som dessa har rätt att fordra, att de kommunala investeringarna göres på ett förnuftigt sätt etc. Jag tror att de kommunala förtroendemännen härvidlag väl känner sitt ansvar och på ett riktigt sätt kan bedöma dessa frågor. Vad de just nu behöver är en relativt lång lugn period för att kunna göra sina överväganden.

Från dessa utgångspunkter vill jag avslutningsvis till herr statsrådet ställa ett par frågor, som jag anser vara nyckelfrågor på det stadium kommunindelingsfrågan står i dag.

Står herr statsrådet allttjämt kvar vid sin den 21 februari 1962 deklarerade ståndpunkt att kommunreformen egentligen bara avser riktlinjer för det interkommunala samarbetet och utgör en vägledning för önskemål om sammanslagning? Anser statsrådet det förenligt med riksdagsbeslutets anda och innebörd att så omedelbart efter riksdagsbeslutet och utan stöd i beslutet föra ett resonemang som av kommunfolket kan tolkas som om det här vore fråga om ett ovillkorligt uppföljande av kommunreformen genom sammanslagning av de ingående kommunerna?

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det har ju blivit på modet att citera diktare, och jag tänkte på en av dem när jag hörde herr Kristiansson, nämligen Karlfeldt som i en dikt skrivit:

Hör tidens röster, dundrar demagogen.
Ja, hör och se men tro ej allt du hör.

Jag vill till herr Kristiansson säga att det nog kan vara anledning för honom att tänka på åtminstone de sista orden: Tro inte riktigt allt som du hör!

Herr Kristiansson har emellertid tagit några frågor som han läst om, och jag har i mitt svar sagt att jag berört dessa problem i ett föredrag och att det föranledes av två omständigheter. Den ena är att vi har förmärkt att man i en del kommuner kanske har visat en smula tveksamhet gentemot andra kommuner inom blocket. Några kommunalmän har då ansett att det vore lika bra att så snart som möjligt få till stånd en lagstiftning för att åstadkomma en skyndsamt tvångsmässig sammanläggning av kommunerna. I avvaktan härpå kan det bli så att de inte tar upp något samarbete med närliggande kommuner inom blocket. En väsentlig fråga är ju att ett samarbete kommer till stånd inom blocken. Vi har den uppfattningen att ett sådant samarbete kan leda långt och till goda resultat. Genom ett sådant samarbete blir kommunerna i tillfälle att pröva gemensamma angelägenheter, som gör att kommunerna är mogna för att överväga om inte detta samarbete bör utvidgas till en mera fullständig reform, till skapande av en enhetlig kommun. Därför är egentligen det viktigaste just nu att samarbetet kommer i gång och att man gör klart för sig att man inte skall gå och vänta på en lagstiftning inom den närmaste tiden, som åstadkommer möjligheter till en tvångsmässig sammanläggning. Det är den ena aspekten. Den andra är den som jag också har tagit upp i mitt interpellationssvar, nämligen de svårigheter av

annan karaktär som man ställs inför i de fall då det finns intresse för sammanläggning hos vissa kommuner. I interpellationssvaret har jag berört förhållanden som vi har mött inom några kommunblock, nämligen att det finns ett par kommuner som är intresserade av sammanläggning och ett par som är ointresserade samt mellan dessa en tredje grupp som säger att man enligt deras uppfattning bör vänta med samgåendet. Det är ju inte oriktigt att resonera som dessa sistnämnda kommuner gör. Man bör inleda samarbetet och se hur det går. Men då uppstår självfallet frågan: Hur länge skall man låta en kommun — kanske den minsta i ett kommunblock — hindra en sammanläggning av blocket till en kommun?

Ja, det är egentligen den frågan vi står inför. Herr Kristiansson säger att det är för tidigt att väcka den frågan. Det har jag också sagt. I propositionen hade vi nämnt 1967, men detta togs bort efter diskussionerna i konstitutionsutskottet, och jag hade ingen anledning till erinran mot det när frågan kom upp i riksdagen. 1966 och 1967 bör passera, kanske också 1970. Jag har velat tänja ut tiden, men enligt min uppfattning — och jag deklarerar bara en personlig uppfattning — är det kanske sedan tid att överväga om man inte genom en överprövning skall försöka att undanröja de hinder som då fortfarande kan föreligga. Det behöver inte bara vara den geografiska skiljaktigheten som kan föranleda ett uppskov med sammanläggning. Det kan också vara på det sättet — vi vet att det finns sådana fall i praktiken — att av sex kommuner i ett block är fem beredda till en sammanläggning, medan den sjätte och minsta enheten inte vill vara med om det ännu. Då uppkommer frågan, om man når det resultat som man åsyftar genom att lägga samman de fem kommuner som önskar en sammanläggning eller om det inte är bättre att avvakta och se om det inte går att få med också den sjätte i samar-

tet. Så småningom får man väl överväga om inte helhetsintresset i det här sammanhanget bör gå före den enda lilla kommunens intresse att bromsa saken.

Jag tycker att vi bör kunna ta tid på oss och låta 60-talet gå för att se hur långt man kommer med samarbetet under de former som vi räknar med. Om man därefter bör pröva frågan, så är det väl inte minst därför att grundtankarna i reformarbetet är riktiga och bäriga. Man når inte det fulla resultatet enbart genom ett samarbete, även om det ger fördelar. Man kan inte bortse ifrån att dessa grundtankar om kommunreformen inte vinner förankring i självstyrelsen förrän man åstadkommit enhetliga kommuner.

De frågor man samarbetar om får man ju lösa genom avtal eller på det annorlunda sätt som man väljer. Framför allt när det gäller skolfrågorna är det ju den kommun i vilken skolan ligger som har ett avgörande inflytande på själva utformningen av skolan. De övriga har egentligen inget sådant inflytande. De är bara skyldiga att betala vad det kostar att ha elever i skolan. De vinner ett medinflytande först när det blir en enhetlig kommun. Det är frågor av denna karaktär som det så småningom kan finnas anledning att överväga, och jag skulle vilja ställa en motfråga till herr Kristiansson: När det nu finns sådana olägenheter som jag har pekat på — att fem kommuner av sex i ett block är för ett samarbete, som emellertid bromsas upp av den sjätte — hur lång tid skall man låta det gå, innan man prövar, huruvida man inte borde skapa regler för att kunna åstadkomma en sammanläggning efter annat mönster? Detta är egentligen huvudfrågan. Jag har sagt att det kan anstå till efter 1970. Det är min personliga uppfattning. Ingen vet väl i dag vilka som kommer att sitta som initiativtagare, d. v. s. i regeringsställning, 1967 eller 1970, men jag har rätt att ha en personlig uppfattning, och den har jag deklarerat. I den mån

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

min uppfattning inverkar styrande på kommunalmännens intressen så är det i huvudsak genom att jag riktar uppmärksamheten på hur nödvändigt och angeläget det är att man så skyndsamt som möjligt inleder det samarbete som kommunerna i första hand skall etablera inom de block som nu har upprättats.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Det tjänar kanske inte så mycket till att diskutera de praktiska exemplen. Jag skall dock återkomma till den fråga som statsrådet ställde till mig. Jag hade emellertid varit tacksam om statsrådet klart och otvetydigt hade svarat på de frågor jag ställde.

Får jag således tolka svaret så att statsrådet inte längre står kvar på den ståndpunkt som deklarerades den 21 februari 1962? Jag måste säga: Vad skall kommunfolket egentligen tro på, om de inte kan lita till det som skulle vara kungsord? Det har dock bara gått två år, och inga bärande nya motiv med hänsyn till kommunernas faktiska förutsättningar har sedan dess tillkommit.

Jag vill ha sagt att jag inte hör till dem som tror allt vad som sägs. Men när deltagarna i konferensen säger, att inrikesministern där har sagt, att det blir fråga om tvång, därest vi inte lägger ihop kommunerna före år 1966 eller år 1970, då finns det väl ändå anledning att fråga, herr statsrådet, huruvida detta verkligen är meningen.

Sedan angav herr statsrådet exempel näraliggande dem som nämnts i svaret. Nu var det fem kommuner i stället för tre, och av dessa fem kommuner var fyra intresserade för ett samgående. Vad jag vill ifrågasätta och även ifrågasatte i mitt förra inlägg var huruvida man i ett sådant läge behöver ta till större våld än nöden kräver. Med detta menar jag, att man inte bör ta detta till intäkt för att tvångsmässigt över hela linjen följa upp en sammanslag-

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

ning också i de fall då kommunerna — kanske alla fem — är överens om att fortsätta vidare som kommunala enheter.

Jag vill därtill säga, när man siktar så långt fram i tiden som till år 1970, att då måste väl i alla fall skolfrågorna och deras organisation vara lösta. Såvitt jag förstår kan man inte på något sätt avvakta en kommunreform på 1970-talet när det gäller skolväsendets organisation.

Med detta vill jag konstatera att jag alltså inte har fått svar på de konkreta frågorna, vilket jag beklagar, ty det vore inte oväsentligt om man hade fått ett klart och konkret besked i detta sammanhang.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Herr Kristiansson vill inte nyansera sin syn på denna fråga. Om det skulle vara så att alla kommuner är sammanlagda år 1970 och kommunblocken är enhetliga kommuner i stället, vad hade jag då haft för anledning att säga att vi ändock måste införa någon form av tvångslagstiftning? Det hade väl varit alldeles onödigt. Jag måste väl ändå här resonera hypotetiskt.

Jag har sagt att vi kommer att stöta på svårigheter i fråga om samarbete och frivillig sammanläggning. Vi kommer att stöta på sådana problem som jag här har anmält och där jag har ifrågasatt om det inte vore anledning att överväga, om man skulle skapa förutsättningar för en överprövning i vissa fall. Det betyder emellertid inte att jag har sagt till någon kommun att den skall vänta ett par år och att den inte behöver inleda samarbete därför att vi kommer att genomföra en lagstiftning. Jag har tvärtom velat säga till kommunen, att den inte skall gå och vänta utan inleda samarbete enligt de riktlinjer som vi slog fast år 1962. Det gäller ju att här söka övertyga kommunalmännen om det samarbete som kan vara angeläget inom blocket. De bör inte gå och vänta och säga att vi

kanske 1967 eller 1968 får en ny lag, som öppnar möjligheter för just det som de önskar, nämligen att lägga samman kommunerna. Man får åtminstone säga så mycket som att 1960-talet bör gå, innan man ställer sig inför sådana överväganden.

Detta är alltså min mening, men jag vill säga, att jag inte vet om jag är med och diskuterar vid den tidpunkten eller vilka som då har initiativet när det gäller att ta upp dessa frågor. Det får väl ankomma på dem. Att det finns kommunalmän som känner sig ängsliga, när jag givit uttryck åt min mening, och som reser hem och säger, att genomför vi inte en sammanläggning blir det tvång, kan ju hända, men detta är ju en fråga som skall prövas av riksdagen; och därför är deras ängslan svärförståelig.

Att metoden kan komma att övervägas är väl ganska rimligt, och det är det jag har sagt. Man kan fråga sig vad det finns för anledning att ta upp detta nu. Det har jag förklarat i mitt interpellationssvar och något utförligare i mitt andra anförande. Jag vill av två skäl rikta uppmärksamheten på att enligt min mening 1960-talet bör gå innan man överväger längre gående åtgärder. Jag vidhåller detta.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Det är en ytterligt allvarlig fråga som har kommit upp till debatt här vid denna frågestund. Den är allvarlig ur många aspekter men kanske allra mest allvarlig så till vida, att på många håll i vårt land, inte minst i mellersta och södra Sverige, samarbetsnämnderna vid detta laget knappast ens har kommit i gång och lärt känna varandra. Man har alltså att förutsätta att deras fortsatta arbete kommer att ske under och i någon mån få sin prägel av det hot om en eventuell tvångssammanslagning som ligger över dem. Det är klart att olika kommuner kommer att reagera olika i detta sammanhang. En

del kommer att underlåta ett positivt samarbete med motiveringen att det inte spelar någon roll, eftersom det i alla fall blir lagstiftning förr eller senare. Andra kommuner kommer att sätta i gång ett speciellt arbete på olika områden för att försöka klara ut det mesta möjliga innan sammanläggningen sker.

Jag skall inte gå i dispyt med inrikesministern om hans uppfattning att det måste till tvångsåtgärder av något slag i ena eller andra sammanhanget. Jag tyckte att det var något som saknades i inrikesministerns resonemang i denna fråga, nämligen att det ju vid reformens genomförande förutskickades, att denna samarbetstid skulle vara en prövotid, under vilken man skulle komma underfund med om de involverade kommunerna över huvud taget kunde samarbeta. Kan de inte det, finns det anledning att ta samarbetsblockets omfattning under omprövning.

Från min utgångspunkt anser jag, herr talman, att om det över huvud taget skall tas något slags initiativ, borde väl det första steget vara att överväga om man träffat rätt vid denna blockbildning. Låt oss tänka oss in i situationen för en liten kommun som ligger mellan två stora kommuner och som genom sin vägran lägger hinder i vägen för en sammanslagning. Den situationen är ganska lätt att tänka sig. Vad kan det vara för något som avråder den lilla kommunen från att ta det avgörande steget? Det kan vara ett omedelbart och mycket starkt intryck av att man blir en sparv i tranedans, att man blir något av ingenmansland mellan de två stora, som har sin uppmärksamhet riktad främst på sina egna problem och som kommer att tillgodose dessa utan att se till den lilla mellanvarande broderns tillvaro över huvud taget. Det finns mycket som talar för en sådan synpunkt.

Det kan finnas andra skäl, såsom bittra erfarenheter av att de små inte fått göra sin stämma hörd i samarbetet. Man blir ju litet rädd för detta när man möter sådana exempel som vi mött hem-

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

ma hos oss, att den inblandade staden begär att samarbetsnämnden skall bestå av 40 personer, av vilka staden skall ha 20 och de anslutna kommunerna lika många och där staden av allt att döma kommer att begära ordförandeposten. Så skall det finnas ett arbetsutskott på sex ledamöter, också ett jämnt antal, vilket förutsätter att det måste finnas en utslagsröst hos en ordförande som staden också vill tillsätta. Det skulle inte alls förvåna mig om det finns en liten kommun — jag tänker nu inte på min egen — som med bävan ser fram emot den dag då detta skall ske.

Jag vet inte vad inrikesministern innerst inne menat med sin propå, om avsikten skulle vara att påskynda sammanläggningsarbetet eller att avskräcka. Det senare kan jag inte tro från inrikesministerns utgångspunkter, men jag vill säga att uttalandet i och för sig var olyckligt, ty det kommer att skapa mycket stora svårigheter i det arbete som nämnderna skall inleda under de premisser som riksdagen nyss beslutat om. Det skulle glädja mig om inrikesministern kunde försäkra oss att allt skall göras i de enskilda fallen, innan man skrider till några lagåtgärder i sammanhanget. Dit hör enligt min uppfattning att föra ett ordentligt resonemang om huruvida rätt kommuner kommit tillsammans. I annat fall är det fel från grunden.

Herr statsrådet **JOHANSSON:**

Herr talman! Frågan om blockens sammansättning kan ju i något fall bli föremål för omprövning. Det står redan i de beslut som vi har fattat. Enligt min uppfattning torde det dock bli endast i enstaka fall. Det kan tänkas att man inom ett block eller område får en tillväxt, varigenom de förutsättningar enligt vilka man gjorde upp planerna betydligt förändrats, och då kan det bli fråga om en omprövning. Men detta är väl fall där man får avvakta och se tiden an med hänsyn till utvecklingen.

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

Det finns inte något i mitt resonemang som utesluter den prövotid som herr Torsten Andersson talar om. Jag har inte angett någon tidpunkt, där man exempelvis skall fastställa ett datum och säga att efter detta datum blir det sammanläggning. Jag har sagt att man kan komma i en situation, där det finns anledning att överväga om man skall träffa åtgärder för att i vissa sammanhang undanröja hinder för en blockbildning, när en liten del söker bromsa. Detta behöver ju inte betyda att man avser att genomföra en sammanläggning av kommunerna i alla de återstående blocken. Det är ju en fråga som man får pröva vid det tillfället.

Jag har framhållit att vad jag har velat åstadkomma är att påskynda samarbetet och att man verkligen får samarbetsnämnderna till stånd. Jag understryker att man inte skall gå och vänta och tro att detta behöver vi inte göra från den stora kommunens sida, ty om ett par tre år får vi kanske en lagstiftning, och då slipper vi besväret med samarbete och får en sammanläggning direkt. Om jag kommer att få något inflytande på i vilken omfattning man efter 1960-talet skall ta upp dessa fall till prövning, får väl de erfarenheter som vi då har ge utslaget.

Det finns ju ingenting annat att hålla sig till än de riktlinjer som vi har dragit upp för detta arbete, och jag har ju sagt att vi inte förbereder några förslag till ändrad lagstiftning i inrikesdepartementet. Därmed borde den delen av debatten vara avslutad. Men sedan sätter herrarna skygglappar på sig, i det ni inte vill vara med om att säga att i framtiden en liten kommun, där det kanske finns några bångstyriga kommunalmän som vägrar både samarbete och realistiska diskussioner om sammanläggning, inte skall kunna hindra en rationell samordning inom en naturligt sammanhörande region, där man kanske skulle finna att det ur flera synpunkter vore ändamålsenligt om man finge till stånd en total sammanläggning, d. v. s. en en-

hetlig kommun. Har ni någon uppfattning i den frågan, eller menar ni att denna vetorätt skall vara gällande under alla omständigheter och för alla tider? Det är den frågan som ni också skall ge svar på i detta sammanhang. Annars vägrar ni ju över huvud taget att se till realiteterna.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Vad inrikesministern senast berörde var bara den ena av de frågeställningar som kan göras. Den andra är, om man i ett block, där kommunerna är intresserade av att alltjämt fortsätta sin egen tillvaro efter 1966 eller 1970, skall ha den möjligheten allt efter eget bedömande eller tvångsåtgärder ändå skall tillgripas. Det är den frågan som det är väsentligt för kommunfolket att få besvarad i dag. Såvitt jag förstår har inrikesministern gjort en glidning från sitt tidigare ståndpunkts-tagande, vilken jag måste tolka på det sättet att han inte är främmande för att överväga tvångsåtgärder framdeles. Jag vill, herr statsråd, inte på något vis ifrågasätta Er rätt att ta upp denna frågeställning redan på detta tidiga stadium, men jag förutsätter också att det finns förståelse för min rätt att fråga vad med anförandet egentligen avsågs.

Låt mig till slut säga något beträffande de exempel som här angivits. Det påstås att det hela beror på några bångstyriga kommunalmän. Det kan så vara. Men det kan också, herr inrikesminister, bero på att de block som tillkommit här, framför allt genom de ändringar som gjorts av Kungl. Maj:t, fått en utformning som man inte accepterat på det lokala planet. Detta är obestriddligen på vissa håll ett hinder för det naturliga samarbete som annars skulle kunna växa fram, men det rör inte kommunalmännen för.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Inrikesministern har nu använt magisterns pinne och har satt

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

betyg. Jag vet inte, om han räknar mig till de bångstyriga kommunalmännen, men jag har ingenting emot att bli räknad dit, därför att bångstyrighet kan i en given situation ha rätt reella grunder.

När herr Kristiansson påpekar att de förslag som förelåg från länsstyrelserna i hög grad gjorts om av inrikesministern, är det en sanning som man inte kan rucka på. De förslag som lades fram för riksdagen var i vissa avseenden helt och hållet oigenkännliga. Då departementet i vissa fall gått hårt fram med rödpennan i länsstyrelsernas förslag, som byggde på långtgående och intima resonemang mellan kommunalmännen och länsstyrelsen, och plötsligt drog ett streck över allt detta, kändes det ganska bittert för många.

Jag tror, herr talman, att det är angeläget att till protokollet anteckna, att vår inrikesminister har vidgått att han inte är främmande för att när han anser tiden vara mogen tvinga samman de kommuner som inte funnit sig till rätta i ett försökssamarbete.

Jag upprepar än en gång, att detta besked är olyckligt. Jag skulle nästan vilja säga att det är kränkande för de kommunalmän som försöker åstadkomma någonting från ett besvärligt utgångsläge. Jag tror att inrikesministern, om jag får vara uppriktig, gjort kommunreformen en björntjänst genom att, långt innan tiden och läget kräver det, inta en sådan ställning.

Det enda inrikesministern har att anföra till sitt försvar är att han inte vet om han sitter kvar i regeringsställning på 1970-talet. Det är en sak som vi inte kan diskutera nu — vi har för litet underlag — men om det är så att inrikesministern har velat ge de bångstyriga kommunalmännen ett vapen i hand, får vi väl utnyttja det, i den mån vi kan.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Andersson har blivit träffad, vilket inte var avsikten.

Om herrarna uppmärksammat vad jag sade, skulle ni ha funnit att jag sade så här: Om vi i framtiden har en blockbildning, i vilken det finns en liten kommun med bångstyriga kommunalmän som vill streta emot en rimlig lösning av kommunindelningen, får vi kanske vidta åtgärder. Det är något annat än de praktiska exempel om vilka jag har talat. Jag har inte satt något betyg, men herrarna försöker komma undan någonting, nämligen att ge åtminstone ett uttryck för en mening om hur ni ser på en kommun som vill hindra en sammanläggning, såg någon gång efter 1970.

Ni anser alltså att detta är riktigt. Låt oss anta — det finns exempel på det — att vi har ett block med en stad, en mycket kraftfull centralkommun, och en rad av landsbygdskommuner, där utvecklingen är och fortsätter att vara ogynnsam och där befolkningsunderlaget och det ekonomiska underlaget sviktat och man får det sämre och sämre ställt. Landsbygdskommunerna vill ha en sammanläggning med den större och bärkraftigare kommunen, men denna vill inte detta, den vill inte ta på sig den börda som ligger i att hjälpa de människor som bor i de kringliggande kommunerna. Menar ni att detta är fullt tillfredsställande? Skall man över huvud taget inte kunna tänka sig att genomföra en kommunreform som leder fram till en enhetlig kommun i detta område? Det är en viktig fråga. Där kommer in den solidaritet som vi ansåg och fortfarande anser ligga i själva tanken på en kommunreform.

Vi skall inte bara tala om den lilla kommunen som utgör ett hinder i vägen, utan vi bör också ha klart för oss att det kan finnas starka, bärkraftiga och ekonomiskt välrustade kommuner som inte vill vara med i samarbetet. Vi frågar oss då, om inte en sådan större kommun skall vara skyldig att ta på sig en del av det ansvar som ligger och bör ligga i att den utgör en gemenskap med den omkringliggande bygden. Det-

Ang. tvångssammanslagning av kommuner

ta är en fråga som jag tror kommer att aktualiseras, men vi har enligt min uppfattning inte någon anledning att ta upp den under 1960-talet. Vi får naturligtvis noga följa utvecklingen. Skulle det bli några rester kvar av den art som här berörts, får detta förhållande sedan bli föremål för övervägande. Sådana överväganden utesluter ju inte att man öppnar möjlighet till en överprövning i de fall då man finner en sådan angelägen eller att — om det inom ett block finnes bärkraftiga kommuner — låta dessa kommuner fortsätta samarbetet i de former det bedrivs inom blocket.

Att möjliggöra en överprövning, som avlägsnar en del av de hinder som nu står i vägen för en lösning till fördel för den stora gemenskapen, är emellertid något som jag anser nödvändigt och har velat rikta uppmärksamheten på redan nu.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Just det — som herr statsrådet Johansson här sade — redan nu! Vi kan ta den där lilla kommunen som enligt inrikesministern kan komma i kläm genom att den större kommunen inte vill ta sig an dess problem. Visst är jag beredd att erkänna att sådana problem kan uppstå — det är uppenbart att så kan ske — men jag menar att det blir tid att bedöma den saken då.

Jag vill erinra inrikesministern om att när vi på sin tid debatterade kommunindelingsreformen, lät ju inrikesministern ganska väl förstå, att han var beredd att använda både piskan och moroten i detta sammanhang. Det är alldeles uppenbart att med det inflytande, inrikesministern har på samhällsplaneringen när det gäller bostadsbyggande och inte minst lokaliseringspolitiken, kan inrikesministern ganska väl på administrativ väg leda kommunindelingsverket. Jag är inte alls

främmande för att dessa medel kommer till användning, och jag tror inte heller att inrikesministern kommer att tveka att använda dem. Jag tycker därför att det är mera våld än nöden kräver att redan nu — under förutskickande av att ingenting kommer att hända på 1960-talet och kanske inte heller på 1970-talet — sända ut en varning: »Se upp gubbar — det är fara å färde — ni kan bli tvångsanslutna!» Jag säger ännu en gång, att detta är mera våld än nöden kräver.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara framhålla vad jag sagt i mitt interpellationssvar, nämligen att innan någonting kan ske skall denna fråga underställas riksdagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 8—11, konstitutionsutskottets memorial nr 38 och utlåtande nr 39, statsutskottets utlåtanden nr 181—189 och memorial nr 190, bevillningsutskottets betänkanden nr 62, 63 och 68, bankoutskottets utlåtanden nr 45—47, första lagutskottets utlåtande nr 46, andra lagutskottets utlåtanden nr 69 och 70, tredje lagutskottets utlåtanden nr 41—43, jordbruksutskottets utlåtande nr 29 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 56—58.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets utlåtande nr 182, bevillningsutskottets betänkande nr 63, första lagutskottets utlåtande nr 46, andra lagutskottets utlåtande nr 70 och tredje lagutskottets utlåtande nr 42 skulle i nu angiven ordning uppföras näst efter utrikesutskottets utlåtande nr 8 samt bevillningsutskottets betänkande nr 62, andra lagutskottets utlåtande nr 69 och jordbruks-

utskottets utlåtande nr 29 i nu nämnd ordning näst efter statsutskottets utlåtande nr 181.

Anmälades och bordlades

första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 11:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, till den del propositionen ännu icke av riksdagen behandlats, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 17:o) samma lag;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av väckt motion om hustrutillägg till folkpension på grund av hustrus egen sjuklighet; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angäen-

de ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård;

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om upprustning av alkoholforskningen; och

nr 60, i anledning av väckta motioner angående eftervården av alkoholskadade m. fl.; samt

särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.53.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 9 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 352, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss fråga rörande prisregleringen på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på kvarlåtenskap;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändrings- och tilläggsprotokoll till avtalet mellan Sverige och Japan för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter; samt

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo första lagutskottets utlåtande nr 50, andra lagutskottets utlåtanden nr 71 och 72, allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 59 och 60 samt särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3

Om byggande av en fast förbindelse över Öresund

I skrivelse den 3 april 1964, nr 84, hade Kungl. Maj:t lämnat riksdagen redogörelse för Nordiska rådets tolfte session i Stockholm den 15—21 februari 1964. Under punkten D 3 i denna skrivelse hade behandlats vissa Öresundsfrågor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött* (I:782) och den andra inom andra kammaren av herr *Palm* (II:965), i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala angelägenheten av att erforderliga utredningar och överläggningar om en fast förbindelse över Öresund borde bedrivas i sådan takt, att frågan snabbt kunde bringas till avgörande;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Källenius* väckt motion (II:963), i vilken hemställts, att riksdagen vid besvarande av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 84 måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för nästa års riksdag framlägga förslag till principbeslut om byggande av en fast förbindelse över Öresund mellan Malmö och Köpenhamn.

Om byggande av en fast förbindelse över Öresund

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt,

a) att motionen II:963 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att motionerna I:782 och II:965 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Utskottet säger i sin motivering på denna punkt att resultatet av utredningsarbetet självfallet bör avvaktas innan ett definitivt ställningstagande till förverkligandet av brofrågan tas. Det pågår nu, om jag inte är fel underrättad, åtminstone tre olika utredningar. Kanske en är färdig nu, nämligen den som gäller bottenförhållandena för leden Hälsingborg—Hälsingör. Där håller måhända bearbetningen av materialet på att ske. Dessutom pågår det en trafikekonomisk utredning rörande det södra alternativet, Malmö—Köpenhamn, och vissa planfrågutredningar på den svenska sidan.

Bottenförhållandena är naturligtvis viktiga, och jag föreställer mig att den utredningens resultat kan bli tillgängligt rätt snart. Även utredningen om den väntade trafiken över en fast förbindelse Malmö—Köpenhamn bör väl kunna ske så pass snart, att den inte föranleder alltför stora förseningar av ett beslut. Vad planutredningen beträffar vet man ju däremot aldrig hur lång tid den kan ta. Dessutom kan man väl hitta fler saker att utreda, och jag är därför inte villig, herr talman, att reservationslöst biträda den mening i utskottets uttalande som jag nyss läste upp, nämligen att utredningsarbetet måste avvaktas.

Jag föreställer mig alltså att ett beslut måste komma till stånd inom en relativt snar framtid, utan att man skall avvakta hur långa utredningar som helst och sedan kanske ytterligare skjuta på beslutet. Man räknar med att det kommer att ta sju till tio år från det beslutet fattats till dess en bro är byggd,

och jag föreställer mig att planutredningar och andra utredningar som rör förhållandena på ömse sidor om Sundet kan ske alldeles oberoende av att man fattat ett beslut om var den första fasta förbindelsen skall byggas.

Herr talman! Jag har velat säga detta för att det skall finnas en anteckning i protokollet, att jag inte utan vidare har biträtt dagens beslut på denna punkt. Det föreligger inget reservationsyrkande, men mitt uttalande får tas som en röstdeklaration.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets tolfte session, såvitt skrivelsen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i anslutning härtill väckt motion.

Punkten 1 i utskottets hemställan

Lades till handlingarna.

Punkten 2 i utskottets hemställan

Bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna första lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna andra lagutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

Ang. självstyrelsen på länsplanet

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, jämte i ämnet väckt motion, lades utlåtandet till handlingarna.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av fiskerikonvention;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av Förenta Nationernas konvention angående statslösa personers rättsliga ställning; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i Förenta Nationernas stadga.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 38, angående televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Ang. självstyrelsen på länsplanet

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner angående självstyrelsen på länsplanet.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 456 i första kammaren av herr *Sundin m. fl.* och nr 543 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Kårby *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan rörande ersättning av nu gällande landstingslag med lag om länsparlament och självstyrelseorgani-

sation på länsplanet i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionen nr 62 i andra kammaren av herr *Lundberg* hade föreslagits, såvitt motionen nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta utreda frågan att i huvudsak sammanföra länsstyrelsernas uppgifter med landstingens och därmed skapa en demokratisk länsorganisation.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att

a) motionerna I: 456 och II: 543; samt

b) motionen II: 62, såvitt den nu vore i fråga,

mätte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anförde.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Vårt lands demokratiska styrelseform bygger på parlamentariskt statsskick och kommunal självstyrelse. De snabbt ökande uppgifterna för folkstyrelsens olika organ har emellertid under senare år aktualiserat problem berörande såväl det parlamentariska statsskickets och den kommunala självstyrelsens former som fördelningen av uppgifter mellan olika organ. Problemen har i första hand gällt att bevara och vidareutveckla folkstyrelsen under en tid då nya och ständigt växande uppgifter tillkommer samhället. Det demokratiska systemet måste för att vara arbetsdugligt anpassas till de nya krav samhällsodaningen ställer.

Författningsutredningen har avgivit förslag till statsskickets reformering. Utredningen har funnit sin uppgift vara begränsad till statsskickets utformning och har därför i förslaget till regeringsform endast fastslagit den kommunala självstyrelsens princip. I vissa av remissvaren över författningsutredningens slutbetänkanden har framhållits betydelsen av att de lokala och regionala organens ställning inom folk-

styrelsen prövas i samband med en författningsreform. Liknande synpunkter framförs i de nu till behandling föreliggande motionerna. Även vid höstens remissdebatt uttalade sig företrädare för samtliga demokratiska partier för att frågan om de lokala och regionala organens ställning inom vår folkstyrelse göres till föremål för omprövning i samband med en förestående översyn av författningsfrågan. Konstitutionsutskottet understryker i sitt förevarande utlåtande vikten av att nu berörda problem upptas till ett samlat bedömande. Utskottet har utgått ifrån att i utlåtandet framförda synpunkter och förslag blir föremål för prövning vid den fortsatta beredningen av författningsfrågan.

Under hänvisning till det anförda får jag, herr talman, alltså yrka bifall till vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt förevarande utlåtande, nr 39.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av vissa paragrafer i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket jämte en i ämnet väckt motion.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—4

Lades till handlingarna.

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6—11

Lades till handlingarna.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg angående verkställd granskning av statsverket, m. m., såvitt berättelsen hänvisats till bevillningsutskottet, lades betänkandet till handlingarna.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av §§ 15 och 23 i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, lades utlåtandet till handlingarna.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, m. m., såvitt berättelsen hänvisats till jordbruksutskottet, lades utlåtandet till handlingarna.

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tandläkarutbildning m. m. i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 161 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 21 maj 1964, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för organisationen av en odontologisk fakultet i Göteborg, dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för organisationen av tandtekniker- och tandsköterskeutbildning i Göteborg, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna avtal med Göteborgs stad om odontologisk utbildning i Göteborg m. m. jämte därtill hörande särskild överenskommelse.

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 833) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 1025),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Edström* och *Skårman* (I: 838) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II: 1035),

dels en inom andra kammaren av herr *Hagberg* och fru *Ryding* väckt motion (II: 1024),

dels en inom andra kammaren av herr *von Friesen* väckt motion (II: 1033),

dels ock en inom andra kammaren av fru *Gunne* och fröken *Karlsson* väckt motion (II: 1034).

I motionerna I: 838 och II: 1035 hade hemställts 1. att riksdagen måtte besluta, a) att den odontologiska fakulteten vid universitetet i Göteborg skulle dimensioneras för en årlig intagning av 125 studerande, b) att som sin mening uttala, att arbetet på utbyggnaden av fakulteten borde bedrivas så skyndsamt, att intagning av studerande kunde ske redan från och med läsåret 1965/66 och i varje fall icke senare än läsåret 1966/67, c) att den nuvarande tandteknikerskolan icke skulle avvecklas, innan undervisningen för tandtekniker igångsattes vid den nya fakulteten, d) att den nuvarande tandsköterskeskolan skulle få fortsätta sin verksamhet jämsides med den tandsköterskeutbildning, som komme att bedrivas vid den nya fakulteten, 2. att riksdagen måtte beakta vad i motionerna anförts angående tandvårdsforskningen och den kvalitativa och kvantitativa utökningen av lärarstaben samt angående relationen mellan antalet kliniska arbetsplatser och antalet tjänstgörande studenter.

I motionen II: 1024 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Maj:t skulle hemställa om skyndsamt utredning och förslag i syfte att effektivisera tandläkar- och tandsköterskeutbildningen liksom folktandvården genom a) undervisning i arbetsorganisationen och assistans, b) professurer i kariesprofylaktik, c) vidareutbildning av tandsköterskor, d) effektivisering av folktandvården, e) åtgärder för att förbättra de tekniska och maskinella hjälpmedlen i tandvården.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 833 och II: 1025 samt I: 838 och II: 1035, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförde rörande tidpunkten för verksamhetens igångsättande vid en odontologisk fakultet i Göteborg;

II. att motionerna I: 833 och II: 1025 samt I: 838 och II: 1035, samtliga motioner i vad de avsåge dimensioneringen av intagningskapaciteten vid en odontologisk fakultet i Göteborg, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 833 och II: 1025 samt I: 838 och II: 1035, samtliga motioner i vad de avsåge att hänsyn skulle tagas till de av 1962 års odontologiska studieplanskommitté förordade riktlinjerna för läraruppsättning m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 833 och II: 1025 samt I: 838 och II: 1035, samtliga motioner i vad de avsåge ökade forskningsresurser vid en odontologisk fakultet i Göteborg, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 838 och II: 1035, i vad de avsåge relationen kliniska arbetsplatser och antalet tjänstgörande studenter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionen II: 1033 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade riktlin-

jer för organisationen av en odontologisk fakultet i Göteborg;

VIII. att motionerna I: 838 och II: 1035 samt II: 1034, samtliga motioner i vad de avsåge bibehållande tills vidare av den nuvarande tandteknikerskolan i Göteborg, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att motionerna I: 838 och II: 1035 samt II: 1034, samtliga motioner i vad de avsåge bibehållande av den nuvarande tandsköterskeskolan i Göteborg, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för organisationen av tandtekniker- och tandsköterskeutbildning i Göteborg;

XI. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna avtal med Göteborgs stad om odontologisk utbildning i Göteborg m. m. jämte därtill hörande särskild överenskommelse;

XII. att motionen II: 1024 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Med anledning av proposition nr 161, som ligger till grund för detta statsutskottsutlåtande, har en hel rad motioner väckts, t. ex. I: 838 och II: 1035, I: 833 och II: 1025 samt II: 1024 av ledamöter som representerar olika riktningar och intressen här i riksdagen och som alla har uttryckt oro inför framtiden. Nu kan man säga, att även om dessa motioner formellt har avstyrkts, så har dock deras syftemål i mycket tillgodosetts genom utskottets skrivning. Även här har oron över den för närvarande förefintliga och i framtiden med största sannolikhet alltmer uttalade tandläkarbristen klart lyst igenom. Jag kan dock inte underlåta att vid detta tillfälle ytterligare uttrycka denna stora oro för framtiden.

Tandläkarbristen ökar år efter år. År 1960 hade vi 246 vakanta tjänster

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg
inom folktandvården, år 1963 hade vi 314, och enligt de senaste räkningarna är över 400 tjänster vakanta. Det är i och för sig en synnerligen prekär situation, men sedan tillkommer någonting annat, som man tydligen inte har tänkt så mycket på. 1961 års sjukförsäkringsutredning har nämligen fått i uppdrag att snarast inkomma med förslag beträffande införande av folktandvården inom sjukförsäkringens ram, och ett sådant förslag lär väl vara att vänta inom de närmaste veckorna.

En första förutsättning för att ett sådant förslag skall kunna realiseras är dock att vi får ett ytterligare ökat antal tandläkare i landet. Får vi inte det, kan effekten av försäkringen bara bli en viss utjämning av kostnaden och en omfördelning bland dem som erhåller tandvård, men det kan inte bli någon förbättring av tandvården för befolkningen i dess helhet, och det är vad vi främst äsyftar. Hela denna vittgående och för samhället så betydelsefulla reform blir ett slag i luften om vi på grund av personalbrist inte kan effektuera densamma.

Genom att den nya tandläkarfakulteten i Göteborg får en intagningskapacitet av 100 studerande årligen höjs antalet årligen nyinskrivna odontologie studerande i landet från 260 till 360, men av dessa skall under de första viktiga åren 25 vara norrmän, som skall gå till sitt eget land efter utbildning och examen. Då det därtill här som överallt annars är oundgängligen nödvändigt att räkna med en viss bortfallsprocent, blir det verkliga årliga tillskottet av tandläkare om fem år — det tar så lång tid innan de kommer ut — omkring 300 i hela landet. Från detta tillskott skall fråndragas det antal tandläkare som under samma år avlider, blir långvarigt sjuka, pensionerade eller arbetsoförmögna, och vi får därigenom ett betydligt reducerat nettotillskott.

Tandläkarprognosutredningen av 1960 räknade med att man i slutet av 1970-talet skulle kunna täcka tandlä-

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg

karbristen under förutsättning att man redan från och med höstterminen 1965 kunde öka antalet nyinskrivna odontologie studerande till 360, men utredningen hade då inte beaktat den nya sannolika situationen med tandvårdens ingående i sjukförsäkringen, varigenom stimulans till ökad tandvård kommer att uppstå inom befolkningens breda lager. Nu är vi redan ett år försenade, kanske vi till och med blir två år försenade, och den föreslagna utbildningskapaciteten blir från början 25 mindre per år, under det att å andra sidan behovet kommer att öka högst avsevärt mer än vi beräknat. Är det då inte skäl att uttrycka den allra största oro för framtiden? Även om vi, vilket vi liksom tidigare räknat med, får möjlighet att också under de närmaste åren utbilda ett begränsat antal tandläkare i Tyskland, kvarstår svårigheterna att kunna avhjälpa tandläkarbristen här i landet. Denna utbildning i Tyskland som man hela tiden räknat med är dessutom ett osäkerhetsmoment. I såväl propositionen som utskottets skrivning understrykes att det inte är så absolut säkert att vi även under närmaste år kan räkna med denna förmån att få utbilda ett begränsat antal tandläkare i Tyskland. Vi hoppas dock att vi även i fortsättningen skall få göra så.

Vi står i dag inför en situation, där nya åtgärder med det snaraste måste vidtas för att minska tandläkarbristen. Jag har litet svårt att förstå att de svårigheter som byggnadsstyrelsen yppat angående möjligheterna till ytterligare utvidgning av tandläkarhögskolan, eller odontologiska fakulteten, som vi kanske bör säga, i Göteborg skulle vara så stora, att de skulle vara av en högre svårighetsgrad än de hinder som vi kommer att möta om vi söker finna andra utvägar. För dem som har närmare kännedom om situationen i landet på detta område står närmast till hands möjligheten att ge den gamla förslitna tandläkarhögskolan i Stock-

holm, odontologiska fakulteten vid karolinska institutet, en ny institutionsbyggnad. Därigenom skulle denna dels få modernare lokaler än vad den i dag har, vilket är högeligen påkallat, dels kunna intaga ett betydligt ökat antal studerande. Det kommer dock under alla förhållanden att ta åtskilliga år innan en sådan nybyggnad är klar. Sedan kommer det att dröja ytterligare fem år innan där nyintagna odontologie studeranden är färdiga tandläkare. Vi måste alltså här räkna med betydande och långvariga svårigheter.

Utvecklingen kommer att föra med sig att vi faktiskt kommer ur askan i elden. Redan år 1945 fattades ett principbeslut om igångsättande av tandläkarutbildning i Göteborg. Först år 1964, nitton år senare, har vi äntligen fått det definitiva beslutet. Man hade då kunnat vänta sig att detta beslut i någon mån hade tillfredsställt de önskningsar och förhoppningar som vi haft under dessa många år. Man bör inte i onödan rikta kritik mot regeringen, men då det här gäller ett beslut som har föregåtts av så många års utredning och då svårigheterna så länge varit uppenbara, anser jag det berättigat att framställa en allvarlig erinran och understryka våra bekymmer för framtiden då det gäller att tillgodose svenska folkets behov av tandvård.

Tyvär är situationen nu sådan att jag inte har någon annan möjlighet än att yrka bifall till utskottets förslag. Med dessa ord har jag dock velat understryka mina mycket allvarliga bekymmer inför framtiden.

I herr Edströms anförande instämde herrar *Lundström* (fp), *Sörenson* (fp), *Dahlén* (fp), *Nyman* (fp), *Eric Gustaf Peterson* (fp), *Erik Filip Petersson* (fp), *Akesson* (fp), *Schmidt* (fp), *Billman* (fp), *Harry Carlsson* (fp), *Källqvist* (fp), *Skärman* (fp), *Hilding* (fp), *Widén* (fp) och *Per Jacobsson* (fp).

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Till viss del skulle också jag kunnat anteckna ett instämmande i herr Edströms anförande, dock inte i varje detalj.

Man bör kanske inte använda termer med anknytning till gynekologi när man talar om odontologi, men jag vågar ändå säga att den odontologiska fakultetens födelse äger rum efter en ovanligt lång förlossningsakt, såsom herr Edström nyss illustrerade. Jag skall emellertid vara försiktig och inte rya alltför mycket om försummelser trots den mycket långa tid som har förflutit, även om man ibland som göteborgare undrar varför förverkligandet av statliga byggnadsplaner ofta dröjer ovanligt länge just när byggandet skall ske i Göteborg. Jag vill emellertid understryka att detta inte är någon göteborgsfråga, utan frågan om att inrätta en odontologisk fakultet i Göteborg berör hela riket.

Såsom i någon mån kommunalt verksam vet jag att just beträffande denna fråga under årens mycket tröga gång, får man väl säga, har uppstått vissa komplikationer, som jag här inte skall redogöra för men som i viss mån kan utgöra en förklaring till att förseningar inträffat, ehuru kanske inte en förklaring till att förseningarna varit så omfattande. När vi nu emellertid kommit så långt som vi gjort, måste vi enligt mitt förmenande vara varsamma i fråga om åtgärder som skulle kunna medverka till ytterligare tidsförskjutning utöver den som redan ägt rum.

De motionskrav som föreligger i fråga om en ökad intagning av studerande från 100 till 125 när det gäller tandläkarutbildningen vid fakulteten kan jag instämma i, eftersom bristen på tandläkare, särskilt inom folktandvården, är en i hög grad oroande företeelse inom vår sjukvård. Med den lilla erfarenhet jag har av planerandet för den odontologiska fakulteten i Göteborg måste jag emellertid i likhet med utskottet uttala farhågor för att en programändring i sista stund av denna art

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg

kan komma att medföra en helt enkelt oacceptabel tidsförskjutning. Jag kanske för att säkra mig i frågan ändå bör tillägga att detta är vad jag för min del med hänsyn till mina erfarenheter befarar, inte vad jag med absolut säkerhet vet.

Den riksdagsgrupp som jag tillhör trycker naturligtvis mycket hårt på behovet av ökad tandläkarutbildning, men vi anser att statsmakterna inte skall nöja sig med den sidan av saken, hur viktig den än är. Därför har vi i en motion, nr 1024 i andra kammaren, som på grund av omständigheternas makt inte väckts också i denna kammare, rest en rad krav om ökning av tandvårdens kapacitet och därvid även tagit upp en del organisatoriska frågor. Det innebär inte att vi nedvärderar frågan om tandläkarutbildningens omfång. Vi anser endast att det inte räcker med enbart detta, utan vi hävdar att också tandvårdsarbetet måste moderniseras genom bl. a. förbättrad apparatur. Vi finner det angeläget med en rationalisering av de tekniska hjälpmedlen, som är i hög grad ålderdomliga. Vi anser att tandläkarens arbetstid inte till viss del skall förspillas genom att han måste utföra relativt okvalificerat arbete, som andra skulle kunna utföra.

Sammanfattningsvis anser vi att denna viktiga del av sjukvården har stelnat i sina former. Alldeles särskilt finner vi en effektivisering av folktandvården högst angelägen.

Det förslag som motionen innehåller och de synpunkter den ger uttryck för grundas på ingående studier av förhållandena på detta viktiga sjukvårdsområde. När det nu motionerats om en ökad intagningskapacitet vid den blivande odontologiska fakulteten i Göteborg ville jag passa tillfället att understryka, att det är mycket annat som också bör göras utöver en utökning av utbildningsmöjligheterna. Det gäller inte enbart att öka antalet tandläkare och att göra det så snabbt som möjligt, utan det gäller också att göra det möjligt

Ang. tandläkarutbildning i Göteborg

för varje tandläkare att ge mer tandvård, och inte minst är det av vikt att ägna profylaxen ett större intresse än som hittills varit fallet. Vi betraktar detta som centrala frågor när det gäller dessa ting.

Jag skall, herr talman, inte belasta procedurordningen med något yrkande om bifall till vår motion i andra kammaren, helt enkelt av den anledningen att vi inte anser det erforderligt. Utskottet har nämligen inte bara instämt i motionärernas synpunkter utan anser sig tydligen också kunna hoppas på initiativ i dessa frågor från vederbörande myndigheter och organisationer. Utskottet anser därför att en särskild utredning inte behövs.

Jag vill sluta mitt anförande med att säga att även jag vill försöka vara optimistisk och uttala samma förhoppning som utskottet ger uttryck för i sin skrivning.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Det fanns i och för sig kanske inte anledning att säga någonting från utskottets sida, eftersom varken herr Edström eller herr Adolfsson ställde något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. När jag ändå tar till orda, beror det på att en viss kommentar till vad herr Edström anförde bör vara på sin plats.

Det är alldeles riktigt att vi har brist på tandläkare och att situationen i vissa delar av landet kan vara besvärlig. Vad det i dag gäller att ta ställning till är frågan om att inrätta en tandläkarhögskola i Göteborg med plats för 100 studerande. Jag vill erinra om att detta förslag bygger på ett principprogram som departementschefen tidigare framlagt och som riksdagen i sin tur godtagit. Men låt mig också erinra om att den 1 juli 1963 startade en tandläkarutbildning i Umeå med 60 intagningar per år. Därmed har ju ändå någonting hänt på detta område.

Motionsvis har ifrågasatts, såsom herr Edström nämnde, om man inte redan nu kunde ha planerat för en ökad intagning i Göteborg, av 125 i stället för 100 studerande. Statsutskottets andra avdelning har vid behandlingen av denna fråga funnit att ingenting skulle vara att vinna på det. En utbyggnad med ytterligare 25 platser skulle innebära ett så omfattande arbete, att följden antagligen måste bli ytterligare dröjsmål på minst ett år, och jag tror mig kunna säga att man då inte skulle ha vunnit någonting i fråga om intagningskapacitet. Det skulle kanske ha blivit en ännu längre fördröjning än som nu blir fallet; byggnadsstyrelsen har ju förklarat att ett års fördröjning är nödvändig, och detta har utskottet accepterat.

Herr Edström ställer sedan frågan: Vad skall man göra? Jag vill då hänvisa till vad utskottet anfört, att vi med denna utbyggnad i Göteborg inte har funnit allt gott och väl. Statsutskottets andra avdelning har inhämtat att 1963 års universitets- och högskolekommitté sysslar bland annat med den fortsatta utbyggnaden av utbildningskapaciteten, och utskottet finner att det är allt skäl i att avvakta det resultat denna utredning kan komma till och så småningom ta ställning till det.

Herr Edström har ju alldeles rätt i att riksdagen år 1945 fattade ett principbeslut om utbyggnaden i Göteborg, men skulle det vara bättre att nu ytterligare fördröja saken genom att börja planera för en större skola i Göteborg än som här har föreslagits?

Med det anförda, herr talman, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag finner att det kanske inte är så stora dissonanser mellan vad utskottets företrädare herr Mårtensson här anförde och vad jag sade. Båda är vi mycket bekymrade för fram-

Ang. kriminalvården

tiden då det gäller bristen på tandläkare. Herr Mårtensson påpekade att en pågående utredning försöker lösa frågan. Det känner jag mycket väl till. Vi hoppas att denna utredning med det snaraste skall framlägga något konkret förslag — nya åtgärder måste nämligen ganska snabbt insättas, om vi inte skall komma i en alldeles ohållbar situation.

Herr Mårtensson säger, att byggnadsstyrelsens svårigheter är så stora, att verksamheten i Göteborg skulle kunna försinkas ett helt år, om man på något sätt försöker utöka intagningskapaciteten. Det är ju så att optimisten i varje svårighet ser en uppgift, under det att pessimisten i varje uppgift ser en svårighet. Jag tror att svårigheterna i detta fall knappast är större än att de skulle kunna övervinnas om man verkligen varit litet grand optimistisk.

Men det var inte bara för att säga detta som jag begärde ordet utan delvis också med tanke på vad herr Adolfsson yttrade. Jag koncentrerade mig i det första anförandet huvudsakligen på att klarlägga för kammaren, vilket stort problem den förefintliga tandläkarbristen är ur samhällets synpunkt samt att denna brist med största sannolikhet kommer att bli ännu värre; ett förslag om tandvård inom sjukförsäkringens ram blir ett slag i luften, om vi inte gör någonting åt denna brist.

Men jag vet fuller väl att vi har möjlighet att effektivisera vår tandvård på annat sätt, genom en bättre organisation och en rad andra åtgärder i fråga om utbildningen, t. ex. utbildning av tandhygienister, ökad utbildning av tandtekniker och tandsköterskor, effektivisering av utrustningen m. m. Jag har precis samma uppfattning som herr Adolfsson, att detta är angelägna uppgifter, vilket också påpekats i våra motioner. Men även utskottet har framhållit detta. Eftersom det inte var kontroversiellt, berörde jag det inte i mitt första inlägg. Härmed har jag emellertid velat understryka hur viktig också enligt min mening den saken är.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. kriminalvården

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av väckta motioner inom kriminalvårdens område n. m.

Till behandling hade utskottet förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 182) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 231),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg och Kaijser* (I: 400) samt den andra inom andra kammaren av herr *Anners m. fl.* (II: 464),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 528) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Kårby (II: 622).

I motionerna I: 182 och II: 231 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en genomgripande genomgång och beredning i parlamentarisk ordning för att häva krisläget inom kriminalpolitiken, särskilt i de hänseenden, som belysts i motionerna, och innefattande särskilt: 1) sådan planläggning av vårdarbetet, att alla vårdbehövande kriminella — både ungdomsbrottslingar och äldre — erhöle adekvat behandling under ledning av psykiatriker och psykologer, 2) fullgod utbildning av all vårdpersonal, 3) avskaffande av anstaltsslummen, 4) förbättrad rymningssäkerhet vid statens anstalter, 5) lösning av eftervårdens bostadsproblem, 6) tillräckligt med ungdomsvårdsskolor och utredningshem, så att den kommunala ungdomsvården ej belastades samt 7) utvecklingsprogram för en breddad forskning på kriminalpolitiskt betydelsefulla vårdområden.

Ang. kriminalvården

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att motionerna I: 182 och II: 231 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att motionerna I: 400 och II: 464, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

c) att motionerna I: 528 och II: 622 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts, utom av andra, av herr *Jacobsson, Per*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande grundar sig på motioner som väcktes under vårriksdagen av folkpartiet och centerpartiet med krav bl. a. på en parlamentarisk beredning för att söka häva det rådande krisläget på kriminalvårdens område. I sammanhanget har också behandlats en motion från högerhåll om ytterligare åtgärder för att tillgodose den kriminologiska forskningens krav. Utskottets utlåtande utmynnar i ett avstyrkande av motionärernas utredningskrav, medan utskottet samtidigt starkt understryker de synpunkter som i olika avseenden framförts i motionerna. Utskottet pekar på den starka ökning av fångantalet som vi enligt fångvårdsstyrelsens prognoser har att emotse och säger sig dela den oro som avspeglas i förevarande motioner just på det området.

Det är riktigt, såsom påpekas i utskottsutlåtandet, att en betydande upprustning har skett beträffande anstaltsbeståndet under de senaste 10 åren, men det är lika riktigt att utmönstringen av de gamla anstalterna på det sätt som har planerats inte har kunnat ske. Långholmens nedläggning har ju varit aktuell länge, och i dag tror jag inte att det finns någon som kan säga när detta skall bli möjligt, andra exempel att förhålla. Det finns oändligt mycket på kriminalvårdens område som kan disku-

teras. Den oroande rymningsfrekvensen, den tilltagande brottsligheten och det stigande antalet ouppklarade brott är allvarliga samhällsföreteelser, som vi inte kan avfärda med en axelryckning. Frågor om vårdmetoder och behandlingsformer är också viktiga spörsmål i detta sammanhang.

Vi har i utskottet, som jag tidigare har antytt, avstått ifrån att fullfölja det i motionerna framförda utredningskravet. Detta innebär ingalunda att vi anser kravet på en parlamentarisk översyn och beredning omotiverat, och jag ber att i anslutning härtill få citera ett par meningar ur folkpartiets motion: »Under 1950-talet har en splittrad och delvis av akuta kriser betingad utredningsverksamhet bedrivits kring en rad olika delproblem på det kriminalpolitiska fältet. En samlad översyn rörande hela det kriminalpolitiska vårdområdet för samordning av den fortsatta reformverksamheten är därför nu i hög grad påkallad.» Jag anser att detta uttalande alltjämt äger sin giltighet. Vi är emellertid också medvetna om att en utredning av dessa ting, som omspannar så stora områden, kan behöva lång tid och kan innebära risker för att pågående reform- och utvecklingsarbete blir begränsat och fördröjt. Djupast sett är det en fråga om resurser. Detta underströks också mycket kraftigt av fångvårdsstyrelsens chef vid den redogörelse som han lämnade inför utskottsavdelningen när denna fråga behandlades.

Sammanfattningsvis vill jag säga, att vi som företräder motionerna i sak alltjämt vidhåller, att en samlad parlamentarisk översyn och beredning vore motiverad. Eftersom vi för dagen ändå inte driver denna ståndpunkt, finner vi det så mycket angelägnare att lägga tyngdpunkten på kravet om vidgade resurser på skilda områden inom kriminalvården där bristerna i dag är särskilt framträdande.

Självklart kan jag inte finna utskottets utlåtande tillfredsställande i alla

Ang. kriminalvården

avseenden. Det är ju resultatet av en kompromiss. Jag vill dock uttrycka den förhoppningen att den positiva anda som har kommit till uttryck i detta utskottsutlåtande skall bli vägledande för den fortsatta behandlingen av dessa svåra men också utomordentligt betydelsefulla frågor.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Vi brukar ju sällan säga något, när den som står för en blank reservation inte har något yrkande, men det kanske finns skäl för att säga några få ord med anledning av det starka understrykande som herr Jacobsson har gjort av att kvar står behovet av en parlamentarisk utredning beträffande kriminalvården.

Den utredning som har begärts i motionerna har avvisats av ett enhälligt utskott, närmast därför att de utredningar på olika punkter som motionärerna har önskat redan är i gång. Vi har fångvårdens byggnadskommitté, som ju inte bara är ett utredande organ utan även ett verkställande organ, vilket undan för undan har verkställt utredningar beträffande bl. a. byggandet av nya anstalter och försökt att göra detta i den takt som brottsligheten har ökat. Vidare har man vid nya anstalter som har byggts tillgodosett alla de krav, dels på rymningssäkerhet, dels på behandling, som i motionerna har framförts. Vid de nya anstalter som under senare år har tagits i bruk har bl. a. olika former av psykiatri tillämpats närmast i samarbete med medicinalstyrelsen. Fångvårdens byggnadskommitté består ju av riksdagsmän — tyvärr är flera av dem f. d. riksdagsmän, vilket vi ju blir så småningom — men även av representanter för fångvården, medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen. Dessa har tillsammans med en rad experter gjort vad göras kan för att skapa så moderna anläggningar som över huvud taget är möjligt. Att exempelvis Långholmen inte har kunnat överges är ju en följd att

brottsligheten har tilltagit. Fångantalet har ökat så starkt, att de anstalter som har kommit till inte har kunnat ta emot mer än ökningen. Det är dock ett flertal nya anstalter som under en tioårsperiod har byggts i detta land, och en del av de gamla otidsenliga anstalterna, t. ex. i Norrköping och i Jönköping, har gjorts om till s. k. säkerhetsanstalter, som skall vara av den art att rymningsvilliga där skall kunna övervakas på ett sådant sätt att rymningarna minskar i antal. Vid några av dessa nya anstalter i säkerhetsregionen har resultaten varit så pass glädjande, att tidigare notoriska rymmare som införpassats dit icke haft några möjligheter att nå den frihet de givetvis har önskat — de som blir instängda vill ju alltid gärna komma ut.

Att bygga helt rymningssäkra anstalter har ju varit ogörligt. Jag vill minnas att jag sagt från denna talarstol någon gång tidigare, att inte ens Venedigs blykamrar var rymningssäkra, och vi skall därför inte tro att vi skall kunna åstadkomma någonting sådant.

På något ställe i en av motionerna önskas en utredning om varför fångar rymmer. Jag tycker att det måste vara en tämligen hopplös uppgift att söka komma till något resultat i det fallet, ty det är givet att längtan ut finns även hos de interner som vi har intagna på våra fångvårdsanstalter. Denna längtan får vi inte bortse ifrån.

Upprustningen på det psykiatriska området har i någon mån hämmats av brist på personal. Det var väl vid Hall som riksdagen hade beslutat att en ledare för den psykiatriska avdelningen skulle anställas. Det dröjde närmare ett år innan man över huvud taget fick någon som sökte den tjänsten. Men beträffande både detta och annat har fångvårdens byggnadskommitté i intimt samarbete med fångvårdsstyrelsen gjort vad göras kan för att rusta upp kriminalvården, göra den tidsenlig och göra den sådan att samhället skyddas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Ang. kriminalvården

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Herr Birger Andersson och jag skulle ju inte polemisera mot varandra i den här frågan, och det var inte min avsikt att göra det, när jag i mitt förra anförande försökte ge en motivering till att vi i utskottet har intagit den ståndpunkt vi gjort och nöjt oss med det uttalande som utskottet gör. Jag ville emellertid understryka, att däri inte ligger ett medgivande av att det inte behövs en samlad översyn av kriminalvårdens problem.

Herr Andersson har pekat på att det pågår utredningar på olika områden. Det är alldeles riktigt, men det påpekandet bestyrker närmast, såvitt jag kan förstå, just vad vi velat säga här, nämligen att vi anser en samlad översyn av alla dessa delproblem vara motiverad med hänsyn till kriminalvårdens situation i dag.

Det finns många problem på detta område, och jag skall inte beröra dem alla just nu. Vi har problem beträffande personalförhållandena, t. ex. i fråga om utbildningen. Fortfarande råder det förhållandet att ett mycket stort antal av dem som är sysselsatta inom fångvården inte har någon som helst utbildning för sina uppgifter. Det finns också färskta exempel, som visar vad som kan bli följden av den rådande personalbristen och den överbeläggning som vi tyvärr dras med på vissa anstalter inom kriminalvården.

Jag skall inte gå vidare på det här området. Det är ju alltid så när vi diskuterar dessa frågor, att vi anser oss ha anledning att peka på brister och missförhållanden även om vi samtidigt är villiga att erkänna att det har skett åtskilligt och att det sker åtskilligt. Vi erkänner också att de myndigheter som är inkopplade på dessa frågor säkerligen är angelägna om att nå bästa möjliga resultat. Mellan dessa två ståndpunkter — å ena sidan att försöka utreda möjligheterna att få fram ett ännu bättre resultat och å andra sidan den tillfredsställelse som herr Birger An-

dersson ger uttryck åt — är om inte ett svalg befäst så i varje fall en viss distans, och jag tror att vi får svårt att överbygga denna motsättning så länge vi inte tar fastare tag än man hittills från regeringspartiets sida varit villig att göra.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Det avgörande skälet till att utskottet har avvisat förslaget om den samlade utredning som herr Jacobsson talade om, är närmast det att en sådan utredning skulle ta mycket lång tid. Under den tid som utredningen arbetade skulle över huvud taget ingenting ske på kriminalvårdens område. Nu har fångvårdens byggnadskommitté till uppgift att både utreda och bygga. Man skulle tvingas lägga ned den verksamheten, om en stor parlamentarisk utredning skulle börja syssla med dessa ting. Jag kan försäkra herr Jacobsson, att fångvårdens byggnadskommitté är rädd för en sådan utredning, inte minst herr Jacobssons egen partivän, ordföranden i kommittén.

Vad det sedan gäller utbildningen av personalen tycker jag att man kan avvakta de förslag som personalutbildningsberedningen när som helst väntas komma med. Det gäller utbildning av personal i vaktkonstapel- och vårdargraderna för kriminalvården, ungdomsvårdsskolor och anstalter för alkoholmissbrukare. Hos universitetskanslern ligger ett förslag om universitetsmässig utbildning av befattningshavare i assistent- och direktörsgaderna. Det är väl skäl att vänta på att dessa utredningar kommer fram på riksdagens bord, innan man begär nya utredningar.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Bara ett par ord. Jag konstaterar att herr Andersson medger, att det egentliga skälet till att utskottet inte anser sig kunna biträda motionärernas krav på en utredning är att man

Om utredning rörande branschforskningsinstitutet

befaras att en stor utredning här skulle innebära tidsutdräkt och förseningar, som skulle inverka menligt på det pågående reformarbetet inom kriminalvården. Det är också vad jag försökte säga i det första anförandet, och när vi diskuterade denna fråga i utskottet var detta kanske det avgörande skälet till att utskottet inte ansåg sig böra biträda utredningskravet.

Jag är angelägen att påpeka detta, samtidigt som jag också tycker mig förstå att herr Birger Andersson är enig med mig om att detta är huvudskälet till att man inte i utskottet biträtt utredningskravet. Det förefaller som om inte ens herr Birger Andersson vore benägen att bestrida att det finns motiveringar för detta krav.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse rörande provisoriska arrangemang för ett världsomspännande kommersiellt telesatellitssystem, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utredning rörande branschforskningsinstitutet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 186, i anledning av väckta motioner om ökade resurser för den tekniska forskningen, såvitt motionerna avser utredning rörande branschforskningsinstitutet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 329) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 334), hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utred-

ning av frågor sammanhängande med branschforskningsinstitutet, däribland möjligheterna till ökat statligt stöd till dessa.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 329 och II: 334, såvitt de avsåge utredning rörande branschforskningsinstitutet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Harry Carlsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 329 och II: 334, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av frågor sammanhängande med branschforskningsinstitutet, däribland möjligheterna till ökat statligt stöd till dessa.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! I motionerna nr 329 i första kammaren och 334 i andra kammaren om ökade resurser för den tekniska forskningen yrkas under det avsnitt som behandlar branschforskningsinstitutet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågor sammanhängande med branschforskningsinstitutet, däribland möjligheterna till ökat statligt stöd till dessa.

Branschforskningsinstitutet har visat sig vara viktiga organ i svensk teknisk forskning. För närvarande finns sex halvstatliga branschforskningsinstitut, nämligen Svenska träforskningsinstitutet, Svenska textilforskningsinstitutet, Institutet för metallforskning, Svenska institutet för konserveringsforskning, Svenska silikatforskningsinstitutet och Institutet för optisk forskning. Därtill kommer det av värriksdagen beslutade forskningsinstitutet för den verkstads-tekniska branschen. Därjämte bedrivs

Om utredning rörande branschforskningsinstitutet

en intensiv forskning vid institut och laboratorier inom olika industrier.

Inom vissa branscher har etablerats forskningsinstitut som förutom industrianslag åtnjuter statligt stöd. År 1963 utarbetade statens tekniska forskningsråd en långtidsplan. Den redovisas i en skrift, ur vilken jag citerar: »En viktig del av den tekniska forskningen i landet utförs vid branschforskningsinstitutet. Det är av stor vikt att dessa institut arbetar i så rationella former som möjligt och att dylika institut etableras inom de branscher där behov föreligger. Branschforskningsinstitutet utgör centra för teknisk forskning och information inom sina branscher. Verksamheten stöds av stat och vederbörande industribransch. Frågan om statens bidrag har rutinmässigt reglerats vart femte år, men någon allmän översikt med teknisk och forskningsmässig sakkunskap har inte skett sedan institutet startade under 40-talet. Erfarenheterna är olika för olika industrier, och behovet av statliga bidrag är i hög grad beroende av vederbörande industris struktur. Rådet vill därför förorda en allmän översyn av och ökade statliga engagemang i branschforskningsinstitutet.»

Av detta framgår tydligt att resultatet av den intensiva forskning som bedrivs inom landet kan befaras bli sämre i avsaknad av den samordning som forskningsrådet i långtidsplanen efterlyser och som säkerligen skulle bli följden, om den utredning som föreslås i motionerna kommer till stånd.

Det allt hårdare konkurrensläget för industrien fordrar större insatser för tillämpad forskning, t. ex. för bearbetning av biprodukter eller utveckling av nya material. Samtidigt framtingas emellertid en begränsning av forskningen till vissa områden på grund av de stigande forskningskostnaderna. I viss mån kan framstegen följas genom att licenser från utländska företag erhålles, men för att denna möjlighet skall kunna utnyttjas förutsättes en hög teknisk utveckling.

För ett år sedan hölls en konferens om branschforskning på Ingeniörsvetenskapsakademien. För att åstadkomma en bedömning av branschforskningens omfattning hade uppgifter insamlats från branschforskningsinstitut och andra forskningsinstitut, vilkas verksamhet bör vara av gemensamt intresse för industrien. Uppgifter hade erhållits från 40 institut. Deras organisation och verksamhet har visat sig vara starkt växlande, men en uppfattning om verksamhetens totala omfattning har dock erhållits.

Den sammanlagda kostnaden för dessa instituts verksamhet uppgick under verksamhetsåret 1962 till cirka 53 miljoner kronor, av vilka 20 vid statliga, 9,2 vid halvstatliga och 18,6 vid privatfinansierade institut. Sammanlagt sysselsattes 350 universitets- och högskoleutbildade personer. Av dessa var 140 anställda vid statliga, 85 vid halvstatliga och 125 vid privata institut. Personalen med lägre teknisk utbildning uppgick till 810, av vilka 310 vid statliga, 125 vid halvstatliga och 375 vid privata institut. Den sammanlagda investeringen för branschforskning uppgick till cirka 130 miljoner kronor med fördelning 85 miljoner i statliga, 26 i halvstatliga och 17 miljoner kronor i privata institut.

Även vid denna konferens efterlyste man bättre samordning och kontakt mellan forskare på olika områden. Anledningarna till forskning har mångdubblats, och stor erfarenhet på detta område har uppnåtts under de senaste 20 åren, men någon egentlig samlande översikt har ej företagits, ej heller någon utredning av frågor, sammanhängande med branschforskningsinstitutet och rörande möjlighet till ökat statligt stöd för denna för vårt näringsliv så vitala verksamhet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Om utredning rörande branschforskningsinstitutet

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja med några få ord stryka under de synpunkter som här framförts av herr Harry Carlsson. Jag tycker att han utförligt har motiverat reservanternas uppfattning beträffande önskemålet om en utredning av frågor som sammanhänger med branschforskningsinstitutet. Yrkandet är mycket befogat och väl underbyggt, inte minst genom det anförande som här hållits och som har kompletterat motionens kanske något knappa skrivning i frågan.

Ett bifall till reservationen skulle enligt min och mångas uppfattning kunna betyda åtskilligt för att branschforskningsinstitutet får möjlighet att göra en bättre insats i den tekniska forskningens och även i utbildningens tjänst, inte minst — vill jag framhålla — till hjälp för de många små företagen. Dessa har ju nu ganska små möjligheter att själva forska, och ofta är deras produktion så specialiserad att endast ett eget branschforskningsinstitut kan ta sig an deras problem.

Statsmakterna har, som vi hörde, redan visat ett mycket stort intresse för branschforskningsinstitutet, men dessa berör oftast blott de allra största branscherna. Det kan ibland vara lika viktigt att de mindre branschernas problem då det gäller produktionsutvecklingen blir utforskade. Därigenom kan produkterna förbättras och konkurrenskraften bli större för företagen, inte minst på den internationella marknaden.

Någon egentlig översyn av dessa institut har som vi hörde icke förekommit, då de flesta av dem ju kommit till efter den Malmska utredningen på 1940-talet. När nu ett organ som tekniska forskningsrådet anser att en sådan översyn är berättigad, måste det ligga realiteter bakom ett sådant önskemål.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Ärendet, som gäller en samlad översyn av branschforskningsinstitutens verksamhet och möjligheterna till ökat statligt stöd till dessa, har som bakgrund en rätt varsam och allmänt hållen passus i en mera omfattande folkpartimotion. I detta motionsavsnitt påyrkas utredning av »frågor sammanhängande med branschforskningsinstitutet». Till detta önskemål har reservanterna anslutit sig.

Utskottet erinrar om att regeringen, efter det att motionen har väckts, har föreslagit statligt bidrag till ytterligare ett organ — »Institutet för verkstadsteknisk forskning». Riksdagen har bifallit detta förslag och anvisat sammanlagt 1 miljon kronor som driftbidrag samt bidrag till utläggning av forskningsuppdrag. Vidare erinras om tillkomsten av INFOR, institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, samt det därvid för ändamålet under fonden för låneunderstöd anvisade investeringsanslaget på 20 miljoner kronor. De här relaterade åtgärderna må tjäna som verifikation för statsmakternas stöd och aktiva tillskyndan i forskningshänseende.

På samordningssidan kan främst nämnas tillskapandet av forskningsberedningen, som ledes av statsministern och i övrigt består av bl. a. prominenta företrädare för forskning och näringsliv. Denna kvalificerade beredning avser bl. a. att så långt möjligt är söka få till stånd en samordning av statens och näringslivets insatser på grundforskningens, den tillämpade forskningens och utvecklingsarbetets områden.

Med kännedom om pågående verksamhet, som här bara i korthet har kunnat exemplifieras, och med kännedom om att handelsministern efter överläggning med branschforskningsinstitutet har saken i åtanke har utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, att riksdagen saknar anledning att begära utredning.

Jag ber, herr talman, att med stöd av

Om utredning rörande branschforskningsinstitutet

det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Visst är det glädjande att regeringen visat stort intresse för forskning — och varför skulle den inte göra det när det gäller detta så oerhört viktiga problem inom vårt näringsliv och inom landet i övrigt.

Att det skapas nya institut på detta område, är också glädjande, men när herr Gustavsson vill göra gällande att detta skulle vara motiveringen för att avslå vår motion, vill jag vända på det hela och säga att detta egentligen är en motivering för att det bör tillskapas en utredning, som verkligen överblickar resultatet av den synnerligen stora verksamhet vår forskning bedriver. Det har inte skett någon sådan översyn sedan 1940-talet — detta intygas av all den sakkunskap jag varit i kontakt med och talat med. Det är därför på tiden att en sådan utredning tillsättes, så att vi vet var vi verkligen står när det gäller denna fråga.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Som hr Bengt Gustavsson framhöll, har forskningsberedningen en samordningsuppgift. Om jag inte är fel underrättad har just denna forskningsberedning från de olika forskningsråden begärt långtidsplaner. Här har nu tekniska forskningsrådet till forskningsberedningen avlämnat en sådan forskningsplan. I denna långtidsplan framhålles, som vi hörde av herr Carlsson, behovet av en översyn. Jag tycker att detta är en mycket stark motivering för det krav på en översyn som vi har framställt.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Som vi här har hört, har konferenser och överläggningar hållits, och ett verkligt auktoritativt samordningsorgan finnes i forsknings-

beredningen. Större översyn lär vara på väg, och jag kan i detta läge inte förstå, varför riksdagen skulle komma efter som Arbogaöf med en utredningsbeställning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 186, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 25.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

**Ang. kreditmöjligheterna för företag
inom lastbilstrafikbranschen och
inom den enskilda handeln**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 187, i anledning av väckta motioner angående kapitalförsörjningen för företag inom lastbilstrafikbranschen samt angående bättre kreditmöjligheter för den enskilda handeln.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 537) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 661), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan att genom bättre kreditmöjligheter befrämja den enskilda handelns utveckling och rationaliseringssträvanden, varvid i motionerna anförda riktlinjer rörande lån genom företagarföreningarna och statlig kreditgaranti särskilt borde beaktas.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 538) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 660), hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning i syfte att skapa bättre kreditmöjligheter och kapitalförsörjning för de enskilda företagen inom lastbilstrafikbranschen, varvid lån genom företagarföreningarna ur hantverks- och industrilånefonden eller med statlig kreditgaranti särskilt borde prövas i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

a) att motionerna I: 538 och II: 660 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att motionerna I: 537 och II: 661 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Virgin, Per Jacobsson, Per Peters-*

son, Harry Carlsson, Nils-Eric Gustafsson, Staxäng, Ståhl och Svensson i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Andersson* i Knäred och *Palm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 538 och II: 660 samt I: 537 och II: 661, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att åt utredningen angående företagarföreningarnas organisation och verksamhet måtte uppdragas att i enlighet med vad reservationerna anförts undersöka möjligheterna att öka kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln.

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! De yrkanden i motionerna som rör ökade möjligheter för såväl lastbilstrafikbranschen som den enskilda handelns företag är inte okända för kammaren. När utskottet påpekar att ingenting nämnvärt har hänt sedan denna fråga behandlades förra året, måste jag säga att jag inte kan dela denna uppfattning.

Vad först gäller lastbilstrafikbranschen och bussföretagen samt inte minst entreprenörföretagen, som i mycket hög grad är beroende av moderna och ändamålsenliga men därav dyrbara lastbilar och maskiner, föreligger i dag mycket stora kreditsvårigheter för att på ett effektivt och riktigt sätt finansiera nyanskaffning. Jag vill fråga varför såväl den enskilda handeln som företag inom trafikområdet och entreprenadverksamheten från första början varit utestängda från möjligheterna att erhålla kredit genom kommerskollegium och direkt lån från företagarföreningar.

Jag vet inte om detta berott på att man, då lånemöjligheter infördes för industrien i övrigt, hade vissa kreditmöjligheter ordnade inom dessa branscher.

Med den utveckling som nu har skett, har det visat sig att lånemöjligheterna inom dessa områden är otillräckliga och

Ang. kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln

att lånen framför allt för vederbörande låntagare ur kostnadssynpunkt är ganska dyra genom det höga ränteläget. Utskottet påpekar här, att förlagsinteckningsinstitutets utformning har varit föremål för utredning och att vi har att vänta ett förslag om ett nytt instrument, som skulle heta företagsinteckning. Som företagare hälsar jag med tillfredsställelse att det uråldriga systemet med förlagsinteckningar försvinner. Strängt taget innebär det inte annat än att om jag t. ex. har ett visst antal hästkrafter anslutna, så kan jag upprätta någon form av förlagsinteckning, men vi vet att det inte har funnits möjlighet att använda dem som reell säkerhet för lån. Det är möjligt att detta nya förslag till företagsinteckning blir bättre, genom att det på ett riktigare sätt omfattar hela företaget. Jag tror dock inte att företagsinteckningen kan få någon nämnvärd betydelse som säkerhet för lån i vanliga bankinstitut, men det kommer att få betydelse vid lämnande av toppsäkerheter för direkt lån i företagarföreningar och kanske också som säkerhet för kreditgaranti.

Jag anser därför att det finns anledning för den sittande utredningen för företagarföreningarnas organisationsform att ta upp detta problem. Man kan tycka att det är underligt att om en sågverksägare ersätter en lastbil med en traktor med dumpers, så har man vissa möjligheter att få låna i företagarföreningar medan detta däremot är omöjligt om man i stället fortsätter att begagna sig av den traditionella lastbilen. Jag tror därför att det är motiverat att utredningen studerar denna fråga, ty det kommer att betyda oerhört mycket för denna mycket viktiga del av näringslivet.

Detsamma kan väl sägas om den enskilda handeln. Den rationalisering som sker där genom konkurrensen med de stora varuhusen sätter den enskilda handeln i en situation där den är i behov av stora kapitaltillskott. Denna del

av näringslivet är helt utesluten, såvitt vederbörande inte vid sidan av sin handel bedriver någon form av produktion eller tillverkning, som kan betraktas som industriell verksamhet.

Herr talman! Denna fråga är synnerligen viktig varför en utredning bör komma till stånd. Den sittande utredningen rörande företagarföreningarnas organisationsformer bör därför erhålla ett tilläggsdirektiv.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är avlämnad av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Liksom den föregående frågan som diskuterades har denna fråga behandlats i femte avdelningen, och därför vill jag ta kammarens tid i anspråk bara någon minut. Den fråga som kammaren har att behandla nu har varit föremål för behandling vid flera tillfällen, men att en fråga kommer tillbaka bevisar väl att problemet inte har lösts, utan att man bör se på det ytterligare.

På en punkt synes alla vara överens, nämligen om de mindre företagens stora betydelse inom vårt näringsliv. Härvidlag har företagarföreningarna en uppgift att fylla, som de också enligt mitt förmenande fyller på ett mycket tacknämligt sätt när det gäller att tillvarata småföretagarnas intressen.

Nu pågår en utredning som syftar till att se över företagarföreningarnas organisation och närmare utforma hur denna skall bli i framtiden och vad den skall syssla med. Jag skall passa på tillfället att ge en eloge till vårt läns företagarförening — och jag tror detsamma gäller för hela landet — för den noggrannhet den lägger ned då det gäller att tillvarata småföretagarnas intressen. Den har ju många olika saker att arbeta med, bland annat långivningen.

En sak, som jag också vill påtala, är att vissa branscher här är undantagna

Ang. kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln

och inte kan komma i åtnjutande av det statliga stödet. Detta gäller detaljhandeln och lastbilsbranschen. När det gäller detaljhandeln skulle jag här vilja motivera min åsikt på samma sätt som i statsutskottet genom att ta ett exempel. En lanthandlare mister sina kunder, därför att det i närliggande stad eller tätort växt upp ett varuhus, som är mer attraktivt. Denne lanthandlare står då inför valet att lägga ned sin butiksrörelse eller att rusta upp den. Om han då väljer det senare för att kunna betjäna människorna i bygden — vi talar ju så mycket om en levande landsbygd, och en lanthandel har i det avseendet en stor betydelse — står han inför svårigheten att finansiera denna uppbyggnad på grund av att han är utestängd från lånemöjligheter, som andra företagare åtnjuter. Det är denna orättvisa som vi menar skulle kunna avskaffas, om den sittande utredningen finge direktiv att också ta upp den sidan av saken och besluta om hur man på ett rättvist sätt skulle bedöma denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Den fråga om viss del av näringslivets kreditförsörjning som nu behandlas var föremål för flitigt motionerande, utförlig utskottsbehandling och livliga kammardebatter under förra året. Det är väl fjolårets grundliga behandling som medgivit såväl motionärer som utskott och reservanter att i år framföra önskemål och synpunkter i konkret och koncentrerad form. Utgångsmaterialet är två centerpartimotioner. I den ena önskas skyndsamt utredning i syfte att skapa bättre kreditmöjligheter och kapitalförsörjning för de enskilda företagen inom lastbilstrafikbranschen, i den andra anhålles om skyndsamt utredning av frågan att genom bättre kreditmöjligheter befrämja den enskilda handelns utveckling och rationaliseringssträvanden.

Utskottets borgerliga ledamöter har anslutit sig till motionernas tankelinjer och begärt utredning, vilket väl ytterst inte kan syfta till annat än vidgat samhällsstöd, endera i form av statlig kreditgaranti eller lån över fonder och företagarföreningar.

Som utredningsorgan föreslås den pågående utredningen angående företagarföreningarnas organisation och verksamhet. Tilläggsdirektiv och personell komplettering av denna utredning önskas därvid.

Ingetdera torde vara erforderligt. Direktiven medger utredningen att begrundade omfattningen av den kreditberedande verksamheten. Särskilt klokt kunde det väl knappast vara av riksdagen, att nu när denna, inte minst av småföretagarna, med stor förväntan motsedda utredning går in i slutfasen av sitt arbete föranstalta om fördröjande tilläggsdirektiv. Det måste vara klokt att genom att ge utredningen arbetsro medverka till att resultatet av dess möda snarast får granskas och kanske kompletteras av remissinstanser, regering och riksdag. Att företagarföreningsutredningen ligger i goda händer må verifieras av att dess parlamentariska inslag består av herrar Andersson i Brämhult, Stefanson och Söderberg.

Som även uppmärksammats av reservanterna har en annan betydande utredning avlämnat betänkande. Förlagsintekningskommittén har föreslagit, att den nu rätt avgränsade intekningsrätten skall vidgas på ett sätt som ger ännu utanförställda näringsgrenar möjlighet att låna med exempelvis varulager och inventarier som säkerhet. Vid en genombläddring av den tjocka bunten av remissyttranden finner man inga invändningar däremot. Tvärtom uttalar instanserna över lag sin tillfredsställelse, varför intressenterna har anledning att motse den väntade propositionen med viss tillförsikt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag kanske inte borde lägga mig i denna diskussion — jag har ju inte deltagit i behandlingen i utskottet och är heller inte motionär. Men eftersom motionerna, eller åtminstone ett av motionsparen, sysslar med ett område som är mig inte helt obekant, har jag givetvis med stort intresse tagit del av vad som där sägs.

Jag skall inte här diskutera utskottets hemställan och inte heller reservationens; jag finner emellertid anledning att rätta till en del saker som står i motionen och som, om de står oemotsagda, kan vålla vissa missförstånd.

Det gäller alltså i första hand motionsparet I: 538 och II: 660, som rör lastbilstrafiken och dess finansieringsproblem. Först en del sakfrågor.

Man talar om att livslängden på en lastbil är omkring fem år. I själva verket är normaltiden åtta till tio år.

Vidare säger man, att amorteringstiden, under vilken man betalar bilen, är högst tre år, medan den i verkligheten brukar variera mellan 36 och 48 månader, beroende på hur stor vagnen är och vilken utrustning den har.

När man sedan går in på de ogynnsamma kredit- och kapitalvillkoren och säger, att det inte finns någon annan bransch med så oförmånliga villkor, har jag anledning att reagera.

Man talar här om räntor på 10 procent. Jag vill då informera kammaren om att ränteläget för dagen, efter räntehöjningarna, är 8,5 procent — vid tiden för motionens avlämnande var det 7,5 procent. Det har alltså höjts med en procent, medan räntorna i bankerna har höjts sammanlagt 1,25 procent.

Beträffande finansieringsmöjligheterna är normalregeln för branschen, att om en åkare förvärfvar en ny vagn, betalar han en fjärdedel kontant och resten på växlar. Icke sällan sker det ju ett inbyte, vilket innebär att den gamla vagnen i stort sett motsvarar kontantinsatsen. När det gäller en del ny-

anskaffningar förekommer inte sällan, att en särskild växel skrivs på kontantbeloppet. Jag tror jag kan säga utan att överdriva, att det inte torde finnas någon bransch i detta land, som har så gynnsamma kapitalanskaffningsmöjligheter som just lastbilsbranschen. Det kapital som erfordras är minimalt, och det kan förekomma fall då man köper en lastbil utan att ha fem öre kontant.

Jag vill gärna också tillägga att de tre finansieringsinstitut, som svarar för finansieringen av mellan 80 och 90 procent av lastbilsköpen, trots trängseln på kapitalmarknaden inte haft alltför stora svårigheter att skaffa fram behövt kapital. Inte ens i dagens läge är alltså lastbilsköparna ogynnsamt behandlade i jämförelse med flertalet andra branscher.

Herr talman! Jag tycker mig ha haft anledning att lämna dessa sakinformationer. Jag vill inte avge något yttrande om det ställningstagande som skett i utskottet, utan vill stanna vid vad jag nu har sagt.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag vill bara till herr Gustavsson säga, att jag inte alls kan dela hans synpunkt, att ingendera av de föreslagna utredningarna är erforderlig med hänsyn till den sittande utredningen. Han säger att utredningsarbetet skulle fördröjas av ett tilläggsdirektiv. Men utredningen har inte mer än påbörjat sitt arbete, och vid en snabb handläggning kan jag inte förstå att dess arbete skulle behöva försenas.

Jag håller med honom om att det är angeläget att utredningen forcerar sitt arbete. Den hade en stilleståndsperiod, beroende på att den skulle invänta betänkandet från lokaliseringsutredningen.

Till herr Wallmark vill jag kort och gott säga, att då han gjorde sig till talesman för de finansieringsinstitut inom bilbranschen som jag pekade på och

Ang. kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln

som jag själv haft att göra med de gång-er jag inte har kunnat skaffa det nödvändiga kapitalet på den normala kreditmarknaden. Jag kan genom fakturor och jämförelser bevisa att kostnaderna i avbetalningshandeln genom växlar, som skall lösas varje månad, blir väsentligt högre.

Jag antar att herr Wallmark med sina exempel på ränta på 7,5 och 8,5 procent menar rak ränta.

Ätminstone i våra bygder är det vanligt att man på dessa dyra lastbilar har en amorteringstid på 36 månader. Man måste alltså lösa en växel i månaden under tre år.

Jag måste säga, att med den hårda trafik vi nu har och den hårda hantering lastbilarna blir utsatta för är det knappast tillrådligt för en företagare att kalkylera med en så lång amorteringstid som åtta eller tio år. Han måste ju se till att han kan konkurrera, och han får då se till att ha ordentliga maskiner. Dessutom kräver t. ex. vägförvaltningen, när den skall inlåna lastbilar och traktorer, att dessa är i mycket gott skick. Den som inte har en hög standard på dem får inte arbete hos vägförvaltningen i dess entreprenadverksamhet.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag för det första säga till herr Mattsson: Skilj mellan amorteringstid och livslängd! Det är alldeles riktigt att man i regel betalar en bil efter tre eller fyra år, och vi rekommenderar inte en längre amorteringstid. Men livslängden ligger mellan åtta och tio år, det kan jag visa siffror på.

För det andra: Det förekommer ytterst sällan rak ränta när det gäller lastbilsaffärer. Jag tror att man i motionen blandat samman personvagnsfinansiering och lastbilsfinansiering, men det är två helt skilda frågor.

7,5 procent var den ränta som förekom vid den tidpunkt då motionerna

skrevs i januari månad. I dag är räntan 8,5 procent. Till det kommer sex kronor i avgift till banken för växeln. Om vi räknar om det till ränta, kan det röra sig om någon tiondels procent, mera är det inte.

Ställ dessa 8,5 procent mot vad man i dag betalar för ett borgenslån, nämligen 8 procent! Jag tycker nog inte man kan påstå att detta är en oförmånlig finansieringsmetod för den lastbils-köpande åkaren.

Herr MATTSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att skillnaden i ränta mellan det som vi förordar, nämligen direktlån från företagarföreningarna, och de lån herr Wallmark talar om utgör 2,5 procent. Räntan på lån från företagarföreningarna är för tillfället 6 procent och var före räntehöjningen 5,5 procent.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! När det gäller företagarföreningsutredningen och dess arbete ligger det till så, att det från handelsdepartementet har uttalats önskemål om att utredningen skall bli färdig så skyndsamt som möjligt med tanke på det beslut som riksdagen kommer att fatta om lokaliseringpolitiken. Om utredningen skulle få tilläggsdirektiv, är jag av den uppfattningen, att det skulle medföra en försening som skulle vara ganska olycklig.

Med anledning av vad herr Mattsson sade om förlagsinteckningsinstitutet vill jag påpeka att det av den före-dragning som sekreteraren i utredningen om förlagsinteckningsinstitutet i fjol gjorde inför första avdelningen, som då hade att handlägga de här frågorna, framgick att förlagsinteckningar kan användas inte bara av småindustrien och företag som — såsom herr Mattsson sade — baseras på vissa hästkrafter, utan även för detaljhandeln och

Ang. kreditmöjligheterna för företag inom lastbilstrafikbranschen och inom den enskilda handeln

lastbilstrafiken kommer förlagsintekningsinstitutet att medföra vissa förbättringar.

Herr Harry Carlsson sade att det inom detaljhandeln finns ett låneinstitut för radiobranschen. Ja, det gäller inte bara radiobranschen, utan de flesta branscher och inte minst den som motionärerna kanske mest har tänkt på, nämligen detaljhandeln, närmast med livsmedel, på landsbygden. De stora grossistfirmorna — ICA-koncernen och allt vad de heter — har sina låneinstitut som står till detaljhandelns tjänst. Jag har varit i kontakt med några av dem, och de har förklarat att det inte föreligger några svårigheter för detaljhandlarna att få lån.

Sedan kan man naturligtvis fråga sig, om företagareföreningarna huvudsakligen bör vara kreditinstitutioner. Jag tror det är olyckligt att företagareföreningarna får ägna så mycken tid och uppmärksamhet åt lånefrågorna — det vore naturligare att låta de vanliga kreditinstituten svara för den verksamheten. Jag tror inte vi kommer till rätta med kreditvärigheterna genom att försöka på det här sättet skapa nya möjligheter, och framför allt är jag mycket tveksam, om det skulle vara klokt att företagareföreningarna skulle ge sig in på de svåra problem som sammanhänger med strukturrationaliseringen inom handeln. Det är inte bara ute på landsbygden som det dagligen försvinner en mängd småaffärer, utan det gör det i lika hög grad i städerna. Det är en strukturrationalisering som är nödvändig i det långa loppet och väl ändå måste vara till nytta för konsumenterna.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Utskottet hänvisar i utlåtandet som skäl för sitt negativa ställningstagande bland annat till att det för närvarande pågår utredning om företagareföreningarna. Nu säger herr Sö-

derberg, att denna utrednings arbete skulle försenas, om det lämnades tilläggsdirektiv som dit överförde de här sakerna, och det skulle, om jag förstod honom rätt, vara olämpligt.

Jag drar därav slutsatsen, att om man vill att frågor skall tas upp av företagareföreningens utredningen, så är det nödvändigt att den får tilläggsdirektiv — annars blir det ingenting av. Detta enligt vad vi kan utläsa av det som herr Söderberg sade. Men då faller utskottets hänvisning till denna utredning. Bara den omständigheten, att någon utredning pågår, utgör inget skäl mot ställningstagande beträffande dessa motioner, om utredningen inte sysslar med saken. Så förstod jag herr Söderbergs resonemang.

Däremot kan jag ge herr Söderberg rätt i att företagareföreningarna inte bara och kanske inte ens väsentligen är kreditinstitut. De har emellertid också en viktig uppgift att fylla när det gäller att ge kredittillskott åt den mindre företagsamheten, och jag undrar om man borde dra sig för att försöka få dem inkopplade även på den här, om än litet besvärliga kreditformen.

Till sist ber jag att få instämma fullständigt med herr Mattsson i vad han sade till herr Wallmark angående räntesatserna. Jag har haft tillfälle att resonera med vederbörande statsråd angående den raka räntan och dess användning, och det är misstag, herr Wallmark, att tro att den bara skulle gälla för personbilar. Jag har fotostatkopior av sådana kontrakt, och de gäller icke personbilar.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag vill säga till herr Mattsson, att det är fullt förståeligt att varje bransch vill ha lägre ränta på det kapital som man måste låna upp. Där- om är intet att säga. Jag tog till orda för att rätta vissa uppenbara felaktigheter i motionerna. Huruvida de felak-

Ang. mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden
tigheterna påverkat utskottets ställningstagande kan jag inte yttra mig om.

Till min vän herr Ferdinand Nilsson vill jag sedan säga, att de tre stora finansieringsinstitut, som finns i landet när det gäller lastbilar och som tillsammans täcker drygt 80 procent av all avbetalningshandel, icke tillämpar rak ränta. Jag kan om herr Ferdinand Nilsson önskar det ge mera detaljerade informationer härom, ty här är vi inne på ett område som jag kan, och därför vågar jag uttala mig bestämt om denna sak.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mattsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 187, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos

vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 63.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 188, i anledning av väckta motioner angående mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, av herr *Mattsson m. fl.* (I: 545) och den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.* (II: 657), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla, att utredningen angående företagarföreningarnas organisation och verksamhet genom tilläggsdirektiv måtte få i uppdrag att utreda jämväl frågan om underlättande av de mindre och medelstora företagens avsättning på den internationella marknaden, särskilt den västeuropeiska.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 545 och II: 657 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Virgin, Per Jacobsson, Per Petersson, Harry Carlsson, Nils-Eric Gustafsson, Staxäng, Ståhl* samt herrar *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Andersson* i Knäred och *Palm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 545 och II: 657, i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla att åt utredningen angående företagarför-

Ang. mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden
 eningarnas organisation och verksamhet genom tilläggsdirektiv måtte uppdragas att utreda jämväl frågan om underlättande av de mindre och de medelstora företagens avsättning på den internationella marknaden, särskilt den västeuropeiska.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Motionen I: 545 är, som framgår av utskottsutlåtandet, inte obekant för kammaren — den väcktes nämligen även i fjol. Då utskottet påpekar att »några nya omständigheter inte inträffat» borde man väl åtminstone, anser jag, ha erinrat om den engelska regeringens beslut nyligen att införa importavgifter. Jag skulle kunna peka på många andra fakta som har varit mycket oroande och som försvårat för mindre företag att gå ut på den europeiska marknaden. Jag tycker nog att utskottet med hänsyn till den betydelse som de mindre företagen har för sysselsättningen i landet och för hela vår export borde ha kunnat vara litet mera tillmötesgående.

Det är dock, herr talman, inte länge sedan vi senast diskuterade denna sak, och vi får tillfälle att återkomma med en utförligare redovisning över vad de mindre företagen betyder inte bara för sysselsättningen i landet utan också för våra möjligheter att exportera och därigenom för Sveriges handelsbalans.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Ivar Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Carlsson, Harry*, (fp).

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Eftersom jag kommer från en ort, som till stor del grundar sin försörjning på exporterande mindre och medelstora företag, har jag hemifrån med mig viss delaktighet i deras problem. I detta avseende befinner sig också både reservanternas talesman och jag i gott sällskap med alla andra

som har umgåtts med den gamle beaktning från i fjol som här går igen, om jag får använda det uttrycket om motionen.

Alla är beredda att bestyrka de mindre företagens betydelse. Sett mot internationell bakgrund är för övrigt en mycket dominerande del av företagsamheten här i landet att betrakta som mindre företag. Ett samlat uppträdande på utlandsmarknaden av branscher och producentgrupper är därför säkert av värde.

Organ att därvid anknyta till saknas inte. Vår officiella utlandsrepresentation står till tjänst. I vissa länder finns handelskamrar eller handelssekreterare. Sveriges allmänna exportförening bedriver vägledande verksamhet för nytillkomna exportörer. Som ledningsorgan för här berörd sektor av exportföreningens verksamhet finns Småindustriens exportbyrå, som ju bekostas av staten och som i spetsen har ett råd med representanter bl. a. från den företagargrupp som här är aktuell.

Såvitt utifrån kan bedömas är Sveriges allmänna exportförening med Småindustriens exportbyrå, liksom samhällsorganen, en lämplig grund att bygga på i avsett syfte.

Något väsentligt torde inte stå att vinna med att belasta utredningen om företagareföreningarnas organisation med ytterligare anvisningar på detta område. I dess direktiv står redan: »Det bör vara en strävan att förenkla och effektivisera föreningarnas verksamhet genom lämplig samverkan med andra institutioner och sammanslutningar.»

Om de värderade reservanternas kan ge sig till tåls någon liten tid ännu får de se vad som kan komma fram därur.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag är tacksam för den positiva syn utskottets talesman har i denna fråga.

Ang. mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden

Jag vill bara säga, när det gäller frågan om statistik över vilka företagstyper som utnyttjat exportbyrån, att vi säkerligen kunde bevisa att flera tusental mindre och medelstora företag saknas i statistiken. De har alldeles för små resurser till sitt förfogande. Det gäller ju också att klara kreditfrågorna och andra problem för företagen när de exporterar, samt att hjälpa dem att presentera de olika varorna på utlandsmarknaden. Ingenting ont sagt om Småindustriens exportbyrå och Sveriges allmänna exportförening, men jag tror att Småindustriens exportbyrås resurser inte är tillräckliga.

De mindre företagen har inte ökat sin export i tillräcklig omfattning, men om detta beror på okunnighet hos företagen eller om rent administrativa förhållanden lägger hinder i vägen är svårt att säga, men jag tror att det inte skadar att man får titta på denna fråga.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag kan lugna herr Mattsson och övriga med upplysningen, att 1962 års företagareföreningsutredning redan har tagit upp denna fråga genom en enkät till samtliga företagareföreningar i landet. Där vitsordas naturligtvis att det finns ett stort behov ute hos småindustrien att få hjälp med avsättningen på den internationella marknaden, men ingen delar motionärernas uppfattning att det skulle vara nödvändigt att skapa fram ett nytt centralt exportorgan. Man hänvisar i stället till de möjligheter som finns genom Småindustriens exportbyrå och Sveriges allmänna exportförening. Vad som behövs är alltså att man ute i föreningarna kan ge företagen den så att säga första hjälpen för att komma i kontakt med dessa båda organ.

Jag får kanske hänvisa till det svar som getts från Östergötlands läns företagareförening — dess ordförande är också ordförande i Företagareföreningarnas förbund och dess direktör är sek-

reterare i samma förbund. De svarar: »Ett relativt stort antal mindre företag inom skilda branscher önskar introducera sina produkter på olika utländska marknader respektive utöka redan existerande export. Föreningen har ingen expertis och är tveksam om det över huvud taget är lämpligt att på nämnda område bedriva en regionalt avgränsad verksamhet. Däremot bedrivs ett relativt livligt samarbete med Småindustriens exportbyrå, dit småföretagarna hänvisas med sina problem.»

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Eftersom herr Söderberg väl nu i någon mån har lugnat herr Mattsson, skall jag bara ta upp en sak i herr Mattssons anförande.

När herr Mattsson så enträget kommer tillbaka och talar om småföretagens ställning i detta sammanhang, vill jag säga att åtskilliga företagare, vilkas talan herr Mattsson anser sig föra, nog inte är särskilt tilltalade av denna horisontella uppdelning när det gäller företagets framträdande på marknaden. Många företag, som kan betraktas som små av den anledningen att de inte har så många anställda, är enbart exportörer, medan många stora företag enbart betjänar hemmamarknaden. Jag tycker inte att det gagnar syftet att göra en sådan klyvning i små och stora företag när det gäller dessa frågor.

Herr Mattsson nämnde i sitt första anförande den engelska tullhöjningen. Till det vill jag säga, att detta väl ändå är en åtgärd som drabbar företagen på ungefär samma sätt alldeles oavsett deras storleksordning.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag vill tacka utredningens talesman för vad han nyss sade, nämligen att utredningen har tagit upp denna fråga. Tydligen har utredningen, oavsett de direktiv den har fått, haft möjlighet att undersöka frågan.

Förslag till naturvårdslag m. m.

När det gäller företagarföreningarna och deras rådgivande verksamhet vill jag framhålla, att de saknar både expertis och ekonomiska möjligheter att ge råd i dessa frågor till företagarna. Det är gott och väl att man kan hänvisa dem till Småindustriens exportbyrå, men jag har redan påpekat hur små möjligheter den har på grund av det ringa antalet anställda och på grund av de små ekonomiska resurser som står till byråns förfogande. Vi får väl när utredningen blir klar se om den har kunnat komma till något resultat i den här frågan. Det gläder mig i alla fall att den har tagit upp problemet.

När det gäller herr Gustavssons anförande har jag inte mycket att tillägga. Han säger att den engelska regeringens åtgöranden drabbar såväl stora som små företag. Det är naturligtvis sant, men är väl ändå en skillnad i fråga om de stora och mindre företagens möjligheter att i en sådan situation klara upp sina problem. Det är där den stora skillnaden ligger. Jag har inte gjort mig till talesman för några särskilda små eller medelstora företag om vi ser på antalet anställda. Här spelar givetvis också andra faktorer in, såsom produktionsinriktning och mycket annat. Ett företag med stor produktion kan sysselsätta kanske bara tre, fyra anställda, medan ett annat företag, som kanske inte har så stor produktion, kan ha ett större antal anställda.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

ny organisation av totalförsvarets regionala ledning m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 190, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till ett nytt ålderdomshem för svenskar i London.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen om fri rättegång, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ordinariesättning av vissa tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå;

nr 46, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående bestämmelser om tjänstgörings-traktamente till JO:s och MO:s ställföreträdare; samt

nr 47, i anledning av dels framställning från fullmäktige i riksbanken angående Tumba pappersbruk, m. m., dels i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Förslag till naturvårdslag m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till naturvårdslag m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om skärpta bestämmelser mot nedskräpning i naturen, om förbud mot

misspyrdande reklam invid vägarna samt angående grunderna för ersättning av statsmedel enligt strandlagen.

Genom en den 10 april 1964 dagtecknad proposition, nr 148, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) naturvårdslag,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 och 108 §§ lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation samt
- 3) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385).

Genom propositionen hade förslag framlagts till ny naturvårdslag, som skulle ersätta naturskyddslagen, strandlagen och vissa regler i byggnadslagen.

Ett nytt institut, naturreservat, skulle kunna användas både för att bevara vetenskapligt och kulturellt värdefulla naturområden och för att tillgodose behovet av mark för allmänhetens friluftsliv. Beslut om bildande av naturreservat skulle meddelas av länsstyrelsen. Därvid skulle föreskrivas de inskränkningar i förfoganderätten över fastighet, som erfordrades för att trygga ändamålet med reservatet. Om för ändamålet krävdes att särskilda åtgärder skulle vidtagas inom reservatet, kunde länsstyrelsen förplikta ägaren att tåla sådant intrång.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv skulle länsstyrelsen kunna förordna, att visst strandområde skulle vara strandskyddsområde. Inom sådant område skulle bebyggelsen kontrolleras på huvudsakligen samma sätt som enligt strandlagen. Härjämte gäves möjlighet att ingripa mot andra anläggningar, som inskränkte allmänhetens rörelsefrihet inom området.

Till skydd för landskapsbilden skulle införas allmänt tillståndstvång för täkt av sten, grus, sand och lera för annat

Förslag till naturvårdslag m. m.

ändamål än markinnehavarens husbehov. Länsstyrelsen skulle därjämte få befogenhet att förordna om lokalt tillståndstvång för byggnader, upplag och andra arbetsföretag. Också beträffande reklamanordningar i naturen skulle i princip införas allmänt tillståndstvång. Bestämmelserna om nedskräpning i naturen skulle skärpas.

Lagförslaget innehöll vidare ersättningsbestämmelser i huvudsak utformade efter mönster av motsvarande regler i naturskyddslagen, strandlagen och byggnadslagen. Vid vägran av tillstånd till täkt, som vore underkastad det allmänna tillståndstvånget, skulle markens värde vid tiden för lagens ikraftträdande vara avgörande för ersättningsberäkningen.

Kungl. Maj:ts förslag till naturvårdslag var i nedan angivna delar så lydande:

18 § första stycket.

Täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov må ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej täkt inom vattenområde och inkräktar ej heller på rätt som meddelas genom inmutning enligt gruvlagen eller genom beslut av Konungen.

25 §.

Medföra föreskrifter enligt 8 eller 9 § sådan inskränkning i rätten att bebygga mark, att ägaren kan använda marken allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, eller tillskyndas honom eljest genom sådana föreskrifter avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken som upplåtits innan föreskrifterna meddelades.

Innebär föreskrift enligt 8 § förbud att vidtaga viss åtgärd utan länsstyrelsens tillstånd, må ersättning i anledning av den föreskriften ej utgå med mindre

Förslag till naturvårdslag m. m.

tillstånd vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Frågan huruvida rätt till ersättning föreligger skall bedömas med hänsyn till den fastighetsindelning som gällde vid tiden för föreskrifternas meddelande.

28 §.

Har beträffande fastighet, som helt eller delvis omfattas av förordnande enligt 15 eller 19 §, vägrats tillstånd som avses i 16 eller 19 § och kan till följd härav fastigheten, till den del dess utnyttjande inom eller utom området för förordnandet påverkas av att förfoganderätten sålunda inskränkts, av ägaren användas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till värdet av nämnda del *vid tiden för förordnandets meddelande*, är ägaren berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten som upplåtits innan förordnandet meddelades.

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning där föreläggande meddelats enligt 16 § andra stycket eller tillstånd enligt 19 § förenats med föreskrifter.

Frågan huruvida rätt till ersättning föreligger skall bedömas med hänsyn till den fastighetsindelning som gällde vid tiden för förordnandets meddelande.

29 §.

Har tillstånd som avses i 18 § vägrats eller förenats med föreskrifter och kan till följd härav marken av ägaren användas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess värde *vid tiden för denna lags ikraftträdande*, är ägaren berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken som upplåtits före lagens ikraftträdande.

Frågan huruvida rätt till ersättning föreligger skall bedömas med hänsyn

till den fastighetsindelning som gällde vid tiden för lagens ikraftträdande.

35 §.

Har ersättning utgått med anledning av föreskrifter eller tillståndsvägran enligt denna lag och upphävas sedermera föreskrifterna helt eller delvis eller givets tillstånd, må markens ägare eller innehavare, om med hänsyn till hans nytta av beslutet och omständigheterna i övrigt så finnes skäligt, förpliktas att återgälda ersättningen eller del därav. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, om åtgärd företagits i strid mot föreskrifterna eller mot beslutet om tillståndsvägran samt länsstyrelsen och envar annan, som enligt 39 § äger söka handräckning, beslutar att icke påkalla rättelse.

Talan om återbetalning skall väckas vid expropriationsdomstolen inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas och senast tio år efter det ersättningen utbetalades, vid påföljd att rätten därtill eljest förloras.

40 §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser föres genom besvär hos Konungen. Statens naturvårdsnämnd äger föra sådan talan för tillvaratagande av naturvårdens intressen.

45 § tredje stycket.

Vid tillämpning av 28 § nya lagen med anledning av förordnande enligt 21 § naturskyddslagen skall förordnandet anses meddelat vid nya lagens ikraftträdande.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat dels i anledning av densamma väckta motioner, dels vissa till lagutskott hänvisade fristående motioner enligt följande.

I anledning av propositionen väckta motioner

I) de likalydande motionerna I: 822, av herr *Hjorth m. fl.*, och II: 1011, av

herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.*, i vilka hemställets,

A. i första hand, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 148 med förslag till naturvårdslag *m. m.* måtte besluta om sådan ändring i lagens ersättningsbestämmelser, att icke förnyelsebara naturtillgångar, främst jord- och bergmaterial, i ersättningshänseende gäves en liknande rättslig ställning som vattendrag och fasta fornlämningar — varvid möjligheten att, om så behövdes, tvångsvis skapa samfälligheter borde beaktas — samt

B. om riksdagen icke bifölle ovanstående hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av naturvårdslagets ersättningsbestämmelser under beaktande av i motionerna anförda synpunkter;

II) de likalydande motionerna I: 823, av herr *Weibull m. fl.*, och II: 1012, av herr *Stiernstedt m. fl.*, i vilka, utom annat, yrkats sådan ändring av 14 § andra stycket, att vistelse vid djurs boplats kunde förbjudas;

III) de likalydande motionerna I: 828, av herr *Geijer, Lennart*, och II: 1019, av herr *Ekström* i Iggesund, i vilka anhållits, att riksdagen måtte

1. för sin del antaga det genom propositionen nr 148 framlagda förslaget till naturvårdslag med sådan ändring av lagtexten att

a) däri enligt utredningsförslaget 28 § infördes en allmän hänsynsregel rörande uppträdanget i naturen,

b) av 16 § andra stycket framginge vilka slag av anläggningar som avsåges med stadgandet,

c) ersättning till ägare av byggnad för sådan åtgärd som avsåges i 21 § kunde utgå av allmänna medel;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

a) sådan utformning av blivande tillämpningsföreskrifter till naturvårdslagen, att i motionerna framförda syn-

punkter rörande lagens tillämpning bleve beaktade,

b) skyndsamt utredning om den s. k. allemansrätten,

c) utfärdande av föreskrifter om tillämpning av lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk på sätt som tillgodosåge naturvårdsintresset;

IV) motionen I: 829, av herr *Lager*, i vilken hemställets, att 23 och 24 §§ i nämnda lagförslag måtte givas en sådan utformning, att skyldighet föreläge för markägare att rensa sina marker från gammal taggtråd;

V) de likalydande motionerna I: 830, av herr *Svedberg, Lage, m. fl.*, samt II: 1020, av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Nilsson* i Tvärålund, i vilka anhållits, att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen nr 148 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att ledningen för den svenska jakten måtte läggas på statens naturvårdsnämnd;

VI) motionen II: 1021, av herr *Lundberg*;

VII) de likalydande motionerna I: 834, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, och II: 1027, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, i vilka föreslagits,

A. att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 148 skulle besluta, att det i propositionen framlagda förslaget till naturvårdslag skulle erhålla den ändrade lydelse, som framginge av de i motionerna framförda förslagen rörande 16, 17, 18, 26, 29, 32, 33 och 35 §§, samt

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla,

a) att avsättande av naturreservat eller annan naturvårdsåtgärd av liknande omfattning ej måtte beslutas utan hörande av vederbörande kommun,

b) att vid avsättande av naturreservat möjligheterna att kompensera markägare genom tillskott av ny mark och genom bytesförfarande främst med domänverket måtte tillvaratagas,

Förslag till naturvårdslag m. m.

c) att frågan om vilken myndighet, som skulle ha ansvaret för undanröjande av nedskräpning och uppsnygning av nedskräpningsplats i den händelse den som vållat nedskräpningen ej kunde uppspåras, skyndsamt måtte prövas och förslag i ärendet föreläggas riksdagen snarast möjligt;

VIII) de likalydande motionerna I: 835, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 1028, av herr *Nyberg m. fl.*, i vilka yrkats,

I. att riksdagen vid behandling av propositionen nr 148 skulle besluta, att

a) täkt av sten, grus, sand eller lera av ringa omfattning skulle ske utan länsstyrelsens tillstånd,

b) tillstånd enligt 21 § naturskyddslagen, i de fall tillståndet förenats med föreskrifter enligt samma lagrum, för sin giltighet efter naturvårdslagens ikraftträdande skulle göras beroende av att säkerhet ställdes för fullgörande av sålunda föreskrivna åtgärder,

c) den, som enligt propositionen ägde rätt att väcka talan mot kronan hos expropriationsdomstol, skulle göra detta inom två år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundades,

d) rätt att väcka talan om ersättning enligt propositionens 28 § icke skulle begränsas i tiden,

e) Konungen skulle äga bestämma, att myndighet eller organisation, som prövades lämplig därtill, skulle föra talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser, samt

II. att utskottet skulle beakta vad i motionerna anförts angående tillämpningen av de föreslagna ersättningsbestämmelserna, kostnaderna för underhåll av naturreservat, talerätten för enskild samt angående tillämpningen av den föreslagna lagstiftningen i övrigt;

IX) de likalydande motionerna I: 836, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 1026, av herr *Bohman m. fl.*, i vilka hemställts,

att riksdagen måtte dels besluta vidtagna ändringar i Kungl. Maj:ts proposition nr 148, som närmare angivits i motionerna, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts om underlättandet för markägare att genom kompletteringsförvärv av mark upprätthålla berörda fastighets produktionskapacitet;

X) motionen II: 1029, av herr *Wachtmeister*.

Fristående motioner

I) de likalydande motionerna I: 43, av herr *Carlsson, Eric*, och II: 54, av herr *Börjesson i Falköping m. fl.*;

II) motionen II: 452, av herrar *Nilsson i Lönsboda* och *Carlsson i Huskvarna*;

III) de likalydande motionerna I: 605, av herrar *Isacson* och *Sveningsson*, samt II: 738, av herr *Hedin m. fl.*

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med förklaring att förevarande proposition, nr 148, icke kunnat oförändrad bifallas, måtte

dels i anledning av följande motioner, nämligen

1. I: 834 och II: 1027 samt
2. I: 836 och II: 1026,

båda i vad avsåge 25, 28 och 29 §§ samt 45 § tredje stycket i förslag till naturvårdslag,

dels med avslag å följande motioner, i vad därigenom yrkats ändring i den föreslagna lagtexten, nämligen

1. I: 822 och II: 1011,
2. I: 823 och II: 1012,
3. I: 828 och II: 1019,
4. I: 829,
5. II: 1021,
6. I: 834 och II: 1027,
7. I: 835 och II: 1028,
8. I: 836 och II: 1026 samt
9. II: 1029,

motionerna vid 6 och 8 i vad avsåge ändring annorstädes än i 25, 28 och

Förslag till naturvårdslag m. m.

29 §§ samt 45 § tredje stycket i förslag till naturvårdslag,

för sin del antaga de genom propositionen framlagda, i utlåtandet efter E. återgivna lagförslagen med de ändringarna, att

1. a) 25, 28 och 29 §§ samt 45 § tredje stycket ävensom

b) 44 och 46 §§

samtliga i förslag till naturvårdslag,

2. ikraftträdandebestämmelsen till förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 108 §§ lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation samt

3. ikraftträdandebestämmelsen till förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385),

erhölle den i utlåtandet såsom *utskottets förslag* betecknade lydelsen;

B. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 834 och II: 1027 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående myndighets ansvar för undanskaffande av skräp i fall, där den skyldige ej anträffades;

C. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 822 och II: 1011 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att ersättningsbestämmelserna i förslag till naturvårdslag måtte göras till föremål för överväganden i av utskottet i utlåtandet angivna hänseenden;

D. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 822 och II: 1011 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om bildande av tvångsamfälligheter för täktverksamhet ävensom om vidare prövning av spörsmålet om införande av täktavgift;

E. att följande motioner, nämligen

1. I: 43 och II: 54,
2. II: 452,
3. I: 605 och II: 738,
4. I: 822 och II: 1011,
5. I: 823 och II: 1012,
6. I: 828 och II: 1019,
7. I: 829,

8. I: 830 och II: 1020,
9. II: 1021,
10. I: 834 och II: 1027,
11. I: 835 och II: 1028,
12. I: 836 och II: 1026 samt
13. II: 1029,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Av utskottet förordade ändringar i 25, 28 och 29 §§ förslaget till naturvårdslag voro så lydande:

25 §.

Medföra föreskrifter — — — föreskrifterna meddelades.

Innebär föreskrift enligt 8 § förbud att vidtaga viss åtgärd utan länsstyrelsens tillstånd, må ersättning i anledning av den föreskriften ej utgå med mindre tillstånd vägrats eller förenats med särskilda villkor. *Ersättning skall härvid beräknas efter markens värde vid tiden för det beslut, varå anspråk på ersättning grundas.*

Frågan huruvida — — — föreskrifternas meddelande.

28 §.

Har beträffande fastighet, som helt eller delvis omfattas av förordnande enligt 15 eller 19 §, vägrats tillstånd som avses i 16 eller 19 § och kan till följd härav fastigheten, till den del dess utnyttjande inom eller utom området för förordnandet påverkas av att förfoganderätten sålunda inskränkts, av ägaren användas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till värdet av nämnda del, är ägaren berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten som upplåtits innan förordnandet meddelades.

Vad i — — — med föreskrifter.

Frågan huruvida — — — förordnandets meddelande.

Förslag till naturvårdslag m. m.

29 §.

Har tillstånd som avses i 18 § vägrats eller förenats med föreskrifter och kan till följd härav marken av ägaren användas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess värde, är ägaren berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken som upplåtits förelagens ikraftträdande.

Frågan huruvida — — — lagens ikraftträdande.

Enligt utskottets förslag skulle tredje stycket i 45 § förslaget till naturvårdslag utgå.

Reservationer hade avgivits

vid A i utskottets hemställan

I. till 18 §

av herrar *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Jonasson, Åkesson, Nyberg, Grebäck* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande vid denna paragraf bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet beträffande 18 § bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 834 och II: 1027 samt I: 835 och II: 1028 måtte för sin del antaga förslag till naturvårdslag med sådan ändring, att 18 § första stycket erhöles följande lydelse:

Täkt av sten, grus, sand eller lera, som ej är av ringa omfattning eller avser allenast markinnehavarens husbehov, må ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej täkt inom vattenområde och inkräktar ej heller på rätt som meddelats genom inmutning enligt gruvlagen eller genom beslut av Konungen;

II. till 25—29 §§

av herrar *Svante Kristiansson, Erik Jansson, Herbert Larsson, Paul Jansson, Levin* och *Johansson* i Torp, fru *Torbrink* samt herr *Ekström* i Iggesund, vilka ansett, att utskottets yttrande vid nämnda paragrafer bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt

att utskottet beträffande 25, 28 och 29 §§ samt 45 § tredje stycket bort hemställa, att riksdagen med avslag å följande motioner, nämligen

1. I: 834 och II: 1027 samt
2. I: 836 och II: 1026,

båda i vad avsåge ändring i den föreslagna lagtexten,

mätte för sin del antaga det genom propositionen framlagda förslaget till naturvårdslag såvitt gällde 25, 28 och 29 §§ samt 45 § tredje stycket;

III. till 35 §

av herrar *Ebbe Ohlsson, Jonasson, Wachtmeister* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande vid denna paragraf bort erhålla i reservationen angiven lydelse samt att utskottet beträffande 35 § bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 834 och II: 1027 samt I: 836 och II: 1026 för sin del icke måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget i vad avsåge 35 § samt att efterföljande paragrafer måtte erhålla ändrad numrering;

IV. till 40 §

av herrar *Ebbe Ohlsson, Nyberg, Wachtmeister* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande vid denna paragraf bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet beträffande 40 § bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 835 och II: 1028 måtte för sin del antaga förslag till naturvårdslag med sådan ändring, att 40 § erhöles följande lydelse:

Talan mot — — — naturvårdens intressen.

Konungen äger bestämma att myndighet eller organisation som prövas lämplig därtill må föra sådan talan som nu sagts;

vid D i utskottets hemställan

V. Beträffande tvångssamfälligheter för täktverksamhet

av herr *Wachtmeister*, som ansett, att utskottets yttrande vid 25—29 §§ bort

i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort vid D hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidare prövning av spörsmålet om införande av täktavgift;

vid E i utskottets hemställan

VI. Beträffande allemansrätten

av herr *Wachtmeister*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Jag kan inte än beklaga att utskottets ärade ordförande i dag på grund av sjukdom är förhindrad att föra utskottets talan.

Även om utskottets ledamöter är ense när det gäller väsentliga delar av det framlagda förslaget, har det något ovanliga förhållandet inträffat att samtliga ledamöter i ett eller annat hänseende är missnöjda med vad utskottet föreslagit. Jag har frågat mig, om det inte är en ganska bra skrivning som sett dagen då ingen är riktigt nöjd!

Även om jag för egen del är missnöjd med utskottets skrivning till 18, 35 och 40 §§, beträffande vilka jag varit med om att avge reservationer, är jag dock i stort sett nöjd med utskottets förslag till ny naturvårdslag. Man vill ju hoppas att den kommer att rätta till mycket som varit skevt och att den så småningom kommer att medföra ökad trivsel för oss alla.

Själv har jag min hemvist i en bygd som är rik på natursköna rullstensåsar, vilka i hög grad har satt sin prägel på landskapsbilden, och det har givetvis inte varit med någon större glädje som jag speciellt under de senaste åren har bevittnat en allt hejdlösare exploatering av våra rullstensåsar. Inte så att man har avverkat en och en i taget inom ett begränsat område, utan med förkärlek ger man sig på nästan alla på en gång.

Nu är det gott och väl, om vi med lagens hjälp kan begränsa de värsta och mest planlösa ingreppen och få fram

Förslag till naturvårdslag m. m.

en rationell och vettig planering av framför allt täktverksamheten, i bästa fall till mera undanskymda områden. Men i sin iver och ambition att göra väl ifrån sig har utskottet enligt mitt förmenande gått för långt i sin skrivning till 18 §, när utskottet vill begränsa den täktverksamhet som får ske utan länsstyrelsens tillstånd till att omfatta enbart markinnehavarnas husbehov. Visst finns det här i landet tusentals människor — ägare av mindre fastigheter, egnahemsägare och andra — som för rent privatbruk någon gång har behov av grus eller liknande material i mycket ringa omfattning, men kammarens ledamöter har väl inte den uppfattningen att alla markägare som har ett grustag kommer att begära länsstyrelsens tillstånd. Det tror jag inte man kommer att göra, och det är nog tur för länsstyrelserna, som ändå kommer att få det ganska besvärligt ur rent administrativ synpunkt med naturvårdslagen.

Men om någon människa vill ha ett lass grus? Ja, då är det inte bra, om vi skriver sådana lagar att allmänheten kan ha lätt att glömma bort att de över huvud taget finns till. Därför är reservanternas förslag beträffande 18 § enligt deras förmenande bättre, och det lyder så här: »Täkt av sten, grus, sand eller lera, som ej är av ringa omfattning eller avser allenast markinnehavarens husbehov, må ej ske utan länsstyrelsens tillstånd.»

Erinringar har också gjorts mot bestämmelserna i 35 § om återbetalningskyldighet beträffande redan utbetalad ersättning. Det är något helt nytt, och i varje fall inom jämförbara rättsområden är det en radikal nyhet. Där finns det inga bestämmelser om skyldighet för sakägarna att återbetala ersättningar, som någon har mottagit då förfoganderätten till någons mark en gång har begränsats, men denna begränsning av någon anledning i framtiden upphäves. Kan det verkligen finnas ett större behov av sådana bestämmelser i naturvårdslagen än då tvångsingrepp mot

Förslag till naturvårdslag m. m.

enskild äganderätt har skett i andra fall? Någorlunda enhetliga regler då det gäller ingrepp av detta slag anser vi reservanter ha ett betydande värde. Reservanterna anser i likhet med motionärerna att sådana regler i varje fall bör anstå och bedömas mot bakgrunden av expropriationsutredningens blivande förslag. Vi anser alltså att 35 § bör helt utgå.

Beträffande 40 § angående besvärshöjningen har utskottet följt departementschefens förslag att endast låta statens naturvårdsnämnd föra sådan talan för att tillvarata naturvårdens intressen. I de nu gällande bestämmelserna i naturskyddslagens 35 § heter det: »Konungen äger bestämma att myndighet eller organisation som prövas lämplig därtill må föra sådan talan för tillvaratagande av naturskyddets intressen.» Både kammarkollegium och Svenska naturskyddsföreningen har i sina remissyttranden avstyrkt att denna möjlighet borttas. Vetenskapsakademien, Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård kan anföras som exempel på organisationer vilka nu berövas sin talerätt. Att inte låta dessa högt ansedda organisationer få föra talan då de anser det befogat är en återhållsamhet i överkant. Reservanterna anser alltså att de nämnda organisationerna bör ha kvar möjligheten att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande föra talan mot beslut i naturvårdsärenden.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till de här berörda reservationerna beträffande 18, 35 och 40 §§ samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Även jag vill hälsa denna lags tillkomst med tillfredsställelse. Den ökade fritid som människorna får innebär ju att det måste skapas bättre möjligheter till goda fritidsområden. Vi behöver väl också göra vad vi kan för att i alla hänseenden bevara vår kulturbild. Ur turismens synvinkel är det

också nödvändigt att vi vårdar landskapet. Det är en förutsättning för att vi skall få turister.

Allt detta är naturligtvis inte något fel, och jag skulle här också vilja säga ungefär som min företrädare i talarstolen, herr Ebbe Ohlsson, att vi var ganska överens i utskottet när vi diskuterade dessa frågor. Dock blir det kanske på några punkter många och hårda inskränkningar i den enskildes äganderätt och förfoganderätt till den mark och det område han av hävd har ägt att bestämma över. Vill man därför ha en bra lag, måste man också se till att man tar tillbörlig hänsyn till dessa förhållanden liksom till de berättigade ersättningskrav som kan ställas i dessa avseenden.

Det har här naturligtvis varit rätt så svåra överväganden att göra. Det är på en del sådana punkter som meningarna i utskottet gått isär. När det gäller 18 § är det ju enligt propositionen och utskottsmajoriteten så, att man utan tillstånd skall få ta grus, lera eller sand bara för eget bruk (husbehov). I övrigt är det ju tillståndsvång. Som herr Ebbe Ohlsson nyss sade vill vi reservanter ha en annan ordalydelse här. Vi vill att täkt i begränsad omfattning skall bli fri från tillståndsvång. En granne kanske vill ha ett lass grus eller sand av mycket obetydlig omfattning, men vederbörande ägare av täkten har inte rätt att låta grannen få lasset. Gör ägaren så blir han lagbrytare.

Jag tror att vi, om vi här beslutar i enlighet med reservation I, har betydligt större förutsättningar att vinna förståelse för denna lag. Det blir en betydligt smidigare tillämpning, och man kan, som även herr Ebbe Ohlsson har sagt, undvika onödig byråkratisk reglering. Jag tror att det kommer att bli väldigt svårt att i det allmänna rättsmedvetandet vinna förståelse för att det skall krävas tillståndsvång om exempelvis en granne vill köpa ett lass grus. Denna reservation I, som också jag vill yrka bifall till, innebär att man får en

Förslag till naturvårdslag m. m.

mindre krånglig men ändå mera vettig bestämmelse, medan slutresultatet ändå blir precis detsamma.

Reservation II, som innebär ett bifall till propositionen — den reservationen står ju socialdemokraterna i utskottet för — avser frågan om värdeberäkning. Man skulle enligt propositionen beräkna värdet av tåkten efter dess värde den 1 januari 1965, när lagen träder i kraft, plus ett tillägg för den penningvärdeförsämring som uppstår till dess att ett uttag ur tåkten blir aktuellt. Vi på den icke socialistiska sidan har med lottens hjälp kommit att utgöra utskottets majoritet, och vi anser att värdet skall beräknas från den dag då ianspråktagandet blir aktuellt.

Låt oss säga att ett vägbygge kommer i gång omkring år 1980. Vägförvaltningen kräver att få ta grus. Vederbörande markägare söker tillstånd, men nekas kanske detta, vilket innebär att han skall ha betalt enligt det värde tåkten hade den 1 januari 1965, plus ett tillägg för penningvärdeförsämringen. Vägförvaltningen får fortsätta till grannen, som kanske har möjlighet att få tillstånd. Vad får denna granne för ersättning? Jo, han får ett betydligt högre belopp med hänsyn till att grus kanske behövs på nära håll eller sådana förhållanden. Detta medför att den, som vill släppa till sin mark men inte får röra någonting på grund av att marken är ett naturreservat, får betydligt sämre ersättning än sin granne som kan sälja, vilket vi som utgör utskottsmajoritet inte tycker är riktigt. Vi tycker att det bör vara lika för alla människor och jag tror alltså att ett beslut i enlighet med vår uppfattning här gör att man vinner större respekt för och uppslutning kring lagen. Jag yrkar förden skull alltså bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Reservation III behandlar 35 §. Om en person har fått ersättning för mark som förklarats för naturvårdsreservat och detta reservat så småningom i en framtid upphör, får personen i fråga

lov att betala igen av de pengar han har fått. Jag vill säga att på alla andra jämförbara rättsområden föreligger inte sådana skyldigheter. Jag tror nog att det är nödvändigt att man får en ordentlig synkronisering av dessa frågor. Vill man det kan man inte besluta i enlighet med utskottsmajoriteten och propositionen på denna punkt. Jag tror att det är riktigt att vi här avvaktar expropriationsutredningens förslag. Det kan väl inte vara större behov av en särskild lagstiftning på detta område än på andra? Jag yrkar förden skull, herr talman, bifall till reservation III.

I fråga om reservation IV vill jag för min del ansluta mig till utskottets majoritet. Jag vill bara säga, när man här nämnt vissa instanser som skall ha överklagningsrätt och då speciellt naturvårdsnämnden, att jag tror att ännu flera i så fall borde komma in i bilden på denna punkt.

Vid handläggningen av dessa frågor har från mitt partis, centerpartiets, sida hävdats att när ett intrång blir för stort bör en person ha möjlighet att begära att få annan mark i stället. Jag tror att detta är en sak som vi måste starkt uppmärksamma i en framtid. Vi vill ha möjlighet för vederbörande markägare att eventuellt byta mark, och jag tror att det kan vara ganska nödvändigt för att man skall få tillstånd naturvårdsreservat. På denna punkt har vi i utskottet kommit överens om en skrivning av innebörd att vi avvaktar ytterligare förslag i denna fråga.

Vi har sedan nedskräpningen utmed våra vägar, en fråga som befinner sig i ett synnerligen otillfredsställande läge. Här har man tänkt att genom denna lag komma till rätta med problemet. Man ålägger nu kommunerna att stå för de kostnader som uppstår i samband med tillvaratagandet av bilvrak och mycket annat. Det är klart att kommunerna gärna vill medverka till en bättre tingens ordning än den som råder för närvarande, men samtidigt måste vi förstå att det är orättvist att be-

Förslag till naturvårdslag m. m.

folkningen i glesbygder med ett vikan- de skatteunderlag skall stå för kostna- derna. Det är väl ändå så att de männi- skor som kanske skräpar ner allra mest har kommit från annat håll — från storstäderna etc. — och då är det rik- tigtast att staten får stå för betalningen av det hela. Vi föreslår ingen direkt förändring, men den skrivning som ut- skottet gjort innebär att vi förväntar att en ytterligare utredning skall ske och en förändring komma till stånd på den- na punkt.

Jag vill sedan bara beröra en enda liten sak som sammanhänger med des- sa frågor, och det är allemansrätten. Det är ju så att 70 av 80 som har ytt- rat sig i dessa frågor har tillstyrkt en utredning om allemansrätten. Denna in- nebär stora fördelar för vissa männi- skor, men det är klart att den även in- nebär att man har vissa skyldigheter. I ett ansvarigt samhälle måste man ta på sig också skyldigheterna om man vill ha rättigheterna. Här är det vår för- hoppning att man så småningom skall få till stånd en utredning som ger oss regler vilka på ett bättre sätt än för närvarande reglerar allemansrätten i olika hänseenden.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hem- ställan med undantag av 18 § där jag yrkar bifall till reservation I och be- träffande 35 §, där jag yrkar bifall till reservation III.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Det förslag till natur- vårdslag som här föreligger till behand- ling i riksdagen torde kunna betraktas som synnerligen angeläget. Jag tror att man med stor tillfredsställelse kan häl- sa lagförslaget.

Lagen kan väsentligen uppdelas på två värdefulla uppgifter. För det första avser den att förhindra sådana ingrepp i naturen som kan innebära att omistli- ga värden förstörs. Det har väl redan nu framkommit vissa tendenser till att

naturen kan komma att förstöras. Icke minst i södra delen av landet kan man redan nu iaktta vissa tecken härpå, och jag är tämligen övertygad om att om inte en lag kommit till för att begränsa förfoganderätten beträffande kulturella värden skulle betydande svårigheter uppstått. För det andra innefattar la- gen större möjligheter att sörja för fritid och rekreation. Även detta är en synnerligen betydelsefull uppgift, och jag föreställer mig att alla är ense om att skall man lösa denna fritidsfråga måste det ske med hjälp av det allmän- na. Propositionen har ansetts välbehöv- lig. Detta framgår inte minst av remiss- utlåtandena, och när frågan behandla- des i tredje lagutskottet gav utskottet till känna en positiv inställning. Utskottet har — såsom någon före mig nämnde — i stort sett varit enigt om propositionens förslag. Men skall syftet med propositi- onens förslag kunna uppnås, kommer man naturligtvis inte ifrån att visst in- trång måste förekomma hos markäga- ren, annars kan inte lagen bli effektiv. Utskottet understryker emellertid de- partementschefens uttalande att upp- kommande ersättningsfrågor i största utsträckning löses förhandlingsvägen. Vidare torde det när det gäller större naturvårdsobjekt vara bättre att stat eller kommun inlöser dessa än att man framtvingar långt gående inskränking- ar.

Såsom herr Jonasson erinrade om har utskottet inte varit enigt på alla punkter. Utskottet har gjort avsteg från en punkt i propositionens förslag, näm- ligen tidpunkten för fastställande av ut- gående ersättning. Det är riktigt, som herr Jonasson sade, att utskottsmajori- teten har tillkommit genom lottning.

I anslutning till avgivna motioner förordar utskottet att ersättning skall beräknas efter markens värde vid ti- den för det beslut, varpå anspråk på ersättning grundas. I realiteten inne- bär detta förslag en framtida värde- beräkning, som kan få till följd en oanad markvärdestegring. Alla känner

Förslag till naturvårdslag m. m.

till den expansion som förekommer och tydligen kommer att fortsätta och som kan innebära betydande ekonomiska risker för det allmänna. Om exempelvis en större väg skulle bli utbyggd i anslutning till angränsande mark eller grustäkt, är det uppenbart att marken blir attraktivare, men detta har inte inneburit att markägaren har medverkat till det eventuella högre värdet. Här kommer man nödvändigtvis in på frågan om oförtjänt markvärdestegring, och det är ett förhållande som man i hög grad observerar på andra områden i samhället. Man försöker ju i åtskilliga fall aktualisera frågan om oförtjänt markvärdestegring, och det skulle vara orimligt om man genom denna lag medverkade till en dylik företeelse.

Jag kanske också kan nämna att utskottet i sitt utlåtande manar till försiktighet beträffande ersättningar till markägare, icke minst med tanke på utfallet av 1950 års lagstiftning om ersättning för mistad fiskerätt. Härmed menar utskottet att man skall vara försiktig så att det inte uppstår samma förhållanden som uppstod när det gällde ersättningen för mistad fiskerätt, där det ju blev ganska katastrofala följder.

Reservationen II av mig m. fl. ansluter sig till propositionens förslag, att där ersättning skall utgå enligt förordnande i naturvårdslagen, tidpunkten hänföres till tiden för förordnandets meddelande. Även beträffande täktfallen ansluter sig reservationen till propositionens förslag, att där ersättning skall utgå, beräkningen hänföres till den tidpunkt då naturvårdslagen träder i kraft.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till reservation II, vilket innebär bifall till propositionens förslag beträffande 25, 28 och 29 §§ samt 45 § tredje stycket.

När jag ändå har ordet kan jag inte undgå att säga några ord i anslutning till reservation I av herr Alexanderson m. fl. Reservationen, som redan behand-

lats av herr Ebbe Ohlsson och herr Jonasson, avser ju den täktverksamhet som enligt propositionens förslag skulle bli undantagen från tillståndsvång. Den grustäkt som åberopas i såväl utredning som remissutlåtanden får en omfattande behandling och har varit föremål för en vidlyftig diskussion. Utredningen har t. ex. ansett att denna husbehovstäkt skulle kunna begränsas till ett hundratal kubikmeter per år. Andra remissinstanser har ansett det vara ofördelaktigt för markägaren och därför i likhet med propositionen ansett att det skulle vara mer värdefullt för markägaren med en husbehovstäkt som anslöts till det egentliga husbehovet.

Det har även framgått av remissutlåtandena att det kan ifrågasättas om det är i sin ordning att undanta husbehovstakten från tillstånd. Man menar, och det kanske med rätta, att dessa mindre grustäkter ute i naturen i många fall gör ett ganska fult intryck. Det finns de som anser att man bör iaktta försiktighet härvidlag.

Nu har emellertid departementschefen stannat inför att den täktverksamhet som kan anslutas till husbehovet skall vara fri från tillståndsvång. Detta har också bitratts av åtskilliga remissinstanser, bland dessa Sveriges lantbruksförbund. Reserverna anser — och det framgick av herr Ebbe Ohlssons och herr Jonassons anföranden — att det vore fördelaktigare med ett förslag som innebar att man hade en husbehovstäkt begränsad till ringa omfattning. Nu vet inte jag hur »ringa omfattning» skall preciseras. Det måste väl anses vara i hög grad tänjbart var gränsen skall gå för ett uttag i »ringa omfattning». Jag vet inte heller hur en kontroll av detta skulle kunna ske.

Herr Ebbe Ohlsson och herr Jonasson ansåg att om man utöver denna husbehovstäkt hade kunnat få ta ett lass grus, så skulle det ha varit tillräckligt. Även om man kan diskutera detta ut-

Förslag till naturvårdslag m. m.

tag, så tror jag inte man kommer fram till en bättre lösning än den som framgår av propositionens förslag.

Herr talman! På denna punkt och i övriga punkter utom reservationen nr II yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! Utskottet är fullständigt enigt om att en ny naturvårdslag måste genomföras. Det är emellertid klart att vissa kontroversiella saker kommer i förgrunden då man inför en ny naturvårdslag. Vid behandlingen av ersättningsbestämmelserna har utskottsmajoriteten beslutat en ändring i de av Kungl. Maj:ts föreslagna grundsatserna för ersättning till markägaren för inskränkning i förfoganderätten över den mark som avses till naturreservat och naturminne. Ersättning skall enligt Kungl. Maj:ts förslag utgå för markens värde vid tiden för naturvårdslagens ikraftträdande den 1 januari 1965. Vi har inte ansett oss kunna acceptera detta. Ersättning för intrång i förfoganderätten över den mark en ägare har skall, enligt utskottets mening, utgå efter markens värde vid tiden för det beslut på vilket anspråk på ersättning grundas och ej efter ett värde beräknat per den 1 januari 1965. Utskottets ställningstagande grundas enligt min mening på en princip som praktiskt taget gäller i varje enskilt fall för beräkning av ersättning för mark och intrång.

Man kan givetvis se problemen ur olika synvinkel. Herr Kristiansson gjorde sig t. ex. till talesman för tanken att inte det allmänna skall åsamkas större kostnader i detta sammanhang och menade att ersättningsanspråken skall grundas på de värden som anses föreligga vid naturvårdslagens ikraftträdande den 1 januari 1965.

Utskottsmajoriteten har, visserligen med lottens hjälp, intagit en annan ståndpunkt. Vi anser att de enskilda markägarna skall ha en rimlig ersätt-

ning efter de grunder som är gällande då det gäller annan ersättning för intrång.

Då vi nu inför en ny naturvårdslag är ersättningsanspråken kanske en av de mest kontroversiella frågorna i sammanhanget. Att ersättning skall utgå efter ett värde som ej är det dagsaktuella anser vi oss som sagt inte kunna biträda. Herr Jonasson har tidigare omnämnt olika detaljer i detta sammanhang, och jag skall inte upprepa de motiveringar han anförde.

Herr talman! Jag vill bara med detta understryka att den enskilde markägaren i detta sammanhang inte bör bli lidande då vi tillskapar denna naturvårdslag, som är tillkommen för att rädda de naturvärden vi här har inom olika delar av vårt land och för att skapa fritidsområden för den enskilde individen.

Herr talman! Under hänvisning till utskottets motivering ber jag i detta fall att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 25 och 29 §§.

Jag skall inte här gå in på den med I betecknade reservationen, som herr Ebbe Ohlsson här tidigare motiverat och anfört sina synpunkter om. Jag vill, herr talman, instämma i de synpunkter som herr Ohlsson här anfört och yrka bifall till den med I betecknade reservationen.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Sverige är ett vackert land med en synnerligen omväxlande natur. Här finns djupa barrskogar, stora öppna slätter, karga ödemarker, sjöar och vattendrag, åsar och bergspartier samt en långsträckt skärgård. Hur har vi då förvaltats detta rika arv som är av ett så oskattbart värde för de människor som bor och vistas här? Ja, den svenska naturen har vi i hög grad omvandlat. Jordbruksrationaliseringen gör att det gamla odlingslandskapet på många håll försvinner. De leende lövängarna och björkhagarna har fått växa

igen. Skogsplantering sker ofta på de öppna partierna som därmed upptar allt mindre områden. Många vackra åsar förstörs genom grustäkt och stenbrytning. Sjöregleringar, torrläggningar och vattenföreningar hotar våra vattendrag. Människornas vistelse ute i naturen lämnar också spår efter sig i form av nedskräpning samt överkan på träd, buskar och blombestånd. Hur man på ett hänsynsfullt sätt umgås med naturen är tyvärr för många ett okänt begrepp.

Folkkoncentrationen till städer och tätorter i förening med den ökade fritiden gör att behovet av friluftsliv och rekreation i naturen kraftigt ökar. Vår natur är alltså en dyrbar tillgång som vi har att ösa ur för att tillfredsställa våra behov, men förvaltandet av vårt naturarv kräver också ansvar. Vi måste skydda och vårda denna tillgång. Det är därför som jag med glädje hälsar förslaget till naturvårdslag, som skall reglera vårt umgänge med naturen. Allt fler ömtåliga markområden utsättes för stora påfrestningar, och det framstår som en angelägen uppgift att slå vakt om och vårda dessa naturtillgångar. Naturvårdens stora uppgift är att i görligaste mån för framtiden bevara vetenskapligt och kulturellt värdefulla områden av vårt lands natur samt att säkra lämpliga och tillräckligt stora marker för människornas friluftsliv. Jag tror att de föreslagna formerna — naturreservat och strandskyddsområde — kommer att bli ett utmärkt medel för att säkra detta.

I de likalydande motionerna I: 822 och II: 1011 tas de icke förnyelsebara naturtillgångarna och speciellt då grusåsarna upp till närmare granskning. En antydning om åsskyddsfrågans omfattning ges i den utredning om åsskydd i Uppsala län som utförts på länsstyrelsens initiativ. Denna plan upptar åsskyddsobjekt till en sammanlagd volym av drygt 140 miljoner kubikmeter, och ändå har flera i och för sig skyddsvärda åspartier inte medtagits. Natur-

Förslag till naturvårdslag m. m.

vården i fråga om rullstensåsar och andra grusavlagringar har, anser planförfattarna, huvudsakligen två uppgifter. Den första är att för framtiden bevara de åspartier som bedöms som värdefullast ur skilda natur- och kulturvärdssynpunkter — det kan här vara landskapets karaktär, friluftsliv, naturvetenskap, kulturminnen eller grundvattentäkter som spelar in. Den andra viktiga uppgiften är att tillse att grusbrytning sker på ett godtagbart sätt med hänsyn till allmänna intressen och till att terrängen efter avslutad brytning återställs.

Rullstensåsarnas karaktär av icke förnyelsebara naturtillgångar betyder att exploateringsingrepp i dem aldrig kan repareras. Årskonsumtionen av t. ex. grus motsvarar en rullstensås av omkring 12 mils längd eller cirka 23 miljoner kubikmeter. Kan vi stå till svars inför kommande generationer med att tillåta en utarmning av denna naturmiljö? Det är heller inte rimligt att genom stora statsanslag lösa in dessa värdefulla terrängformationer. Bara i Uppsala län kan kostnaderna för de mest skyddsvärda åsarna uppskattas till 40 miljoner kronor. Antalet grustäktansmälningar ökar ständigt, och detta gör att hela denna fråga ter sig synnerligen brådskande och angelägen.

Nu kan man fråga sig om ägarna till dessa områden skall ha ersättning för något som de praktiskt taget fått till skänks när vår nuvarande natur en gång formades. Åtskilliga lagar, såsom skogsvårdslagen, uppsiktslagen, fornminneslagen, gruvlagen och byggnadslagen, inskränker av hänsyn till allmänhetens intressen jordägarens rätt att utnyttja sin egendom, därtill utan ekonomisk ersättning. Om t. ex. ett åsparti har särskilt värdefulla fornlämningar skyddas detta av fornminneslagen, och någon ersättningsskyldighet föreligger inte. Om däremot fornminne ej finns men åsen från andra synpunkter kan anses värd att skyddas kan markägarna begära gottgörelse vid vägran av bryt-

Förslag till naturvårdslag m. m.

ningstillstånd. I båda fallen har markägarna ej genom någon egen åtgärd bidragit till markvärdestegringen för området i fråga. Alla våra vackraste och mest skyddsvärda åsar bör enligt min mening bedömas lika, oavsett om det finns fornminne eller inte. Jag anser det inte riktigt att enskilda spekulativa vinstintressen skall få spoliera det stegrade behovet av skydd av vår natur. Samhället har inte heller råd att betala ut de stora belopp det här måste bli fråga om.

Nu har emellertid utskottet inte velat följa den linje som vi föreslagit i vår motion, den som säger att icke förnyelsebara naturtillgångar, främst jord- och bergmaterial, i ersättningshänseende bör ges en liknande rättslig ställning som den som gäller för vattendrag och fasta fornlämningar. Jag kan förstå att de ägare till grus- och bergfyndigheter som köpt dessa på grundval av senare tids höga värden kan anse sig berättigade till ersättning vid vägran av brytningstillstånd. Det finns dock många, och det är nog det stora flertalet, som har fått förvärva marken i huvudsak för skogsmarkspriser eller rentav utan kostnad övertagit den t. ex. genom arv, för att nu inte tala om dem som med tanke på den blivande lagens ersättningsbestämmelser i spekulativt syfte inköpt stora åspartier. Många åsägare som tidigare inte haft en tanke på att utnyttja sitt grusinnehav står nu i kö med sina grustäktsanmälningar och ansökningar.

Nu tycks dock den av oss föreslagna lösningen ej vara politiskt genomförbar. Dessa åtgärder hade långt tidigare behövt genomföras. Nu förefaller det tyvärr att vara för sent.

En utmärkt sak i den nya lagen är i alla fall att det krävs både täktstillstånd och täktplan innan brytning får ske. Jag vill också understryka behovet av grussamfälligheter, vilket även, glädjande nog, utskottet förordar. I ju större enheter grusinnehaven är samlade, desto större möjligheter finns att på ett lämpligt sätt lokalisera grusbrytning-

en utan att ersättningsanspråk uppstår. Därför skulle åsskyddet underlättas mycket, om det allmänt bildades stora grussamfälligheter. Detta vore samtidigt ett skydd för markägaren, som under alla förhållanden, oberoende av var han har sitt eget grusinnehav, tillförsäkrades tillgång till grus.

Jag skall till sist, herr talman, be att få säga något om ersättningsbestämmelserna. Enligt 29 § är markägare berättigad till ersättning av kronan för den skada han lider vid vägran av täktstillstånd. En förutsättning för detta är att marken av ägaren kan användas allena på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess värde vid tiden för denna lags ikraftträdande. Departementschefen understryker vikten av att uppkommande ersättningsfrågor i största möjliga utsträckning löses förhandlingsvägen, och att det då måste vara fråga om mera långtgående inskränkningar i jordägarens förfoganderätt. Det är ingalunda självklart, säger han, att ersättning över huvud taget skall utgå till den som hindras att på sin mark öppna en för landskapsbilden skadlig grustäkt. Nu har utskottsmajoriteten föreslagit en skärpning i 25, 28, 29 och 45 §§ som innebär en generösare ersättningsbedömning än departementschefens. Även i sin föreslagna form är dock naturvårdslagens ersättningsbestämmelser så oklara att en översyn i enlighet med vad som föreslås i de motioner som jag tidigare åberopat förefaller att vara på sin plats. Detta gäller bl. a. de diskonteringsgrunder varpå ersättning för vägran av exploateringsrätt bygges.

Markägare som ej tillåtes exploatera sina grusfyndigheter hävdar vanligen att dessa skall inlösas under antagande av en nära förestående exploatering av en relativt kort varaktighet. Men om ett sådant antagande generellt lades till grund för beräkning av inlösningsbeloppen för de omistliga åsarna, skulle kostnaden bli flera gånger så stor som det sammanlagda verkliga nuvärdet av gruset i dessa åsar. På något sätt borde

det, som vi framhåller i vår motion, om lagförslagets ersättningsbestämmelser i huvudsak antages, fastställas en enkel och generell värderingsnorm som tar hänsyn till grussituationen i stort inom rimligt tilltagna »grusförsörjningsområden» och som verkar så att inlösningskostnaderna för de omistliga åsarna i enskild ägo kommer att stå i rimlig proportion till dessas verkliga nuvärde. Tiden och kostnaderna för förhandlingar och rättegångar skulle också kraftigt nedgå, om man kom ifrån de hart när omöjliga beräkningarna av när och inom vilken tidrymd den ene eller den andre markägaren skulle ha haft tillfälle att exploatera just sin grusfyndighet. Här må även påpekas att 1960 års naturvårdsutredning föreslog en lösning av oförtjänt markvärdestegring beträffande fyndigheter av jord- och bergmaterial, innebärande att värdena fastläses vid det realvärde som fyndigheterna har vid införandet av en generell tillståndsplikt för grusbrytning.

Departementschefen har också gått på den linjen att värdeberäkningen skall hänföras till den tidpunkt då naturvårdslagen träder i kraft. Dessa synpunkter återfinnes i reservation II av herr Svante Kristiansson m. fl., som jag ber att få yrka bifall till.

När det gäller det i vår motion föreslagna andrahandsyrkandet om en översyn av ersättningsbestämmelserna samt frågan om möjligheten till tvångsvis skapade samfälligheter, har våra yrkanden tillgodosetts av utskottet under punkterna C och D.

Jag vill gärna uttala ett tack till utskottet för denna välvilliga behandling. Jag ber därför, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan i övrigt.

Herr LARSSON, HERBERT, (s):

Herr talman! Genom statsmakternas år 1963 antagna riktlinjer för den framtida naturvårdspolitikens förutsattes att samhällets insatser på naturvårdens

Förslag till naturvårdslag m. m.

område skulle stödjas genom en förbättrad naturvårdslagstiftning.

Enligt 1963 års beslut skall det vara en av samhällets viktigaste uppgifter att bl. a. bevara kulturellt värdefulla naturområden samt tillgodose det från social synpunkt angelägna behovet av mark för rekreation och friluftsliv.

Som en följd härav har det bl. a. ansetts högst angeläget att upprätthålla den särskilda strandregleringen i enlighet med strandlagens syfte, så att därigenom allmänhetens tillträde till landets kuster och sjöstränder ej hindras genom en okontrollerad bebyggelse.

Vid sidan av säkerställandet av naturvårdsområden kommer landskapsvården. Där spelar kontrollen av bebyggelsen en icke oväsentlig roll.

Täktverksamheten, bilskrotningen och utomhusreklamen kommer också in i sammanhanget, men självfallet är våra olika täkter ett av de stora problemen icke minst sett ur ekonomisk synpunkt.

Till skydd för landskapsbilden införs enligt propositionen allmänt tillståndstvång för täkt av sten, grus, sand och lera för annat ändamål än markägarens egna behov. Länsstyrelsen får hand om tillståndsgivningen men får även rätt att förordna om lokalt tillståndstvång för byggnader, upplag m. m. Beträffande reklamanordningar i naturen liksom nedskräpningen i dess olika former sker en skärpning genom den föreslagna naturvårdslagen.

De allmänna riktlinjerna i nämnda lagförslag råder det enighet om, men när det gäller olika detaljer — ingalunda oväsentliga — ger föreliggande motioner en antydning om att olika meningar föreligger.

Så är förhållandet när det gäller täktverksamheten, där utskottsmajoriteten yrkar avslag på den ändring som begärs i motionerna I: 834 och II: 1027, där motionärer, liksom reservanter, önskar i lagtexten få infört begreppet »ringa omfattning». Förslaget ger enligt utskottets mening icke den klara avgränsning i lagtexten som är önskt-

Förslag till naturvårdslag m. m.

värd, liksom inte heller den föreslagna lagtexten »täktverksamhet i viss begränsad omfattning oavsett ändamål».

Enligt min uppfattning innebär Kungl. Maj:ts förslag, som tillika är utskottets förslag, att en klar och entydig avgränsning av det generella tillståndstvånget ernås genom den föreslagna lagtexten: »Täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov må ej ske utan länsstyrelsens tillstånd.»

I anslutning till bestämmelserna om grustäkt vill jag betona att när man nu får detta nya instrument på landskapsvårdens område, man därför ej bör hårdra bestämmelserna på sådant sätt att uppenbara svårigheter uppstår för ett ur ekonomisk synpunkt riktigt utnyttjande av de naturtillgångar som täkterna utgör. Transportfrågorna spelar i dessa sammanhang en betydande roll, avstånden blir i flera fall helt avgörande; så gäller bl. a. sand-, sten- och grustransporterna till olika byggnadsprojekt. Betydande kostnadsfördyringar kan här uppstå om dessa basmaterial ej kan erhållas inom rimliga avstånd.

Departementschefen har också gjort ett uttalande i propositionen på denna punkt, som jag gärna vill citera. Departementschefen framhåller: Samtidigt vill jag dock understryka vikten av, att tillståndstvånget inte i onödan medför hinder eller fördyring av grusförsörjningen. Reglerna bör sålunda utformas under största möjliga hänsynstagande till näringslivets och vägväsendets intresse av ett enkelt och smidigt förfarande.

Som tidigare anförts har det till 18 §, som gäller täktverksamheten, framförts reservationer av herr Alexanderson m. fl. På den punkten har emellertid herr Svante Kristiansson redan givit motiveringen till att vi icke kunnat dela den uppfattningen. Jag ansluter mig till de synpunkter han har anført och yrkar bifall till utskottets förslag.

I 22 § behandlas reklamfrågan, och i

det sammanhanget har utskottet haft att diskutera motioner syftande till införande av förbud mot olika slag av reklam utmed vägarna. Mot detta hårda ingripande mot reklamen från motionärernas sida har utskottet funnit anledning framhålla att det finns ett legitimt behov av enklare reklamordningar, såsom för nöjeställningar och vid allmänna val. Utskottet ansluter sig här till departementschefens synpunkter men markerar i sitt yttrande vikten av »att den föreslagna regleringen utövas under tillbörligt hänsynstagande till reklambranschens berättigade intressen».

När det gäller yrkandet i de nämnda motionerna anför utskottet, att man i någon mån kan komma åt affischeringen genom annan lagstiftning.

Beträffande den tillfälliga reklamen genom affischer, som förekommer vid val genom organisationernas olika arrangemang, finner jag det angeläget att understryka att berättigade hänsyn bör tagas till organisationernas behov att nå allmänheten med sin propaganda. När man från utskottets sida anför att man genom annan lagstiftning kan komma åt reklamen, torde man här bland annat syfta på trafiklagstiftningen. Denna antydning i utskottets förslag kan lätt leda till att alltför energiska trafikförespråkare kan komma att åberopa sådana skäl med angivande av att hinder för trafiken uppstår och ofta gör detta på grund av att man har en rent allmän mot denna reklam negativ inställning. Jag vill uttrycka den förhoppningen att departementschefen, som väl antagligen kommer att ta till orda, närmare skall beröra reklamfrågan, då ett klarläggande härav är av stort intresse för olika organisationer.

Nedskräpningen i naturen har blivit föremål för uppmärksamhet i såväl propositionen som flera motioner. Dessa frågor är av stor betydelse. För att naturen skall kunna ge rekreation och vederkvickelse och kunna utnyttjas som

goda strövområden är det angeläget att naturen inte skräpas ned. Därom torde väl alla vara ense.

Till nedskräpningen hör också den allmänna föreningen av sanitärt slag som förekommer bland annat vid rastplatserna utmed våra landsvägar. Jag hoppas att man skall kunna komma till rätta också med detta problem, som ofta är betydligt värre än de utplacerade bilvraken. Flera rastplatser bör kunna förse med sanitära anordningar. Önskvärt är också att de många bensinstationerna förse med ordentliga toalettanordningar för allmänhetens behov.

Frågan om undanröjande av skräp i naturen är ett problem som aktualiserats. Vilken myndighet skall svara för undanröjande av skräp i naturen om den skyldige inte anträffas? Här hemställer utskottet hos Kungl. Maj:t om utredning, och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Vid behandlingen av ersättningsbestämmelserna i 25—29 §§ har utskottsmajoriteten — efter lottdragning — i vissa avsnitt enligt föreliggande motioner frångått departementschefens förslag. Reservanterna bakom reservation II med herr Kristiansson som första namn följer däremot här helt departementschefens förslag. Herr Kristiansson har redan tidigare motiverat reservationen, till vilken även jag anslutit mig. Jag skall därför nu endast med ett par ord beröra några av de skäl som varit vägledande för oss reservanter.

Reservanterna önskar understryka vikten av att uppkommande ersättningsfrågor i största möjliga utsträckning löses förhandlingsvägen. Vi understryker vidare att det i flera fall är att föredra att en kommun eller staten söker förvärva naturvårdsobjekt framför att belägga dem med långt gående och svår-
bemästrade inskränkningar i markägarnas förfoganderätt. Reservanterna markerar vidare att nu föreslagna ersättningsregler överensstämmer med de allmänna grunderna för vad som är stad-

Förslag till naturvårdslag m. m.

gat i byggnadslagen och strandlagen. Reservanterna har därför inte kunnat biträda de ändringar i lagtexten som utskottsmajoriteten här föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation II av herr Kristiansson m. fl. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag skall be att få framställa ett tilläggsyrkande som gäller 14 §. Innan jag gör det vill jag säga några ord om det föreliggande lagförslaget.

Alla som är intresserade av naturen och dess skydd torde i stort vara nöjda med den nya naturvårdslagen. Man hälsar med tillfredsställelse att vi äntligen har kommit så långt att man nu på detta sätt reglerar skyddet av väsentliga värden.

Som jag ser det har naturvårdslagen en tvåfaldig uppgift. Det gäller här dels att åt framtiden bevara oersättliga naturvärden, dels att bereda allmänheten större tillgång till naturen. Båda dessa syften är mycket vällovliga. Vi bör dock ha klart för oss att den nya naturvårdslagen i många avseenden kommer att innebära att markägarnas intressen råkar i kläm. Den saken har berörts av tidigare talare här, och jag skall därför inte utförligare ingå på den sidan av frågan. Det gäller därför för de myndigheter som skall tillämpa den nya lagen att uppträda smidigt och ofta även generöst för att därigenom undvika att det uppstår onödiga motsättningar och skapas tråkiga situationer. Smidighet vid lagstiftningens tillämpning är därför ett viktigt villkor för att undvika onödiga motsättningar.

Herr talman! Härutöver vill jag även säga några ord om vad lagen ytterst syftar till.

Jag tror att den som är uppfödd på landet och sedan barnaåren upplevt naturen så ofta det funnits tillfälle till det känner att det landskap som vi i

Förslag till naturvårdslag m. m.

dag kan glädja oss åt är en produkt i mycket hög grad av gångna generationers insatser. Kulturlandskapet är föränderligt, och det förändras starkt i både negativ och positiv riktning. Markägarna har här gjort stora insatser både negativt och positivt. Jag kan gå till mitt eget län och se hur landskapet håller på att förändras, många gånger i negativ riktning, på grund av den väldiga strukturomvandling som sker på jordbrukets område, se hur buskar kommer upp i tidigare åkerfält, hur utsikter skymms av björksly och barrskog som växer upp.

Allt detta är saker som vi inte kan vara nöjda med, men hur skall vi ingripa? Naturvårdslagen ger i det fallet inte särskilt stora möjligheter. Problemet måste angripas på annat sätt, och jag vet att åtgärder redan håller på att vidtas, men fråga är om metoderna är de riktiga.

När bönderna överger sina jordbruk och låter tegarna växa igen, vad kommer då i stället? Det kanske blir som det blivit i vårt län, där arbetsmarknadsstyrelsen anslagit rätt mycket pengar för att på nytt öppna utsikten över sjöarna och mot bergen. Det kostar mycket pengar, men det kan ju hända att man kan säga att det är en bra samsättning för svårplacerad arbetskraft. Det är emellertid ingen engångsföreteelse, utan man får ständigt återerövra landskapet. Vi har visserligen hormonmedel som kan tillgripas vid bekämpningen, men då står de förtvinade buskarna där och ser torra och tråkiga ut. Jag undrar om det inte vore tid att tänka också på andra åtgärder i det fallet. Låt oss på sådana områden försöka stimulera exempelvis till fårskötsel eller köttproduktion i annan form.

Det sägs ofta att vi skall lägga ner en miljon hektar åker i det här landet, och utvecklingen därvidlag har redan gått långt. En miljon hektar är mer än en fjärdedel av den svenska odlade jorden. Landskapet blir helt förändrat om det skall växa barrskog på dessa marker.

Samtidigt behöver vi mera kött i framtiden, säkert mycket snart. Jag tror därför att det vore bra om man kunde skapa ett moment som stimulerar till fårskötsel i dessa områden. I stället för att med arbetsmarknadsstyrelsens pengar ständigt försöka återerövra detta landskap eller bevara det i det tillstånd vi vill se borde man låta fåren så att säga hålla fältet öppet. Jag tror det är ekonomiskt riktigt, och det som är ekonomiskt riktigt måste vara det enda hållbara i längden.

Det är på samma sätt med den bokskog som finns i de södra delarna av vårt land och som i dag håller på att ge vika för en, som man säger, mera ekonomisk produktion. Vi får hoppas att det uppstår nya möjligheter att använda bokskogens produkter, så att det kan bli lönande att hålla kvar bokskogen i dessa landskap.

Det finns också andra intressen som kommer i kläm. Allemansrätten är en sak som har diskuterats oändligt många gånger här i riksdagen, men begreppet är något diffust, och man vet inte riktigt vad allemansrätten innebär. Jag tror att vi ändå måste komma dithän att allemansrätten på ett annat sätt än nu kan regleras i lag. Det är otillfredsställande att människor, som det nu är, många gånger tar sig friheter som de inte borde få göra, och jag önskar att det kunde bli ett annat tillstånd.

Det har talats mycket om nedskräpning av naturen. Jag erinrar mig en gång då jag åkte tåg i samma vagn som en familj som åt smörgås och drack pilsner och sedan slängde ut papper och flaskor genom fönstret. Jag blev stum av förvåning och kunde först inte säga någonting på en lång stund, men sedan frågade jag: »Vet ni vad ni gjort nu?» De satt alldeles tysta utan att säga ett ord. Jag tror att de skämdes — jag hoppas det.

Här gör sig ofta en fruktansvärd obehållsamhet gällande. Man kan ibland se folk slänga ut papper och flaskor från bilar medan de kör på vägen. De är så

rädda för att bilen skall bli smutsig, att de inte vill låta ett papper ligga och skräpa på bilgolvet, men de är inte rädda för att smutsa ner naturen omkring sig. Här står vi inför en fantastisk stor uppfostringsuppgift, och jag tycker att framför allt TV borde på ett annat sätt än nu kunna hjälpa oss att få människor att inse hur vansinnigt det är att skräpa ned i naturen och få människor att verkligen förstå vad naturen bjuder. Men det är också en uppgift för skolorna. Skall vi verkligen få någon ändring till stånd, måste vi börja med skolbarnen. Den nya skolan måste uppfostra ungdomar till ett annat naturmedvetande än en stor del av den svenska nationen i dag har.

Sist, herr talman, vill jag ta upp en fråga i anledning av en motion som vännen Weibull signerade under vårriksdagen och som gällde en sak han var mycket intresserad av, nämligen möjligheterna att bevara säregna djurarter, särskilt fågelarter, i det här landet. Vi skrev tillsammans och avlämnade en motion om detta, och den har i stort sett blivit avvisad av utskottet. Formuleringarna i den var kanske inte så lyckade, men jag tror att syftet med den är sådant att det skulle vara möjligt för riksdagen att ta hänsyn till det när detta lagförslag nu kommer att antagas.

Det är ju så att många av de fåglar, som vi i dag anser sällsynta, alltmer håller på att försvinna till följd av en rad mer eller mindre godtyckliga åtgärder. Vi vet att fåglarna är skygga och att man på en gång kan förstöra deras häckningsplats genom att visa ett närgånget intresse, genom att röra vid boet eller uppträda i dess närhet och störa fåglarna. Vi har en mängd exempel på hur havsörnar övergett sina bon av sådana orsaker, och detsamma gäller en rad andra sällsynta fåglar. Jag tror att om man finge folk att inse detta skulle inte det intresse som nu många gånger tar sig så negativa uttryck — när man vill fotografera fåglarna i sensationssyf-

Förslag till naturvårdslag m. m.
te o. s. v. — få de ödesdigra följder som vi nu ofta måste konstatera.

Jag vet att detta är en fråga om upplysning, men det borde också vara möjligt att i lagtexten direkt förbjuda ett sådant uppträdande. Och det är i anledning därav, herr talman, som jag dristar mig att framföra ett yrkande. Med hänvisning till de likalydande motionerna I: 823 av herr Weibull m. fl. och II: 1012 av herr Stiernstedt m. fl. hemställer jag att första meningen i andra stycket av 14 § förslaget till naturvårdslag finge följande tillägg: »eller uppträda störande vid dess boplatser». Meningen skulle alltså lyda: »Är fara att djurart försvinner, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp på person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo eller uppträda störande vid dess boplatser.»

Därmed skulle det i lagen klart anges att man inte får uppträda störande vid sådana djurs boplatser som är fridlysta och som vi önskar att till varje pris bevara för framtiden. Det är många gånger oersättliga värden som här står på spel och som kan förödas genom obehövlig tanksamhet och dumhet. Som sagt är detta en upplysningsfråga men jag tror också, herr talman, att det måste bli en lagstiftningsfråga. Det är av den anledningen jag har ställt detta säryrkande.

Herr LAGER (k):

Herr talman! I likhet med praktiskt taget alla föregående talare vill jag uttrycka tillfredsställelse med det förslag till naturvårdslag som nu förelägges riksdagen till behandling och beslut.

Under förberedelsen av lagförslaget har i olika sammanhang betonats den stora sociala betydelsen av att männi-

Förslag till naturvårdslag m. m.

skorna får möjligheter till det ur flera synpunkter mycket viktiga umgänget med naturen i dess ursprungliga skick. Den fortgående anhopningen av människor till storstäderna ökar betydelsen av att dessa möjligheter finns, och allteftersom det blir lättare att ta sig ut i naturen växer betydelsen av naturvård tagen i ordets mest vidsträckt mening.

Såvitt jag förstår är det av särskild vikt att den s. k. allemansrätten blir noggrannare preciserad och förankrad i lag. Jag delar i det fallet den uppfattning som föregående talare gav uttryck åt från kammarens talarstol. Allemansrätten är väl ganska egenartad för vårt land. Den grundar sig på en lång tradition och är av mycket stort värde för den enskilde medborgaren. Jag tror emellertid att det krävs en del åtgärder för att utnyttjandet av allemansrätten verkligen skall ge den rekreation och den behållning i andra avseenden som är dess syftemål.

Det nu föreliggande lagförslaget avser väl att främja det syftet. Att visa tillbörlig aktsamhet gentemot naturen lär emellertid vara i första hand en fråga om uppfostran, och jag är inte nog optimistisk för att kunna tro på snabba resultat i en sådan uppfostrande gärning. Jag tror också att man från det allmännas sida skulle kunna göra mer för att bibringa medborgarna den känsla för naturen och den hänsyn till naturen som borde bli var mans egendom. Jag tänker då närmast på en ökad propaganda och upplysning dels om de befogenheter allemansrätten ger, dels om de skyldigheter som åvilar den enskilde medborgaren vid hans utnyttjande av denna ganska egenartade rätt.

En förutsättning för att allemansrätten skall utnyttjas på ett riktigt sätt är väl att naturen inte verkar skrämmande eller fränstötande. Det är här som nedskräpning och vanvård av naturen kommer in i sammanhanget. I det föreliggande lagförslagets 23 och 24 §§ sägs en del om den saken, och det är bra.

Där finns också en specifikation över vilka föremål som skräpar ned i naturen. Man säger att det är »plåt, glas, plast, papper, avfall eller annat».

Jag har tillåtit mig att motionsledes komplettera denna katalog över föremål som kan anses skräpa ned i naturen till att också omfatta taggtråd. Det kan tyckas vara en bagatellartad sak, men när man nu ändå gjort en katalog över nedskräpande föremål kunde det ha varit lämpligt att göra detta tillägg.

I specifikationen står det visserligen »avfall eller annat», och man skulle ju kunna tänka sig att rostig taggtråd kan hänföras till begreppet »eller annat». Det blir naturligtvis en tolkningsfråga för dem som i framtiden skall bedöma dessa frågor. Utskottet hänvisar också till att sådan nedskräpning som jag närmast åsyftar kan beivras med hjälp av redan föreslagna paragrafer, nämligen de nämnda 23 och 24 §§. Dessa paragrafer träffar inte den nedskräpning som skett i landets skogar under de år som gått, en nedskräpning som är till skada och olägenhet för både djur och människor. En människa som får kläderna sönderrivna eller blir skadad av gammal och rostig taggtråd som ligger i markerna kan måhända med stöd av gällande lag kräva den ansvarige på viss ersättning, men det kan bara ske om skadan är av betydelse, och ett par sönderrivna fritidsbyxor lär man därför inte få någon ersättning för. Ännu sämre ställt är det för småvilt, rådjur, älgkalvar och annat villebråd som trasslar in sig i gammal taggtråd och skadas. Deras möjligheter att utkräva skadestånd av den som skräpat ned är ju inga.

Utskottet hänvisar till att taggtråden fortfarande spelar en stor roll som stängselmedel inom jordbruksnäringen — tyvärr, skulle jag vilja tillägga. Det förefaller mig som om detta mest bottenar i en viss benägenhet att hålla fast vid gamla vanor. Det finns ju annat stängselmaterial numera som har sam-

Förslag till naturvårdslag m. m.

ma effekt som taggtråd men som inte medför samma olägenheter. Behovet av att inhägna skogsskiften för att hålla betande djur samlade har väl i det närmaste helt försvunnit. Det borde därför inte vara orimligt att begära att skogsmarkerna rensas upp från taggträds-skräpet. Jag är på det klara med att ett sådant åläggande inte kan skrivas in i den lag som nu föreslås, men det finns kanske möjligheter att återkomma till den saken. För övrigt skulle jag till de sakkunniga som sysslar med inhägnad av betesmarker och andra områden vilja ställa den frågan, om de inte själva anser att taggträden är besvärlig att handskas med.

Jag har herr talman, med detta bara velat ytterligare motivera den motion som jag har väckt. Jag ber att få yrka bifall till reservation II vid utskottets utlåtande och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Till de allmänna deklARATIONERNA om tillfredsställelse över denna lags tillkomst ber också jag att få foga ett uttalande i samma riktning.

Jag har begärt ordet för att beröra en detalj i det framlagda förslaget, men jag kan inte underlåta att också ge uttryck för en viss besvikelse över den diskussion som här i dag har förts av de socialdemokratiska reservanterna när de motiverat sitt förslag beträffande ersättningsreglerna. Jag syftar således på diskussionen om oförtjänt markvärdestegring.

Frågan om oförtjänt markvärdestegring har under en lång följd av år, jag vet inte hur många, varit föremål för utredningar utan att riktigt kunnat knäckas. För närvarande sysslar åtminstone två, kanske tre, utredningar med olika avsnitt av detta problem. Det förefaller inte uteslutet att man denna gång kan komma fram till vissa normer som måhända kan tillämpas över hela fältet, så att inte som nu oför-

tjänt markvärdestegring beräknas på olika sätt från fall till fall. En sak torde vara alldeles säker: beräkningen av det diffusa begreppet »oförtjänt markvärdestegring» lär inte kunna grundas på värdet den 1 januari 1965. Jag undrar om det inte här vore klokt att på den punkten följa utskottet i avvaktan på möjligheten att kanske få för hela fältet gällande enhetliga regler rörande beräkningen av oförtjänt markvärdestegring.

I en motion i denna kammare, nr 828, av herr Lennart Geijer har förts på tal ett problem som, om än litet i detta sammanhang, dock enligt min mening bör uppmärksammas mer än som skett. Det gäller de störningar som på olika sätt förorsakas av motorbåtarnas våldsamma framfart på mindre vatten, särskilt mindre insjöar. Ett par talare har tagit upp vissa detaljer i detta avseende, såsom betydelsen för fågellivet. Det finns dock även andra verkningar som bör uppmärksammas.

Det vare mig fjärran att vilja komma åt motorbåtstrafiken, vare sig den nyttobetonade eller den rekreationsbetonade, men den nuvarande småbåtproduktionen har möjliggjort att lätta motorbåtar kommer upp i våldsamma hastigheter. När dessa båtar kör på små vatten med mycket buller och med mycket stora vågor så åstadkommes därigenom en sanitär olägenhet för folk som bor runtomkring. Otvivelaktigt sker även skadeverkningar på fågelliv, fiske, kräftbestånd och annat som kan beröras av denna framfart. Det finns flera exempel på hur sjöar på detta sätt har förändrats under några få år.

Åtskilligt av det här måste man naturligtvis tolerera på grund av allemansrätten. När jag säger »måste man» vill jag tillägga att jag inte själv är i det läget att jag besväras av någonting sådant, men jag har träffat många människor som har påtalat dessa obehag. Överdrivna konsekvenser av allemansrätten bör man dock försöka värja sig emot.

Förslag till naturvårdslag m. m.

Utskottet framhåller att länsstyrelserna ju har rätt att utfärda bestämmelser, t. ex. om fartbegränsningar, och därmed finner utskottet att allt är väl bestämt. Man behöver inte göra något vidare enligt utskottets mening. Men länsstyrelserna har inga ordentliga normer att gå efter, och det gör att deras bedömning är mycket skiftande. Det beror ju helt på hur pass känslig vederbörande är för de obehag jag nämnt och för de skadeverkningar som kan förorsakas på fågelliv och annat, om man skall vidtaga stränga begränsningar eller om man inte skall vidtaga några alls.

Behovet av normer har understrukits i den här motionen, och det förefaller mig som om Svenska naturskyddsföreningen och Vattenvärnet, två organ som i sammanhanget måste sägas vara synnerligen sakkunniga, har en liknande uppfattning. Den 6 november har dessa två organisationer skrivit till regeringen och påtalat de saker som jag här har vidrört. De påpekar i skrivelsen att teknikens utveckling har lett till att motorbåtar kan drivas upp till 30—40 knops fart. Sådant är inte ovanligt, säger man i skrivelsen, och detta förhållande är särskilt besvärligt i små och trånga vatten. I skrivelsen påpekas också att det är mycket svårt att komma till rätta med detta oskick, och man noterar att propositionen med förslag till ny naturvårdslag inte har någon lösning på problemet. Därför efterlyses normer för länsstyrelsernas bedömning. Man hoppas att regeringen skall ge anvisningar om hur bedömningen skall ske och att en viss inventering skall göras av länsstyrelserna om i vilka vattendrag hastighetsbegränsning bör införas, varvid man skall ta hänsyn till vattnens storlek och geografiska läge, förutsättningarna för fiske, bad och övrigt friluftsliv o. s. v.

Jag vill, herr talman, med detta lilla anförande, eftersom det inte finns någon reservation på den här punkten att yrka bifall till och allra helst som

statsrådet är närvarande, uttala den förhoppningen att man från regeringens sida verkligen observerar den sak som jag här har berört och ser till att det ges normer och direktiv för länsstyrelserna, som möjliggör att man kan komma till rätta med de former av motorbåtarnas framfart i små vatten som kan betraktas såsom störande och olämpliga med hänsyn till trivsel, fiske och fågelliv.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! För den som har ett förflutet på det här området och under några årtionden i skrift men även i tal försökt att föra den svenska naturens — enkannerligen naturvårdens — talan är det en stor tillfredsställelse när man läser tredje lagutskottets utlåtande nr 41 och kan konstatera att det i stort sett föreligger enighet inom utskottet rörande saker som man har arbetat för.

Vi arbetar alla för ett ökat välbefinnande. Med ett ökat välbefinnande följer möjligheter att se sig om. Man får andra värden att intressera sig för, man läser böcker, man kommer ut i naturen, man blir intresserad av zoologi och botanik och man får över huvud taget möjlighet att se på sitt land med andra ögon än om man är fattig och måste slåss för dagens brödföda.

Med den tekniska utvecklingen och det därmed stegrade välbefinnandet måste följaktligen uppstå ett större intresse för naturen och därmed för naturvården. Jag hade en gång den tanken, att man skulle kunna genom uppfostran bibringa människor vanan att på ett kultiverat sätt umgås med naturen. Jag måste erkänna att jag i dag inte är fullt så optimistisk som för 25 eller 30 år sedan. Man kommer nog inte ifrån att det måste finnas tvingande bestämmelser, men samtidigt är en av huvudsakspunkterna i det här sammanhanget just hur man skall kunna skapa ett gott förhållande i umgänget mellan gästerna,

Förslag till naturvårdslag m. m.

divs. de människor som inte har någon jord — vi stadsbor bland andra — och värdarna, markägarna ute i landet, vare sig det nu är enskilda personer eller bolag eller kronan som äger marken.

Det har visat sig mycket svårt att uppfostra människorna i detta avseende. Många föräldraföreningar — jag har framför allt erfarenhet från Göteborg i detta hänseende — har tagit upp naturvärden på sina möten. De har inbjudit barnen och försökt att väcka deras intresse, vilket naturligtvis gör en hel del. Man kommer dock inte ifrån att det behövs klara bestämmelser. Ur denna synpunkt och för att klargöra vad allmänheten har för rättigheter vill jag understryka vad bl. a. herr Jonasson framhöll, nämligen att vi nog tyvärr måste få en precisering av allemansrätten. Jag vill ta ett exempel.

Allemansrätten är inte fixerad i gällande lag, men den har uttolkats vid många tillfällen. Det har sagts t. ex. att camping — man slår sig ner och bor i tält på annans mark — är tillåten om det sker endast för ett eller annat dygn, men inte om det sker för längre tid. Vad skall då en markägare, som jag känner, göra? Han är bosatt på en plats mellan Hindås och Alingsås och äger ett omtyckt markområde, där man tältar. Man gör det — enligt vad man har läst om allemansrätten — kanske för ett dygn eller två, men så fort en campare försvinner kommer en ny, och därmed är området oavbrutet upptaget från början av maj, skulle man kunna säga, till slutet av september. Marken utgöres av betesmark. Vad har markägaren då för möjlighet att få något utbyte av sin mark?

En annan sak är vår svenska natur ur internationell synvinkel. Vi tycker att den har skräpats ned och bebyggts med fula sommarstugor på en del håll. Vi tycker att naturen börjar se sliten ut, men för de tätbebyggda och överfolkade delarna av Mellaneuropa utgör den fortfarande den öppna och fria vildmarken. Är allemansrätten internatio-

nell? Den kan naturligtvis som en hävderätt endast avse landets invånare. Får vi en invasion från Europa — tyskarne är ju mycket intresserade av vårt land och danskarna, belgierna och holländarna börjar komma i allt större antal — är det ännu viktigare att allemansrätten blir till sitt innehåll fixerad.

En annan sak, som också har berörts tidigare, är renhållningen, inte minst utefter våra vägar. Det problemet måste lösas på det ena eller andra sättet så att vi får fram ett klart uttalat huvudmannaskap för den delen av renhållningen.

Herr Lager var inne på talet om taggtråd. Det går väl att stoppa in den under »annat, som kan åstadkomma otrevnad eller skada för annan». Jag är mera tveksam om man skall ha orden »för annan» kvar. När vi nu har olycksfall- och sjukersättning, får det allmänna i alla fall betala skadorna. Skulle en person ha rätt att skräpa ned med glas och taggtråd så att han skadar sig själv och därmed orsakar det allmänna en utgift? Skulle vi inte helt enkelt kunna säga, att ingen har rätt att skräpa ned så att det kan förorsaka otrevnad och skada?

Jag sade, att en av huvudsynpunkterna bör vara att det skall råda ett gott förhållande mellan gästerna och värden, mellan dem som hälsar på och dem, som håller marken. Ur den synvinkeln har jag också sett frågan om för vilken tidpunkt ersättningen skall beräknas. Marken kan ju säljas, och flera ägare kan ha passerat från den tidpunkt när vi nu går att fastställa beslut om denna lagstiftning och den tidpunkt då ett eventuellt förordnande enligt naturvårdslagen utfärdas och ersättningar således skall bestämmas. Hur skall man då kunna bedöma en sak som uppkommer, kanske om tio år efter det nuvarande läget? Blir det inte en mycket stor orättvisa mot den kommande markägaren. Därför — men det är bara ett av skälen — vill jag här gå

Förslag till naturvårdslag m. m.

på utskottets förslag, att ersättningen skall värderas efter den tidpunkt då förordnandet sker. Det finns inte något annat sätt att fastställa ersättningen rättvist.

Det finns en reservation till utskottets utlåtande som är betecknad med I och som jag därtill skulle vilja beröra med några ord. Det gäller täkt av sten, grus, sand eller lera. Lagförslaget innebär där att endast markinnehavarens husbehov skall få täckas utan tillstånd. Reservationen vill därtill medge täkt, som är av ringa omfattning.

När jag övertänkt denna fråga, har jag bl. a. satt den i samband med 1939 års lag om enskilda vägar och den mångfald av vägförrättningar som man enligt den lagen haft att syssla med. Där finns en paragraf som säger att man kan bestämma om upplåtande av sådan rätt till täkt. Det är ju där inte fråga om husbehov. Skall man då behöva skjuta på förrättningen och gå till länsstyrelsen för att få ett sådant tillstånd, fastän man kanske vet att täkten är av ringa omfattning och kanske ligger inne i en djup skog, där ingen människa varken kan se den eller har några som helst obehag av den. Är det inte att lägga alltför mycket bekymmer och besvär på länsstyrelserna om vi inte tillåter denna lilla ändring av lagförslaget, så att en jordägare t. ex. vid en sådan vägförrättning kan upplåta en täkt som är av endast ringa omfattning? Jag är fullt medveten om att begreppet »ringa omfattning» kan variera från tid till annan och från plats till plats, men på de flesta ställen finns en sådan bevakning genom utomplansbestämmelser och byggnadsnämnd och dessutom genom naturvården, att det inte ligger någon fara i att tillåta en sådan täkt. Jag vill därför tillstyrka reservation I.

När det gäller reservation III är jag mera tveksam. Jag anser att lagen där innehåller sådana säkerhetsbestämmelser för den enskilde, att man kan bifalla lagförslaget i oförändrat skick.

Beträffande reservation IV avser lagen att endast statens naturvårdsnämnd skall äga föra sådan talan för tillvaragande av naturvårdens intressen som kan ske mot länsstyrelsens beslut. Där vill reservanterna tillägga: »Konungen äger bestämma att myndighet eller organisation som provas lämplig därtill må föra sådan talan som nu sagts.» Vore det inte även där en säkerhetsåtgärd att ge Kungl. Maj:t ett sådant förtroende? Jag är övertygad om — jag ser statsrådet sittande här bredvid mig — att Kungl. Maj:t icke kommer att missbruka en sådan fullmakt, och jag tror att det vore av värde även för andra organisationer som är intresserade av dessa frågor att Kungl. Maj:t hade möjlighet att ge dem besvärsmätt.

Herr talman! Med dessa ord vill jag tillstyrka reservationerna nr I och IV och i övrigt yrka bifall till tredje lagutskottets utlåtande nr 41.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Tillåt mig först att uttala tillfredsställelse över den generösa behandling som tredje lagutskottet har gett förslaget till ny naturvårdslag. Jag är övertygad om att de av riksdagens ledamöter som i tredje lagutskottet har arbetat med dessa frågor instämmer med mig i att det varit en intressant och stimulerande uppgift. Mina medarbetare och jag har i varje fall haft den känslan, när vi brottats med problemet om hur vi skulle anpassa naturvårdslagen till det nya samhälle som växer fram. Vi får nu ett instrument, varigenom vi kan tillgodose också de sociala behoven. Vi kan säkra mark för rekreations- och strövområden, ty befolkningen inte bara i tätorter utan också i övrigt har ett behov att komma i kontakt med naturen.

Även om det är det nya som nu har kommit till uttryck, är jag angelägen att betona att ingenting har eftersatts när det gäller lagens syfte att tillgodose de kulturella intressena i fråga om natur-

värden, och jag noterar att utskottet kunnat ansluta sig till propositionen i detta avseende.

Då vi i fjol behandlade förslaget om en organisation av naturvärden hade jag tillfälle att anföra de synpunkter och redovisa de motiv som har legat till grund för de åtgärder som nu har vidtagits. Jag har därför inte behov av att i dag upprepa detta, utan jag skall inskränka mig till att kommentera vad några av talarna sagt i debatten med mer eller mindre direkt adress till mig. Jag vill dock först uttrycka en viss förvåning över herr Lagers inlägg beträffande allemansrätten. Tidigare har herr Jonasson här talat på ungefär samma sätt. Jag vet inte om det är ett uttryck för en samverkan som tycks spira mellan kommunistiska partiet och centern när det gäller att bedöma markfrågorna, men i varje fall när det gäller allemansrätten tycks dessa båda talare stå på samma våglängd. Jag måste säga att jag är mycket glad över att tredje lagutskottet gjort ett enhälligt uttalande i denna fråga, och jag tror att vi därmed skingrat en del av de missuppfattningar som rått när det gäller möjligheterna att i lag reglera allemansrätten. Jag tror att de som satt sig ner i utskottet och tagit del av det förslag som lagts fram av naturvårdsutredningen och de remissyttranden som inkommit har blivit övertygade om hur svårt det är att tänka sig att göra en katalog över företeelser som skulle vara tillåtna och sådana som skulle vara förbjudna i sammanhanget. Jag vill bara nämna det exempel som är angivet i naturvårdsutredningens förslag när det gäller rätten för en människa att ta väg över annans mark, färdselrätten. Man hade sökt reglera det så att man skulle ta viss hänsyn till markägarens eller den boendes intressen, och då kom man fram till att man borde stipulera ett avstånd — vederbörande skulle inte ha rätt att färdas närmare än 50 meter inte bara från bostadshus utan också från annan anläggning på tomt. Det kan vara en lada

Förslag till naturvårdslag m. m.

eller dylikt som man inte får komma närmare än 50 meter. Om det skall på detta sätt preciseras hur långt man får tränga sig på markägaren i hägn av allemansrätten eller vilka tilltag som i övrigt kan vara tillåtna, då blir det ytterst svårt, herr Lager! Jag tror att herr Lager borde ha anledning att fundera litet på det, innan han mera bestämt binder sig för att det vore angeläget med lagstiftning.

Detta om denna fråga, där ledamöter i kammaren har uttalat en annan uppfattning än tredje lagutskottet och departementet.

Herr Herbert Larsson har ställt en direkt fråga till mig när det gäller reklamordningarna och bestämmelserna om dem. Han var orolig för att de föreslagna möjligheterna kunde leda till att man gör det svårare för organisationer och andra som vill lämna meddelanden om sina möten eller vad det kan vara. Jag tror att herr Larsson kan vara ganska lugn på den punkten, eftersom det är fråga om mera varaktiga anordningar. Det kan vara fråga om en reklamskytt som uppsatts; det kan naturligtvis också vara något annat. Jag föreställer mig att om man gav sig in på att trycka meddelanden om festtillställningar och möten på plastmaterial i stället för papper, vore det kanske svårt att säga att det inte var en mera bestående sak som man använde, men om vi bortser från sådana komplikationer, tror jag att herr Larsson kan vara övertygad om att bestämmelserna — åtminstone med nuvarande teknik att tillkännage sådana saker inom organisationerna — ger möjlighet att ostört gå vidare som man gjort hittills.

När det gäller ersättningsbestämmelserna, som är reglerade i 25—29 §§, har meningarna gått isär i utskottet. Jag var litet förvånad över att herr Lundström som gruppleddare tog till orda i denna fråga och vände sig mot herr Kristiansson och hans sätt att utveckla ersättningsbestämmelserna. Jag var litet förvånad över att folkpartiet när det gäller

Förslag till naturvårdslag m. m.

ersättningarna vill ansluta sig till den bedömning som utskottets majoritet har gjort i detta avseende. Det är ju ändå i verkligheten en mycket reaktionär inställning. Vi har i dag en lagstiftning som ger fri tillgång till stranden och vad detta för med sig: strandlagen. Där finns redan vissa föreskrifter, som verkar på ett utomordentligt bra sätt, så vitt man kan se. Det har inte blivit några större tvistigheter om dessa frågor. Med hjälp av strandlagens bestämmelser om ersättning har det varit möjligt att åstadkomma uppgörelser som, om jag förstått det rätt, har kunnat tillgodose markägarnas berättigade intressen, utan att därför lägga alltför betungande kostnader på det allmänna. Även när det gäller motsvarande bestämmelser i byggnadslagen vet vi att en markägare kan få lov att tåla ganska väsentliga inskränkningar i sin rätt exempelvis till tätbebyggelse.

Det finns en hel rad av sådana fall, där det allmänna kan inskränka den enskildes rätt. Vad utskottet nu är med om att ta är ett steg tillbaka i utvecklingen. Man är beredd att något öka möjligheterna till spekulationsvinster även när det gäller naturvården i vårt land. Innebörden av detta är, kort uttryckt, att man inte bara slår vakt om nu befintliga möjligheter att inhösta framtida spekulationsvinster på naturvårdens bekostnad, utan också öppnar nya sådana möjligheter genom att undanröja de hinder mot sådana åtgärder som redan finns i vår lagstiftning. Jag har velat säga till herr Lundström — och det kan naturligtvis också ha adress till de andra som ställt sig på utskottets ståndpunkt i dessa ersättningsfrågor — att jag tycker att man hade kunnat förvänta en uppslutning även kring dessa enligt min mening ganska liberala bestämmelser som föreslagits på detta område och som ändå kan sägas ge uttryck för att vi i vårt land har mycket stor respekt för den enskilda äganderätten och verkligen försöker måna om att vederbörande får en fullgod ersätt-

ning. Men här är det faktiskt någonting helt annat som utskottet vill slå vakt om.

Herr talman! Jag har inte anledning att fortsätta debatten. Jag har bara velat anföra dessa synpunkter på några frågor som kommit upp i diskussionen.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till jordbruksministern vill jag säga att mitt ställningstagande närmast betingades av det förhållandet, att utredningar pågår om den oförtjänta markvärdestegringen som har varit uppe till debatt i dag. Det måste konstateras att det för närvarande råder olika regler på olika områden. Om vi inom en rimlig framtid får enhetliga regler, kunde vi i detta fall ha nöjt oss med att biträda utskottets förslag, i varje fall i avvaktan på resultatet av de utredningar som pågår. Det var syftemålet med min lilla kommentar på detta avsnitt och ingenting annat.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Om herr Lundström hade följt den levnadsregeln, skulle han åtminstone ha intagit den ståndpunkten att han beträffande strandlagen skulle ha stått kvar vid den nuvarande ordningen och inte varit beredd att uppge den.

Herr LAGER (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev litet överraskad över jordbruksministerns polemik. Med mitt anförande avsåg jag inte någonting annat än att man skulle skapa ett skydd åt allemansrätten, så att den inte på något sätt kunde kränkas av dem som eventuellt hyste större känsla för den privata egendomen än vad jag gör.

Jag fattade statsrådets uttalanden så att han ville söka en grundval för att dra sådana slutsatser som han gjorde och som han skall vara litet försiktig med i framtiden.

Förslag till naturvårdslag m. m.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det finns någon skillnad på naturvårdslagen och strandlagen, både beträffande omfattning och tillämpning. Det var det som gjorde att jag inte alls fann det nödvändigt att ha likartade bestämmelser för dessa båda områden i berört avseende, i varje fall inte under den tid vi avaktar utredningens resultat.

Herr SKÅRMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern ansåg att vi gav uttryck åt en mycket reaktionär inställning och ville tillbakagång. Jag skulle vilja fråga jordbruksministern: Hur många överenskommelser eller expropriationsbeslut enligt strandlagen har skett under årens lopp? Hur stora belopp har lagts ut? Jag har ett bestämt intryck från flera håll i Sverige, att så fort det har varit fråga om inlösen, så har länsstyrelserna vikit undan. De har, genom att tillmötesgå vederbörandes begäran att få bygga på det ena eller andra sättet, som regel undvikit att ta ställning till frågan om ersättning.

Det är väl sedan också meningen, att det nu skall bli en helt annan omfattning av förordnanden och bestämmelser så att något verkligen skall bli gjort på detta område.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag kan ge herr Skårman rätt, att man många gånger vikit undan och inte tagit en uppgörelse med ekonomiska konsekvenser. Jag tror att vi i framtiden måste gå litet djävare fram i det avseendet, men det förändrar ingenting när det gäller ställningstagandet till ersättning i detta sammanhang.

Herr Lundström har mycket annat att göra, och jag förstår därför att han inte riktigt kan följa med i denna fråga. Strandlagen är nämligen inarbetad i detta lagförslag och innefattas av den-

na naturvårdslag. Det är inte två olika lagar vi talar om. Därför är det uppenbart att herr Lundström och hans partivänner tar ett steg tillbaka, när de om en stund, som jag förmodar, kommer att rösta med utskottet i denna fråga.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att strandlagen innefattas i den nya naturvårdslagen visste jag mycket väl. Det var också därför jag nyss sade att det här är fråga om en helt annan omfattning och en mycket större tillämpning än när det har gällt strandlagen samt att det därför inte alls enligt min mening förelåg något tvång att nu tillämpa den regel som tillämpas i strandlagen.

Herr SKÅRMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till statsrådet Holmqvist enbart säga, att min tanke är att det skulle skapas ett samförstånd mellan värdar och gäster, så att det inte behöver finnas markägare som känner sig som om allmänheten åkte snålskjuts på deras bekostnad. Det är dock endast ett fåtal markägare som har markområden, så attraktiva att de blir föremål för förordnanden och därmed kan ut sättas för orättvisa. Jag anser nog att det allmänna har råd att betala vad det kostar.

Frågan om den oförtjänta markvärdestegringen är ju föremål för särskild utredning och blir väl alltså löst i annat sammanhang.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag vet inte av vilken orsak jordbruksministern försökte maka ihop herr Lager och mig. Jag har försökt att se denna fråga sakligt och bortsett från allt vad politiska stridigheter gäller. Jag kan inte förstå varför jordbruksministern försöker lägga politik i denna fråga i ideologiskt syfte. Vad jag för min del sade var att vi kommer

Förslag till naturvårdslag m. m.

in på allemansrätten, när vi diskuterar dessa frågor, och jag sade också att av 80 remissinstanser har 70 tillstyrkt en utredning på detta område.

Jag sade vidare att det var nödvändigt att få klarhet i dessa frågor genom en utredning så småningom, eftersom det inte bara var fråga om rättigheter utan också om skyldigheter. Jag tror i likhet med vad flera talare här anfört att det här kanske gäller att sprida upplysning — det är möjligt att man, liksom herr Isacson var inne på, kan göra detta genom TV eller dylikt. Jag anser att detta borde vara till fördel för alla parter i detta fall. Det är allt vad jag sade i denna fråga, och jag har inga som helst andra avsikter därvidlag, herr jordbruksminister!

Herr Svante Kristiansson, som talade för den med II betecknade reservationen, sade att det om vi följde utskottsmajoriteten skulle bli alltför stora risker därigenom att det skulle bli dyrbart för det allmänna. Det är klart att man kan hysa sådana betänkligheter, men jag måste också här säga att vi, som står för utskottets mening, anser att den enskilde inte bör behöva sitta emellan och att man här bör behandla alla människor på ett så rättvist sätt som möjligt. Herr Svante Kristiansson kan inte förneka att det blir vissa förbättringar om vi följer utskottets förslag och att den, som har fått sin mark in-
språktagen som ett naturreservat annars kan få en sämre ersättning vid samma tidpunkt än en annan markägare kan få. Det är detta vi vänder oss emot. Det gäller här en principfråga, och vi anser att ersättningsfrågan skall bedömas så rättvist som möjligt. Det kan mycket väl tänkas, när man gör upp om sådana här saker, att det blir lättare att få tillstånd uppgörelser i ersättningsfrågan med det lagförslag vi framlagt.

Jag vill sedan säga till herr Kristiansson när det gäller husbehovstakten, att det finns möjligheter att åstadkomma en bestämmelse som innebär att sådan täkt, som är av ringa omfattning eller

avser allenast markinnehavarens husbehov, får ske utan tillstånd. Vi anser att det är möjligt att tillämpa en sådan regel i praktiken utan alltför stora svårigheter. Jag tyckte att det var glädjande att herr Skårman, som arbetar inom detta område, också kommit till samma uppfattning. Frågan är då: Vad innebär »ringa omfattning»? Det är väl en sådan täkt som kan karaktäriseras som en hjälp grannar emellan, och det är väl lätt att sätta in en liten passus i tillämpningsföreskrifterna till lagen, om man så vill, att därmed avses ett visst antal kubikmeter per år.

Herr Kristiansson frågade, hur kontrollen i detta fall skulle ske. En kontroll måste väl ändå ske på något sätt. Även om det nu har bildats ett naturreservat, måste det finnas någon som ser till att detta reservat fyller de anspråk som ställs och att utvecklingen blir sådan som man tänkt sig, och då skall väl något slags kontroll ändå ske. Vad vi i detta avseende vill är att man inte skapar lagbrytare när det gäller en sådan här ytterst ringa grustäkt, och vi anser att vi kan tillgodose detta önskemål med den skrivning vi tänkt oss.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Utskottet hänvisar på sid. 100 i utlåtandet till en motion som jag jämte två andra ledamöter i denna kammare väckt och som är likalydande med en motion i andra kammaren. I dessa motioner har hemställts, att ledningen för den svenska jakten skall överflyttas till naturvårdsnämnden. Vi anser att det för närvarande inte finns någon jaktvård i detta land. Det är ingen viltvård i större omfattning, ty de vilda djur som kanske gör den största skadan är de besvärligaste att jaga, och därför bedrivs inte viltvården på det sätt som borde ske, men jag är fullt övertygad om att man inom den kommande naturvården med all säkerhet gör en översyn av detta problem.

Förslag till naturvårdslag m. m.

Under det senaste världskriget och under vinterkriget fick vi ju en stor utökning av viltbeståndet i övre Norrland, men vi fick inte bara en nödvändig utökning av viltbeståndet med hänsyn till faunan i våra skogar, utan vi fick även en ökning av antalet vilda djur som är de största parasiterna, däribland mården. Vi har exempelvis järven och lodjuret och vi har varg och björn, men varg och björn håller till mera i fjälltrakterna, under det att mården går ända in i tätbebyggda samhällen. De som varit med om att jaga mården vet att det är en mycket arbetskrävande jakt. Inte ens ekorren med sin snabbhet i skogen klarar sig undan mården därför att mården tar sig fram så snabbt. Som de flesta vet, går inte våra tjäder- och orrfåglar, när de häckar och har fått sina kycklingar, undan ens för en människa, och de utgör då ett ganska lätt byte för mården. Jag utgår ifrån att man inom naturvärden skall företa en översyn av dessa problem. Om man skall öka faunan i våra skogar, är det lika viktigt att se till att man reducerar beståndet av dessa farliga rovdjur.

Men jag har inte begärt ordet för att strö blommor på begravningen av den motion jag lämnade utan för att ställa en fråga till det ärade tredje lagutskottet. När vi hemställt om att ledningen för den svenska jakten skall överflyttas till naturvårdsnämnden, avslår utskottet detta med orden: »Denna fråga har såsom framgår av den föregående redogörelsen prövats av statsmakterna i samband med 1963 års beslut. Därvid ansågs goda skäl tala för att naturvärden å ena samt jakt- och viltvärden å andra sidan samordnades.» Detta var vi helt medvetna om. Men utskottet fortsätter: »Frågan härom ansågs emellertid böra prövas först när resultatet av pågående utredningar beträffande bl. a. domänverkets företagsform föreligger.»

Nu skulle jag vilja fråga det ärade utskottet: Vilka övriga utredningar äsyftas i denna motivering? På sidan

79 talar utskottet om den riksdagsbehandling som förekom föregående år och som ligger till grund för utskottets motivering i år, och man talar om att domänstyrelsen vid remissbehandlingen av proposition nr 71/1963 vidhöll ett tidigare uttalande önskemål att dess uppgifter på jaktens och viltvårdens område skulle överföras till annan central myndighet, förslagsvis naturvårdsorganet. »Därest organisatoriska skäl anses tala mot överförandet av allmänna jaktfrågor till nämnden redan i samband med dess inrättande», säger domänstyrelsen, »kan enligt styrelsen därmed anstå. Styrelsen anser det emellertid olämpligt att göra överförandet beroende av lösningen av de jaktfrågor som f. n. överarbetas av 1949 års jaktutredning.»

Jag har begärt ordet närmast för att efterlysa andra utredningar än den som här återspeglas i utskottsutlåtandet. Att 1949 års jaktutredning avses, förstår jag, men jag skulle vilja få reda på de övriga utredningar som ligger till grund för utskottets ställningstagande i denna fråga. I föl tog riksdagen ställning till naturvårdsnämnden, men i år tar man ställning till naturvårdslagen, och därför borde det i samband med riksdagens ställningstagande nu vara självklart, att även den frågan inrymmes, huruvida ledningen för den svenska jakten skall bakas in i lagtexten angående naturvårdslagen.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att Ni fick vänta på mig, trots att jag är så fräck att jag går upp och talar fastän jag inte motionerat. Det är emellertid med anledning av en speciell sak som jag begärt ordet. Det är en punkt i lagförslaget, 17 §, som reglerar rätten för markägare att genom stängsel eller dike hindra allmänheten tillträde till område som har väsentlig betydelse för friluftsliv. Det är fråga om mark där allmänheten eljest skulle ha ägt rätt att färdas fritt.

Förslag till naturvårdslag m. m.

Jag skulle önska att den 17 paragrafen skulle kunna användas eller tolkas så att den även hindrade t.ex. upplöjning av stränder vid vattendrag eller andra vattenområden, där upplöjningen uppenbarligen gjorts för att hindra tillträde till markområde, som eljest hade kunnat nyttjas av allmänheten. Jag avser givetvis fall där man genom allemansrätten har möjlighet att nyttja markområdet.

Jag kan i detta sammanhang berätta om ett konkret fall, som jag själv har studerat. En av Tornedalens största markägare — han är visst en stor motståndare mot allt friluftsliv — har dels genom diken försökt omöjliggöra att man skall kunna komma fram till en fors, som på vissa ställen hör till Tornedalens vackraste. Han råkar även äga mark i de övre delarna av Torne älv. På detta övre område har han låtit verkställa plöjning med traktor och plog på ett sätt, som uppenbarligen syftar till att allmänheten inte skall kunna få tillträde, exempelvis för att parkera bilar eller för att vistas där. Det är fråga om ett strandområde vid en fors, där det inte finns någon bebyggelse ej heller jordbruk. Det är 6 eller 7 kilometer från närmaste bebyggelse, men området är mycket attraktivt med tanke på friluftsliv.

Herr talman! Jag skulle verkligen önska att lagen och i synnerhet 17 § i detta fall skulle kunna användas mot sådant uppenbart ofog, som jag skulle vilja kalla det.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet endast i anledning av det yrkande som herr Isacson ställde i anslutning till motionerna I: 823 och II: 1012, och jag nöjer mig med att anföra vad utskottet angivit i sitt utlåtande, nämligen följande. »Utskottet hyser sympati för motionärernas syfte att särskilt under häckningstid möjliggöra skydd åt sällsynta fågelarter. Viss möjlighet härtill

torde emellertid redan föreligga genom bestämmelserna i 1960 års kungörelse angående skydd för djurlivet å vissa platser. Med hänsyn vidare till att den av motionärerna förordade lagändringen skulle leda till kriminalisering av även helt oskyldiga företeelser avstycker utskottet bifall till förevarande motionsyrkande.»

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr Lage Svedberg ställde en fråga, vari han närmast efterlyste vissa utredningar, och när jag ändå har ordet vill jag säga till herr Svedberg, att denna fråga bör ställas till vederbörande departementschef.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! I anledning av vad herr Kristiansson här anfört skulle jag vilja säga några ord. Han hänvisar till att utskottet anfört att det föreligger risk för kriminalisering av även helt oskyldiga företeelser. Jag tror att utskottet i det fallet har visat litet för stor räddhåga. Visserligen är det klart, att den skrivning som förekommer i motionen kan ge anledning till detta. Det yrkande jag har ställt här har emellertid utformats på ett annat sätt.

Det är aldeles uppenbart, att människor som uppehåller sig på sådana platser, där vi har sällsynta djurarter, kanske inte alltid vet om att de är i sådant grannskap, men jag har försökt formulera tillägget på ett sådant sätt, att det endast blir straffbart när man uppträder störande. Det skulle i alla fall innebära att man har för avsikt att på något sätt inkräkta på dessa djurs liv. Här gäller det människor som i sensationssyfte försöker att på olika sätt bland annat komma åt dessa fåglar och kanske fotografera dem. Det har ju blivit så modernt att kunna ta ett fotografi av en sällsynt fågel eller annat sällsynt djur, och dessa fotografier visar man upp för sina vänner nästan som en raritet från ett exotiskt land. Då

känner man sig väldigt duktig, men samtidigt gör man en oerhörd skada på detta sällsynta djurliv. Det finns många exempel på att dessa sällsynta fåglar övergivit sina häckningsplatser och sina ägg för att de blivit störda på detta sätt.

När sådant inträffar kan det få fördömande verkningar på djurstammen i fråga. All lag måste tillämpas med ett visst förstånd. Jag tror inte risken för misstag är så stor, om det står i lagtexten *att sådant störande uppträdande inte är tillåtet*. Man får alltså inte uppträda störande vid boplatser, där det finns fåglar eller andra djur som är fridlysta, och det är detta vi har velat markera med vårt förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner å förevarande utlåtande komme att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan under punkten A med viss uppdelning, därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt samt slutligen särskilt rörande utskottets motivering i viss del. Utskottets hemställan under punkten A komme, fortsatte herr talmannen, att upptagas till avgörande med varje i punkten berört lagförslag för sig. Beträffande förslaget till naturvårdslag, anförde vidare herr talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt vid de paragrafer, där annat yrkande ställts än om bifall till utskottets hemställan, och därefter särskilt angående lagförslaget i övrigt.

Utskottets hemställan under punkten A

Kungl. Maj:ts förslag till naturvårdslag, sådant det av utskottet tillstyrkts

14 § andra stycket

I avseende å detta stycke, yttrade herr talmannen, hade yrkats

dels att detsamma skulle godkännas, *dels ock*, av herr Isacson, i anledning av motionerna I: 823 och II: 1012, att

Förslag till naturvårdslag m. m.

i förslaget till naturvårdslag 14 § andra stycket första meningen skulle göras följande tillägg: »eller uppträda störande vid dess boplatser», därvid nämnda mening skulle få följande lydelse: »Är fara att djurart försvinner, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp på person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo eller uppträda störande vid dess boplatser.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av förevarande stycke samt vidare därpå att stycket skulle godkännas med av herr Isacson föreslaget tillägg; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Isacson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 14 § andra stycket i Kungl. Maj:ts av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 41 i denna del tillstyrkta förslag till naturvårdslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Isacson.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Förslag till naturvårdslag m. m.

Ja — 86;

Nej — 47.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit att de avstode från att rösta.

18 § första stycket

Såvitt gällde detta stycke gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av detsamma samt vidare därpå att stycket skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 18 § första stycket i Kungl. Maj:ts av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 41 i denna del tillstyrkta förslag till naturvårdslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes stycket med den lydelse, som föreslagits i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 62.

25, 28, 29 och 45 §§

I fråga om dessa paragrafer, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att

desamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna paragraferna med den lydelse, som föreslagits i den av herr Svante Kristiansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av paragraferna vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Svante*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 25, 28, 29 och 45 §§ förslaget till naturvårdslag med den lydelse tredje lagutskottet föreslagit i sitt utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits i den av herr Svante Kristiansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 77.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

35 §

Beträffande förevarande paragraf gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare på godkännande av den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, ef-

Förslag till naturvårdslag m. m.

ter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 35 § i Kungl. Maj:ts av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 41 i denna del tillstyrkta förslag till naturvårdslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 41.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

40 §

Rörande denna paragraf, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 40 § i Kungl. Maj:ts av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 41 i denna del tillstyrkta förslag till naturvårdslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 45.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Förslaget till naturvårdslag i övrigt

Godkändes.

Kungl. Maj:ts förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 108 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation, sådant förslaget av utskottet tillstyrkts

Godkändes.

Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947, sådant förslaget av utskottet tillstyrkts

Godkändes.

Utskottets hemställan under punkten A i övrigt

Bifölls.

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

Utskottets hemställan under punkterna B—E

Bifölls.

Utskottets motivering vid 25—29 §§ förslaget till naturvårdslag

I vad gällde förevarande motivering, anförde herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering, som föreslagits i den av herr Svante Kristiansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Svante*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner motiveringen i tredje lagutskottets utlåtande nr 41 vid 25—29 §§ förslaget till naturvårdslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motivering, som föreslagits i den av herr Svante Kristiansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 72.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 juni 1964 dagtecknad proposition, nr 169, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med vissa bestämmelser angående fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m.;

2) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 21 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

I propositionen hade framlagts förslag till en särskild lag, vars huvudsakliga syfte vore att förhindra, att en kommunal indelningsändring, varigenom landskommun förenades med stad, automatiskt finge till följd att de för stad gällande reglerna om fastighetsbildning bleve gällande även inom den del av den nya staden, som motsvarade den förutvarande landskommunen. Som en följd av den föreslagna lagen hade föreslagits vissa ändringar i lagen om fastighetsbildning i stad.

Den föreslagna ändringen i jorddelningslagen var en konsekvens av 1962 års ändringar i kommunallagen, varigenom reglerna om ersättning till fullmäktige m. m. reformerades.

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

I samband med propositionen hade utskottet behandlat två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen dels i första kammaren nr 839 av herr *Skärman* och dels i andra kammaren nr 1036 av herr *Svenning m. fl.*

I motionen I: 839 hade hemställts, att riksdagen i stället för det vid propositionen fogade lagförslaget måtte för sin del antaga i motionen införd lydelse med ingress och promulgationsbestämmelser oförändrade.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen med avslag å följande motioner, nämligen

1. I: 839 samt
2. II: 1036,

mätte bifalla förevarande proposition, nr 169.

Reservation hade anmälts av herr *Jansson, Erik*, och herr *Svenning*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Till tredje lagutskottets utlåtande nr 43 finns endast fogade ett par blanka reservationer. Jag vill emellertid säga några ord i saken då jag dels är motionär i den fråga som utlåtandet gäller och dels har vissa belastningar i sammanhanget — under ett tredjedels sekel har jag sysslat med de problem det här rör sig om och har under en längre tid som vice ordförande i en byggnadsnämnd haft tillfälle att så att säga samarbeta med mig själv i dessa frågor och därvid vunnit en del erfarenheter.

Det framlagda lagförslaget har mött rätt kraftigt motstånd från stadshåll — den saken kan man nog konstatera om man läser yttrandena över den promemoria lantmäteristyrelsen upprättade år 1962. Man tycks från stadshåll anse att förslaget inkräktar på städernas suveränitet. Jag känner mig som stadsrepresentant men har som lantmätare under en lång följd av år haft till-

fälle att samarbeta med olika städer, nu senast under ett tiotal år på grundval av förordnande enligt den i promemorian och propositionen omförmälda 1948 års lag, och har inte funnit att detta samarbete medfört några motsättningar.

Man skulle då kunna säga att hela denna fråga kunnat ordnas enligt 1948 års lag. Men här kommer det in en sak, som man kanske inte tänkte på vid den lagens tillkomst. 1948 års lag gäller bara avstyckning och sammanläggning, men det finns ju mycket annat i jorddelningshänseende som också skall göras och som måste samordnas för att resultatet skall bli fullgott. Därför skulle man kunna säga att 1948 års lag bara är halvgången. När man nu inte fått fram den gemensamma lagstiftning som man håller på med och gemensamma registrering, som jag efterlyste i en motion vid vårriksdagen, har man sett sig nödsakad att föreslå denna lagstiftning för att inte hamna i rena kaos.

Vid läsningen av yttrandena från olika håll tror man ibland att det rör sig om prestigefrågor, men som jag här sagt, det gäller närmast att få andrum och hålla linjerna något så när klara i jordpolitiken. Vem som gör arbetet betyder enligt min mening inte så mycket. Skall stadsingenjörerna överta hela detta arbete inom de nu utvidgade städerna, måste denna personalgrupp i alla fall rekryteras inom den begränsade krets av fastighetsbildare och mätningssingenjörer, som lantmäteriet utbildar. Vi känner alla till vilka stora problem personalbristen medför, och det finns bara en gemensam pott att ta erforderlig personal ur. Överflyttningen blir egentligen bara en löneteknisk fråga.

Det gäller dock att inte skynda för snabbt vid omorganisationen, så att man ytterligare försämrar jordägarnas möjligheter att inom rimlig tid få sina förrättningar utförda; varje omorganisation och omreglering medför ju omställning och därmed tidsförlost. Såväl

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

det statliga lantmäteriet som städernas mätningssvåsen står ju under lantmäteristyrelsens uppsikt, och därför bör inte några samordningsproblem uppstå, vilket man på en del håll har ifrågasatt.

Om jag således helt ställer mig på propositionens sida i fråga om behovet av denna lagstiftning, så kan jag ändå inte vara nöjd med lagtexten. Jag tycker att den är alltför tillkrånglad och omskrivande. Om man menar att ändringen i den kommunala indelningen inte skall medföra någon förändring av gällande bestämmelser om fastighetsbildning — och det menar man tydligen — varför kan man inte säga det direkt med enkla ord? I 3 § andra stycket sägs det: »Förordnande som nyss sagts må, om staden ansökt därom eller staden icke har egen organisation för mätningssvåsendet, meddelas även om det ej kräves av hänsyn till jordbruksnäringsringen eller skogsbruket.» Jag skulle vilja fråga: När blev det nödvändigt att lagstifta om axiom? Jag vill se den »Konung» som gick emot en sådan framställning. Om det undret skulle ske måste enligt mitt förmenande föreligga en så stark motivering, att förordnandet borde avslås. Det sista stycket i 3 § i lagförslaget kunde såsom obehövt helt utgå.

Jag har redan sagt att jag inte har något att erinra mot lagen i och för sig. Jag anser att den är oundviklig, och jag skulle kanske något närmare motivera min uppfattning därvidlag.

Redan på 1930-talet hade jag tillfälle att vara med i de förberedande diskussioner som ledde till en motion i riksdagens andra kammare, vilken resulterade i att 1939 års fastighetsbildnings-sakkunniga tillsattes. De sakkunniga framlade år 1944 förslag till ett nytt avstyckningskapitel, men det blev så nedkritiserat att någon proposition inte framlades på grundval av deras förslag. De sakkunniga tycktes då liksom ha tappat taget, och först efter kriget när atskilliga uppgifter trängde på — jag vill peka på byggnadslagstiftningen år

1947 samt alla bestämmelser om lantbruksnämnder och om jordbruksrationalisering som kom ungefär samtidigt — blev man tvungen att åstadkomma någonting. Då det emellertid gällde en stor lagstiftningsfråga, vågade man sig inte på att driva fram hela lagen utan nöjde sig med att lägga fram ett flertal i och för sig mycket betydelsefulla del-förslag till partiella ändringar i jorddelningslagstiftningen. Något samlat förslag lades alltså inte fram, och det medförde att en ny utredning fick tillsättas år 1954, som kallade sig 1954 års fastighetsbildningskommitté. Denna kommitté kom, som kammaren känner till, i slutet av förra året med sitt betänkande, som väl fortfarande är ute på remiss. Det gäller här en stor fråga, och vi kan inte räkna med något förslag inom den närmaste tiden.

Under den tid som arbetet med jorddelningslagstiftningen pågick hände emellertid åtskilligt i fråga om kommunbildningen. I början på 1950-talet fick vi den stora kommunsammanslagningen, och härtill kommer årets beslut om kommunblocksbildning. Såsom framgår av såväl promemorian som lagutskottets utlåtande har detta beslut fört med sig åtskilliga konsekvenser, som man redan tidigare observerat i och med lagstiftningen år 1948, vilken fastslog att om ett område överfördes till stad men på grund av hänsyn till jordbruks- och skogsbruksförhållanden den gamla lagstiftningen fortfarande borde gälla, så kunde man förordna om att 1926 års jorddelningslag skulle äga tillämpning i fråga om avstyckning, och sammanläggning.

De nya kommunblocken kan sägas i detta hänseende ha medfört en ytterligare skärpning av motsättningen till stadslagstiftningen, som snart är 50 år gammal; den regleras i 1917 års lag om fastighetsbildning i stad. Samtidigt har frågan om kommunblockssammanslagningen kommit fram mycket fortare än man kanske räknat med.

Detta har också medfört stora conse-

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

kvenser. Jag tar ett par exempel från två små län, som är lätta att överblicka. Vi kan se på Halland, där enligt beslut följande kommunblock skall bildas: Laholm, Halmstad, Falkenberg, Varberg och Kungälv; det skall således bildas kommunblock av de fem städerna och omgivande del av landsbygden. I Blekinge är det ungefär likadant. Det gäller där Karlskrona, Ronneby, Karlshamn, Sölvesborg och Olofström. Olofström är inte stad ännu, men i varje fall köping och blir väl stad när som helst.

Trots att vi här i kammaren för bara någon dag sedan diskuterade frågan om sammanläggningen inom kommunblocken ur en annan synvinkel, är det troligt, att sammanläggningen kommer att ske snabbare än man har tänkt sig.

Vad medför detta för förändringar? Jo, områden av ren landsbygdskaraktär, där jorddelningslagen har gällt och där lagen om sammanläggning av fastigheter på landet också har gällt, skulle då plötsligt komma att lyda under 1917 års fastighetsbildningslag. Som vi vet är många av de jordpolitiska bestämmelserna knutna just till jorddelningslagen. De skulle således släppas, om man inte gjorde en framställning om förordnande enligt 1948 års lag. Ett sådant förordnande går naturligtvis att genomföra, men det medför utredning och tidsutdräkt. Som jag tidigare sagt gäller den lagen bara avstyckning och sammanläggning, däremot inte de andra åtgärder man enligt jorddelningslagen kan verkställa. Det skulle således bli ganska stora inkonsekvenser och framför allt skulle det medföra stora problem inte minst för lantmäteriet, det skall jag villigt erkänna.

Riksdagen beslöt år 1960 om en omorganisation av lantmäteriet. Den skulle genom en sådan här konununsammanslagning befinnas vara fullständigt hängande i luften. Områdena skulle gå över till stad. Lantmäteridistriktet skulle strängt taget inte ha annat att göra än att utföra de förrättningar som en-

ligt 1948 års lag överfördes till behandling enligt jorddelningslagen.

Inför en sådan situation finns naturligtvis ingenting annat att göra än att komma med en sådan här lagstiftning. Jag är fullt medveten om det, och såvitt jag förstår bör den inte medföra någon motsättning mellan stad och land, mellan städernas mättningsväsende och lantmäteriet.

Jag kan i det avseendet peka på att Göteborgs stad har köpt upp större delen av de privata fastigheterna i Ange-redds kommun och i Berguns församling av Stora Lundby kommun. De skall enligt överenskommelse överföras till Göteborgs stad först den 1 januari 1967. Där kommer således jorddelningslagen fortfarande att gälla, vilket inte hindrar att Göteborgs stad redan för något år sedan har satt i gång med mättningsverksamhet och planläggningsverksamhet inom dessa områden, samtidigt som vi inom lantmäteriet försöker att ordna upp de praktiska problem som har uppkommit genom Göteborgs stads inköp. Såvitt jag vet råder det inga motsättningar mellan lantmäteriet och Göteborgs stads mättningsmyndigheter. De står båda under tillsyn av samma myndighet, nämligen lantmäteristyrelsen, så det vore dåligt om inte verksamheterna skulle kunna samordnas.

På samma sätt är det på många andra håll. Jag har i min hemstad utfört många förrättningar enligt 1948 års lag, och det har aldrig förekommit några motsättningar mellan stadens mättningsväsende och lantmäteriet. Jag får därför tillstyrka denna lagstiftning. Jag tycker att detta förslag gäller en lag, som är nödvändig, även om man om den kan säga som man sade om parfymen på Ludvig XVI:s tid; det är tur att den finns, men synd att den ska behövas! Men jag tycker att lagen är alldeles för omständlig. I 3 § finns ett stycke, som jag visat är onödigt. Själva lagtexten borde därtill förenklas. Jag har emellertid inte velat göra det så lätt för mig

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

här att jag bara klagar och klandrar, utan jag har lagt fram ett färdigt förslag till en enklare lagtext. Jag anser att mitt förslag täcker hela registret och även litet mera som kan komma att behövas. Emellertid har min motion avstyrkts, och jag har nog inte heller tänkt mig, att jag skulle få medhåll för en ändring av detta lagförslag, som enligt vad man har sagt mig skulle ha vägts på guldväg ord för ord av många kockar och kalfatrats i lagrådet. Jag har med min motion velat demonstrera i någon mån mot den tillkrånade lagskrivning som förekommer. Jag vill väl inte kräva det här, men nog borde man söka tvinga lagstiftarna att skriva sin lagtext lika kortfattat som om de skulle hugga den i sten liksom runor. Det skulle inte bli så många ord då utan man skulle först behöva tänka igenom ordentligt vad man skall skriva.

Jag har velat framföra denna synpunkt i förhoppning att jag därmed sått ett frö, som i framtiden skall ge skörd i form av en enklare och mindre skrymmande lagstiftning. Det är cirka 75 ord i mitt förslag mot cirka 225 i propositionen. Mitt förslag innehåller således endast en tredjedel av antalet ord i propositionens förslag, men jag anser att det täcker precis samma behov.

Herr talman! Trots att jag sålunda hyser förmäthenheten att anse mitt förslag vara bättre formulerat kan jag naturligtvis inte i den situation vi nu står yrka bifall till det. Jag yrkar därför bifall till propositionen.

Herr JANSOON, ERIK, (s):

Herr talman! Det förslag till ändringar i fastighetsbildningslagarna som nu föreligger synes ha som främsta motivering det principbeslut, som riksdagen fattade 1962 om ändringar i den kommunala indelningen, vilka i stort sett innebär att man för framtiden får räkna med att landskommunerna i allt större utsträckning kommer att förenas med städer och köpingar.

Som redan nämnts, innebär den nuvarande ordningen att fastighetsbildning i städer och köpingar, som regleras av fastighetsbildningslagen i stort sett skötes av kommunala organ, medan de däremot på landsbygden, där jorddelningslagen gäller, skötes av lantmäteriet, som är ett statligt organ. Om en landsbygdskommun inkorporeras med en stad så följer enligt de nuvarande bestämmelserna automatiskt att fastighetsbildningslagen skall gälla även inom den landsbygdsdel som inkorporerats. Med andra ord: staden övertar de uppgifter som lantmäteriet tidigare haft. Det finns visserligen undantag, som jag inte skall gå in på, vilka regleras enligt den s. k. 1948 års lag.

Det är väl det framtidsperspektivet, att vi får flera landsbygdskommuner som inkorporeras och att vi får större områden som kommer att behärras av framför allt stadsingenjörskontoren, som i så hög grad har förskräckt en redan överansträngd lantmäteristyreelse, att man där skyndat sig att göra en promemoria, som konstigt nog rätt hastigt blev en proposition och sedan det utskottsutlåtande, vilket nu föreligger.

Det förslag som vi nu har att behandla innebär enkelt uttryckt, att kommande kommunsammanslagningar inte på något sätt kommer att inverka på fastighetsbildningen, utan den kommer att skötas enligt samma ordning som hittills. Det betyder alltså att det finns möjligheter att i fortsättningen i en rad städer få två olika organ, som skall syssla med dessa saker. Om en stad med eget mätningssvåsen införlivar en landsbygdskommun med sitt eget område, kommer lantmätaren med stöd av jorddelningslagen fortfarande att handha fastighetsbildningsärendena inom den inkorporerade delen av staden, samtidigt som ett kommunalt organ handhar samma slags ärenden inom stadens gamla område.

Det är inte märkvärdigt att den ordningen har mötts av starka betänkligheter inte minst från kommunalt håll,

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

och dessa har också framkommit i en av de motioner, som har väckts i anledning av propositionen, nämligen nr 1036 i andra kammaren. Nog kan man väl ifrågasätta, om det rent praktiskt kan vara förnuftigt att skapa en ordning som innebär att två organ handhar likartade ärenden inom en och samma kommun.

1962 års beslut om större kommunenheter var väl ett resultat av att man mycket väl vet att de krav, som numera ställs på kommunal service, medför att det inte längre kan vara funktionsmässigt att ha alltför små kommunala enheter. De måste bli mycket större och befolkningsrikare, om de skall kunna sköta den service som krävs i våra dagar.

Om man nu gör det tankeexperimentet, att det skapas ett antal stora kommuner, innefattande både städer och landsbygd, vad är de nya storkommunernas första uppgift? Jo, den måste ju vara att planlägga hela kommunens område. Man måste ta upp en diskussion om hur bostadsproduktionen skall skötas och var bostäderna skall förläggas. Man måste ta upp en diskussion om lokaliseringen inom kommunen, t. ex. om förläggningen av en industri, en hantverkslokal eller något annat, var kommunens centrum skall ligga, hur affärsverksamheten skall läggas upp med tanke på kommunens geografi o. s. v. Man måste diskutera skolornas förläggning, trafikfrågorna och kanske inte minst avsättningar för fritidsändamål o. d. Man måste med andra ord få en generalplan som omfattar hela kommunen.

Vi som ute i kommunerna sysslar med dessa översiktsplaner vet att det är byggnadsnämnderna som har det största ansvaret för detta. Vi som sysslar med det vet också, att inom byggnadsnämnderna spelar stadsingenjörskontoren eller mätningstvåningen en inte obetydlig roll när det gäller hur dessa översiktliga planer skall läggas upp. Det är väl också självklart att när en kommun blivit större och dessa plan-

läggningsfrågor blir aktuella, så är det kommunen som har ansvaret för planläggningen inom hela kommunens område och inte bara en del av detta. I annat fall vore det ju rätt meningslöst med en sammanslagning.

Trots att allt detta borde vara självklara saker, och trots att byggnadsnämndernas mätningstvåningen härvidlag är en oerhört viktig detalj, är man beredd att införa en lag, enligt vilken en del av dessa viktiga ärenden skall bibehållas hos en statlig myndighet, som alltså skall arbeta vid sidan av de kommunala organen. Man kan fråga sig, om det ur organisatorisk och inte minst ur rationell synpunkt är vettigt att förbereda sig på detta sätt.

Därtill kommer en annan sak som herr Skårman något var inne på. Bli det inte risk för stora förseningar när det gäller planläggning genom denna anordning? Lantmäteriet arbetar i dag med en oerhört stor arbetsbörda och har en ytterst stor eftersläpning i sina arbetsuppgifter. Lantmäteristyrelsen har för någon tid sedan skickat i väg ett brev med anslagsäskanden för nästa budgetår, och däri talar man om en del intressanta saker. Sålunda klagar man över den stora arbetsbelastning som lantmäteriet i dag har. Man nämner brist på resurser av olika slag och talar om att det i slutet av år 1963 fanns en arbetsbalans inom lantmäteriet på inte mindre än 40 000 förrättningar och 6 000 uppdrag. Man nämner att enbart denna eftersläpning är så stor, att den skulle räcka till för över ett och ett halvt års arbete för lantmäteriet.

I anslutning till vad herr Skårman sade kan det för dem, som tycks vara bekymrade för om stadsingenjörskontoren skall klara dessa ökade arbetsuppgifter, vara intressant att hänvisa till samma inlägga som nyss nämnts. Där talar lantmäteristyrelsen om vilken gynnad ställning stadsingenjörskontoren i dag har, vilken liten arbetsbelastning de har och vilka större möjligheter de har att snabbt skaffa nytt folk.

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

De har en stor fördel framför lantmäteriet när det gäller att snabbt kunna klara av sina uppgifter. Det är lantmäteristyrelsens egna ord, och jag tror inte heller att det är någon större fara när det gäller stadsingenjörskontoren.

Men trots att lantmäteristyrelsen själv är så pessimistisk är den ändå beredd att åta sig de ökade arbetsuppgifter som kommer genom de införlivade kommundelarna. Det är inte bara så att det kan sägas, att vi bibehåller samma organ inom samma geografiska områden som förut, utan skall det vara någon mening med att slå samman kommunerna, så måste det betyda att det blir ökade arbetsuppgifter även på mätningsområdet i de kommuner som kommer att inkorporeras.

Det är självklart, herr talman, att med den uppfattning som jag har vore det enda vettiga att här yrka avslag på alltihop. Jag har gjort det i utskottet, men där dräller det av lantmätare, och därför var det inte så lätt att klara sig! Det skulle väl inte vara någon mening att yrka avslag här heller. Utskottet har ju gjort en s. k. välvillig skrivning, och det är alltid ett fint sätt. Med den nära nog djävulska skicklighet, som våra utskottssekreterare har, gör de formuleringar som får även den argaste motionär att backa ut trots att det hela slutar med att hans motion inte föranleder någon åtgärd. Så är fallet även denna gång.

I den s. k. positiva skrivning som utskottet gjort hänger man upp sig på lagens 2 § som säger ordagrant: »För område som avses i 1 § må Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer, i samband med indelningsändringen eller senare, i den utsträckning stadens utveckling så påkallar förordna att beträffande fastighetsbildning bestämmelserna för stad skola tillämpas.»

Utskottet har alltså hängt upp sig på denna paragraf och uttalar förhoppningar om att man vid de förhandlingar, som alltid skall föregå ett sådant

eventuellt beslut, skall ta allra största hänsyn till de önskemål som kommunerna för fram. Man säger vidare att i de fall kommun själv vill ta hand om hela mätningsväsendet inom kommunen skall detta icke nekas utan mycket starka skäl, och man slutar med förhoppningen att tillämpningen av 2 § skall göras mycket generöst. Vi får verkligen hoppas på att så skall bli fallet.

Man får alltså, herr talman, denna gång nöja sig med de förhoppningar som kommer till uttryck i utskottets skrivning. Tyvärr tror jag ändå att de närmaste årens erfarenheter skall visa att det blir anledning att återkomma, ty tittar man på denna lag, herr statsråd, så är väl i stort sett dess reella innebörd endast att man har spegelvänt 1948 års lag.

Jag har, herr talman, tyvärr inget yrkande.

Herr SKÄRMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kort »genmäle» är kanske inte riktigt i detta fall, ty jag kan i stora delar vara överens med herr Jansson om att vad som här skett inte är lyckligt. Jag poängterade att man om denna lagstiftning kunde säga som man sade om parfymen på Ludvig XVI:s tid: »Det är tur att den finns, men det är synd att den skall behövas.»

Jag var med redan i mitten på 1930-talet, då man tyckte att jorddelningslagen var hopplös. Jag och mina kamrater hade som lärare professor Åke Holmbäck, och vi diskuterade livligt med honom även efter det att vi avlagt examen. Vi fick honom att ställa sig bakom en motion 1939. Han kunde väl inte drömma om att den ännu 1964 inte skulle ha resulterat i så värst mycket. Vad som har skett är huvudsakligen delreformer på 1950-talet.

Nu föreligger emellertid ett förslag, och det är ingen som nu sitter i ansvarig ställning som man kan anklaga för fördröjningen. Det har bytts både

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

utredningsmän och ansvariga på regeringshåll under den tid som gått. I dagens situation kan man inte komma ifrån den lagstiftning vi diskuterar. Man måste ha den respittid, som denna tillfälliga lag ger, för att ordna upp förhållandena på det sätt som herr Jansson och jag är överens om.

Däremot tror jag att herr Janssons pessimistiska uttalande, att utvecklingen i städerna skall fördröjas är överdrivet. Det är väl så att vi bor i samma land och skall samarbeta. Lantmäteriet och mättningsväsendet i städerna lyder under samma tillsynsmyndighet och arbetar för samma mål. Det behöver inte bli några frågor om prestige. Jag sade förut och jag vidhåller nu att det finns bara en pott av utbildat folk att ta ur. Lantmäteriet har fått vidkännas en mycket stor avtappning till städerna. I dagens läge är de flesta stadsingenjörer före detta lantmätare. Konsultverksamheten har ökat i hög grad, och där arbetar lantmätare överallt. Som yrkesman kan jag inte klaga, ty det har medfört att lantmätarna kommit fram fortare och fått snabbare befordran. Men »rationaliseringen» av lantmäteriet 1960 skedde på ett sätt som missgynnade tjänstemannakåren, därav blev mycket missnöje. Många har av denna orsak lämnat lantmäteriet. Där är det sedan årtionden en stor arbetsbelastning, men den förbättras inte av att folk flyttar över till ett annat arbetsbord.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Kommunreformen har vissa konsekvenser som gör att man måste säga sig att man inte kan underlåta att vidta åtgärder. Förra året har jag tillsammans med herr Andersson i Knäred motionerat i denna fråga (I: 553). Jag måste säga att jag tror att det är mycket viktigt och angeläget att åtgärder genomföres. Det är alldeles klart att de nya kommuner, som byggs upp, och det tätortsarbete i städer och stads-

liknande samhällen som kommer att åligga den kommunale stadsingenjören och hans mättningsmän är av den omfattning att de får händerna fulla. De jordbrukare som finns i sådana samhällen behöver den statliga lantmäterioorganisationens hjälp.

Det finns i de nya storkommunerna en hel del jordbruk och det finns en statlig organisation för jordbruksrationalisering som i de enskilda fallen inte kan få erforderlig hjälp då det gäller komplettering av ett visst jordbruk, genomförandet av en ändrad indelning o. s. v. Man kan naturligtvis inte påräkna samma intresse hos stadsingenjören härför som för de stora, centrala frågorna vid tätorternas utbyggande. Under sådana förhållanden förefaller det ju rimligt att man i nuvarande läge vidtar även provisoriska åtgärder, ägnade att tillfredsställa behovet även för jordbruken och den jordbruksrationalisering som kommer att försiggå inom områden som annars skulle komma under de centrala eller kommunala stadsingenjörernas och deras mättningsorganisations verksamhetsfält. Detta gör att jag för min del med glädje hälsar att något nu har skett på detta område.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan då därigenom väsentligen ernås just vad vi förra året motionerade om.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Jag är varken motionär eller reservant i denna fråga, men då jag är rent allmänt intresserad av den, kanske det kan motivera att jag får anföra några synpunkter.

Även om man har förståelse för de motiv som föranleder den föreslagna lagändringen om fastighetsbildning i samband med ändring i den kommunala indelningen, hindrar det inte att man ställer sig i viss mån skeptisk till själva det organisatoriska förslaget. Ett delat ledarskap och därmed ansvarsfördelning inom en och samma kommun torde så långt jag förstår knappast befräm-

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

ja effektivitet och rationell handläggning. Men om man trots detta under förhandenvarande omständigheter accepterar denna uppläggning, frågar man sig om det ej, för att citera Kommunaltekniska föreningen, borde ha varit en omvänd automatik, d. v. s. att vid indelningsändringar nu gällande bestämmelser om vilka fastighetsbildningsregler som skall gälla inom ett med stadskommun eller motsvarande införlivat område fortfarande skulle äga tillämplighet, men att vid varje indelningsändring prövning och utredning i särskild ordning verkställes till grund för ett eventuellt beslut att för vissa delar av ett sådant införlivningsområde för landsbygden gällande fastighetsbildningsregler tills vidare helt eller delvis skulle tillämpas. Vid en sådan prövning borde, tillägger Kommunaltekniska föreningen, från kommunalt håll framförda synpunkter och önskemål starkt beaktas och beslutet senare kunna omprövas, om ändrade förhållanden skulle motivera detta.

Vad som enligt mitt förmenande starkt motiverat en sådan ordning är stads- och tätortskommunens alltmer ökade betydelse för landets invånare. Redan nu bor majoriteten av medborgarna i sådana kommuner, och den utvecklingen fortsätter i oförminskad takt. Av den anledningen torde det vara synnerligen angeläget att denna kommundyp har förutsättningar att fungera på ett tillfredsställande sätt. En av dessa grundförutsättningar är att själva stadsbyggnadsorganisationen fungerar så att den snabbt och effektivt kan betjäna såväl näringsliv som enskilda medborgare med exempelvis färdigplanerad mark för industri och bostäder.

Har det statliga lantmäteriväsendet möjlighet att ge städerna denna service? Ja, det är väl här kommunalmännen i de berörda kommunerna sätter frågetecken? Några siffror kanske kan motivera orsaken, och därför har jag samma synpunkter att anföra som herr Erik Jansson har hänvisat till.

Enligt lantmäteristyrelsens anslagsäkanden för budgetåret 1965/66 var arbetsbelastningen år 1963 följande: under året inkom cirka 29 000 ansökningar om legala förrättningar och cirka 18 000 uppdrag. Samtidigt slutfördes cirka 21 000 förrättningar och 17 000 uppdrag. Vid utgången av år 1963, såsom herr Erik Jansson påpekade, förelåg en balans på cirka 40 000 uppdrag och 6 000 förrättningar. För att klara denna arbetsbalans räknas med cirka ett och ett halvt år. Det innebär ungefär dubbelt så lång tid som man från experthåll beräknar att det skall få ta.

Inom det kommunala mättningsväsendet inkom under samma år, alltså 1963, ansökningar om cirka 28 000 förrättningar och avslutades cirka 26 000. Vid utgången av 1963 hade det kommunala mättningsväsendet en balans på cirka 16 000 förrättningar, alltså avsevärt lägre än inom lantmäteriet. Till detta kanske man skall foga att man inom lantmäteriet ofta torde ha mer arbetskrävande och tidsödande förrättningar.

Orsaken i övrigt till att läget är så mycket gynnsammare för det kommunala mättningsväsendet torde bl. a. bero på dess smidigare organisation. Den är mer rörlig. Behöver man ytterligare folk för ett arbete, så kan man snabbare fatta beslut att anskaffa sådant. Dessutom finns kanske större möjligheter att i andra avseenden konkurrera om den arbetskraft som är tillgänglig inom området.

Till det anförda kanske man dessutom borde tillfoga, att det statliga lantmäteriet knappast kommer att få en minskad arbetsvolym. Jordbrukets fortgående rationalisering och kanske i ännu högre grad den expanderande fritidsbebyggelsen kommer säkert att svara för mer än överfull sysselsättning.

Beträffande det föreliggande förslaget är jag medveten om att utskottets talesman kommer att anföra att de farhågor jag anfört mot förslaget är överdrivna, ty i § 2 finns en säkerhetsregel, som skall kunna sättas i kraft och eli-

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

minera nackdelarna med förslaget. Detta är formellt riktigt, men det är ej ett resultat som utan vidare är givet. Det skall föregås av en grundlig utredning och Kungl. Maj:t bör icke vara helt bunden av vad kommunen från sina synpunkter kan finna mest önskvärt.

Det innebär exempelvis att residensstaden i mitt hemlän Kalmar, som i många år haft svårigheter med sina markproblem och som nu från den 1 januari inkorporerar grannkommunen Dörby inte automatiskt såsom enligt tidigare gällande bestämmelser kan med sin egen organisation börja att snabbbehandla planeringen av en i hög grad önskvärd och för staden nödvändig bostadsförsörjning. Här kan bli kanske nog så tidsödande utredningar och förhandlingar, innan man når fram till ett önskvärt resultat.

Herr talman! Med hänsyn till det enhälliga utskottsutlåtandet har jag ej något yrkande, men vill sluta med att dels vädja till statsrådet att han följer denna fråga och medverkar till att beslutet ej blir ett nytt snår i den djungel av paragrafer och förordningar, som finns inom stadsbyggnadsväsendet. Dels önskar jag understryka utskottets hemställan om en förstärkning av lantmäteriorganisationen med hänsyn till de ökade krav, som kommer att ställas på densamma, och sist men inte minst vill jag uttala en förhoppning om att lagen blir ett provisorium av kort varaktighet.

I detta anförande instämde herrar *Larfors* (s) och *Dahl* (s).

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! I frågans nuvarande läge skall jag inte hålla något längre anförande, utan bara något kommentera vad som har förekommit under debatten i dag.

Herr Skårman beklagade att vår tids lagstiftare inte var skyldiga att själva rista sin lagtext i runskrift i sten. Ja, herr Skårman, det kanske var enklare att lagstifta på den tiden, när man inte

hade andra medel att skriva ned orden med. Men den tidens jurister hade heller inte den uppsjö av tekniker runt omkring sig som gjorde livet mer komplicerat för dem än vad juristerna själva skulle önska.

Herr Skårmans förslag till lagtext har en mycket stor förtjänst just i dess korthet, men det har också en stor brist. Det tillgodoser nämligen icke alls de intressen som herr Erik Jansson talade för. Det förefaller därför uppenbart, när man hör herrarnas olika åsikter, att förslaget till propositionen och det enhälliga utskottets förslag kan utgöra en lycklig kompromiss mellan olika ståndpunkter.

Till herr Erik Jansson skulle jag vilja säga att den omständigheten, att lantmäteriväsendet för närvarande har en arbetsbalans, väl närmast talar för att lantmäteristyrelsen kommer att överlåta till städerna allt som kan överlåtas. Har en kommun ett väl utbyggt mätningsväsende, skall den saken givetvis beaktas vid tillämpningen av 2 §. Jag tror därför att jag utan vidare i sådana fall kan utlova en generös tillämpning av 2 § i lagförslaget.

Liksom den senaste talaren vill jag gärna uttala önskemålet, att denna lagstiftning blir av kort varaktighet. Remisstiden utgår i dagarna på det stora betänkande som avlämnats av fastighetsbildningskommittén, och vi skall göra vad vi kan i departementet för att få fram ett lagförslag så fort som det är möjligt.

Herr **SKÅRMAN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! För herr statsrådet Kling vill jag påpeka, att när jag sade att juristerna borde rista sina lagtexter i runskrift, gjorde jag detta i bildlig bemärkelse. Jag menar att livet och allting omkring oss blir så komplicerat, att om vi skall möta det med allt längre och omständligare lagtexter, så går vi till slut vilse och klarar inte av det. Jag undrar hur många det är i denna

Ang. fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning

kammare, som har möjlighet att läsa en bråkdel av de papper vi får. Om man skall komma vidare, måste man komprimera det hela och göra det enkelt och kortfattat — jag vill understryka att det är synnerligen viktigt att göra så.

Jag vill till herr Petersson, Bertil, säga, att de bekymmer som man har med bostadsplaneringen i Kalmar borde vara onödiga bekymmer. Som jag påpekat skall en sammanläggning i Göteborg inte ske förrän år 1967, men man håller där sedan år tillbaka på med sin planläggning. Skulle det inte gå att göra på samma sätt också i Kalmar? Det är här enbart fråga om förrättningsverksamhet.

Vidare anser jag att min lagtext mycket väl tillgodoser även herr Erik Janssons krav. Jag har testat den på alla fronter, och det går att fatta beslut i vilken riktning som helst — den är skrivna så.

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s):

Herr talman! Efter herr statsrådets inlägg i denna fråga finns det väl inte någon anledning att vi från utskottets sida går in i någon längre argumentation på dessa områden, i synnerhet som det inte har ställts några yrkanden.

Herr Skärman, som också är motionär på detta område, har tagit upp sitt lagförslag till behandling och hävdar den uppfattningen att man med enkla ord liksom skall klara av dessa frågor. Utskottet hade emellertid den bestämda uppfattningen, att dessa enkla ord inte var tillräckliga, och därför fick motionen och herr Skärmans lagtext det öde som framgår av utskottets utlåtande.

Vad sedan gäller de inlägg, som herr Erik Jansson och herr Bertil Petersson haft, har det ju blivit klarlagt att de något överdrivna farhågor, som liksom framskyntat i denna debatt, inte är för handen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **JANSSON, ERIK**, (s):

Herr talman! Det har talats om att det här inte föreligger någon större risk för dualism mellan städernas mätningorganisationer och lantmätarna. Det har också sagts, att det visst skulle kunna gå att samarbeta på detta område.

Men nog lär det kunna inträffa tillfällena, då man nästan är frestad att fråga, vem man egentligen skall samarbeta med med hänsyn till den arbetsbelastning lantmäteriet i dag har. Jag kan också ställa den fråga jag tidigare ställt: Finns här inte risker för att det skulle kunna bli en försening i kommunernas planering, när vi skall lita till ett organ med den arbetsbelastning som det nu har?

Herr statsrådet säger att detta lagförslag är en kompromiss. Jag skulle vilja fråga: Mellan vad för någonting är det en kompromiss? Jag fattar inte riktigt vad kompromissen skulle innebära. Själva huvudfrågan är här, att det finns en ledning inom en kommun som har ansvaret för planeringen och för alla funktioner inom kommunen. Här bryts denna princip till rationell arbetsordning just på ett av de viktigaste områdena i en stadsplanering, nämligen genom att vi får in ett nytt element i detta arbete. Det är ju detta som är det viktiga. Jag har svårt att förstå, vad det är för kompromiss. Jag vill understryka att det viktigaste i lagen är att vi mister den enhetliga ledningen inom kommunen på detta sätt.

Herr statsrådet säger också, att det är klart att vi kommer att få hjälp av lantmätarna i detta avseende. Jag har redan förut sagt att det finns stora risker för att den hjälpen inte kommer, för det första därför att lantmätarna inte hinner med och för det andra därför att det är principiellt galet att en kommuns styrelse, som ändå skall ha ansvaret, skall gå till ett annat organ och be om hjälp. Jag tror inte mycket på detta.

Det säges att denna lag kommer att

Om forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle

ha kort varaktighet. Det vet jag också, eftersom det pågår en utredning om en gemensam lag för både stad och land i detta avseende. Jag skulle här vilja fråga, herr talman: Hur många motioner har inte avslagits i detta hus på grund av att utredning pågår? I detta fall framläggs till och med en proposition med ett lagförslag som skall vara av kort varaktighet, trots att en utredning pågår om en gemensam lag och trots att vi redan har en lag som ger möjlighet att genom dispenser medge undantag.

Jag vill slutligen framhålla att jag hoppas på herr statsrådets uttalande om att han för sin del kommer att medverka till en generös tillämpning av 2 § i lagförslaget, och vi får allesammans hoppas att så skall bli fallet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckt motion om samhälleliga insatser till stöd för ungdomsverksamheten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner om forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 625, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 770, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om åtgärder för en grundläggande och kontinuerlig forskning om ungdomens situation i da-

gens samhälle i det syfte som angivits i motionerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 625 och II: 770 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Olsson* samt herrar *Carlsson* i Huskvarna, *Börjesson* i Glömminge och *Magnusson* i Nennesholm, vilka ansett, att utskottet bort på anförda skäl hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 625 och II: 770 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om åtgärder för en grundläggande och kontinuerlig forskning om ungdomens situation i dagens samhälle i det syfte, som angivits i motionerna.

Fru **OLSSON** (cp):

Herr talman! I motionerna I: 625 och II: 770 yrkas på ökad forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle.

Vi är alla väl medvetna om att vi lever i ett föränderligt samhälle där utvecklingen går mycket snabbt. Ja, utvecklingen går så snabbt, att dagens föräldrageneration inte helt kan förlita sig på egna erfarenheter från den egna ungdomstiden när den skall fostra sina barn och ungdomar så att de skall passa in i vårt samhällsmönster. Under den tid som har gått sedan föräldrarna själva befann sig i ungdomsåldrarna har värderingar och normer så förändrats, att föräldrarna själva har svårigheter att följa med och anpassa sig. De blir då inte det stöd för ungdomen som de bör och naturligtvis själva önskar att vara.

Vi vet ju också att det nu mer än tidigare är så att de olika generationerna talar olika språk och att det alltför ofta blir slitningar generationerna emellan. Vi har ju också under de senaste åren haft en stor befolkningsomflyttning. Jag skall inte gå in på de problem som det

Om forskning rörande ungdomens situation i dagens samhälle

för med sig för samhället i stort, jag vill endast påpeka att det utgör en stor påfrestning för människorna att lämna sin ursprungsmiljö och inpassas och även anpassa sig i en ny miljö, de flesta gånger storstadsmiljö. Den omställningen är svår för den vuxne och inte mindre för ungdomen, som här ställs inför situationer och problem som jag vet att föräldrarna inte känner eller har erfarenhet av och därför inte kan ge ungdomen råd.

Dagens ungdom är också den första ungdomsgeneration som har upplevt TV och får på sätt värderingar och åsikter från helt andra källor än tidigare. Man kan här faktiskt med visst fog tala om fjärrdirigering.

Vi skall inte heller glömma bort reklamen, som ju har utvecklats på ett helt annat sätt än tidigare och sätts in när ungdomen är som mest mottaglig. På reklamens område kan man verkligen tala om att det forskas på ett sätt som man önskar skulle ske i andra sammanhang och på andra områden.

Att allt detta nya som bryter mot gamla normer och beteenden skapar konfliktsituationer som är mycket svåra för ungdomen att bemästra är vi väl alla ense om. Samhället gör numera rätt stora insatser för ungdomen, det skall ärligt medges, dock enligt min mening inte tillräckligt.

Jag anser det också alltför snävt att, som ofta sker, motivera stöd till ungdomsverksamheten blott för att motverka asocialitet. Här behöver vi se något vidare och sträva efter att under den tid ungdomen är påverkbar utsätta den för så mycken påverkan att ungdomen fostras till självständigt tänkande människor.

Vi handlar nu när det gäller stödet till ungdomen alltför mycket efter tro och alltför litet efter vetande just på grund av, som motionärerna skriver, för litet forskning rörande ungdomens situation.

Utskottet talar om forskning som redan bedrivs, bl. a. de undersökningar

som bedrivs av 1962 års ungdomsutredning. Det är sant att dessa undersökningar till en del tangerar vad som framföres i motionen, men direktiven för 1962 års ungdomsutredning täcker ej den stora forskning vi vill få till stånd, men de undersökningar som utförts av 1962 års ungdomsutredning skulle på ett utmärkt sätt kunna tillvaratas och placeras in i ett större forskningsprogram.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som är fogad till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Herr **MÖLLER** (s):

Herr talman! Denna motion har ett behjärtansvärt syfte, liksom varje liknande motion, som efterlyser djupare forskning för att vi skall kunna få större kunskaper om skilda problem. I detta fall gäller det ungdomen och dess sätt att uppleva problematiken i en värld som snabbt förändrar sig.

Denna problematik är naturligtvis inte ny för just vår generation, men den är annorlunda. Den har mött varje generation tidigare, eftersom tiden och samhället ständigt förändrats och varje generation ställts inför nya problem.

Jag tycker att motionen är en smula yvig och vag, och i många av sina uttalanden är den inte så hållfast. Den hänvisar till amerikansk litteratur och gör påståenden, som jag antar är svåra att få underbyggda, t. ex. att den unga människan blir allt mer och mer fjärrdirigerad och liknande. Man vill ha belyst vilka konfliktsituationer som uppstår när folk gifter sig, som har olika normer och beteendemönster, och hur sådana äktenskap påverkar uppväxande individer. En sådan spekulativ tankeverksamhet kan man naturligtvis bedriva. Motionärerna önskar att dessa saker skall bli föremål för seriös forskning. Men jag antar att det också finns uppslag i motionen som kan visa sig

vara starkare och mera bärkraftiga än dem jag har refererat.

Motionen och reservationen har emellertid fel när de påstår att statens och samhällets ungdomsverksamhet enbart inriktar sig på att bekämpa asocialitet. Detta är numera inte fallet. Det har framgått av och understrukits i utskotts- betänkandet, att det statliga stödet till ungdomsverksamheten har en mera vidsträckt och mera positiv, fostrande innebörd.

Jag vill också hänvisa till vad som är det väsentliga i sak i dagens läge. 1962 års ungdomsutredning har redan avgivit ett betänkande, där den har lämnat en redogörelse för undersökningar som skett och som är aktuella och avses bli igångsatta på dessa områden. Jag förutsätter att detta kommer att leda till efterföljd. Dels har viss forskning igångsatts, dels får man räkna med att ungdomsutredningens verksamhet skall fortsätta ytterligare och även sätta spår efter sig.

En väsentlig faktor är också att vi har ett särskilt organ, tillsatt för något år sedan, nämligen statens ungdomsråd med uppgift att initiera forskning och ta initiativ på områden som rör ungdomsvården. Dess verksamhet har präglats av god initiativkraft. Jag förutsätter att rådet i fortsättningen kommer att ta initiativ, som gör det onödigt för riksdagen att göra speciella framstötter på dessa områden.

Med den motiveringen, herr talman, hemställer jag om bifall till berednings- utskottets utlåtande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemstäl-

Om bättre ljudisolering av bostäder
län, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson* begärde röst- räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 31.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om bättre ljudisolering av bostäder

Föredrogs ånyo allmänna berednings- utskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckta motioner om bättre ljudisole- ring av bostäder.

I de likalydande, till allmänna bered- ningsutskottet hänvisade motionerna I: 46, av fru *Carlqvist* och herr *Mårtens- son*, samt II: 60, av herr *Svenning m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder till förebyggande av den vid

Om bättre ljudisolering av bostäder

inflyttningen i många fall bristfälliga ljudisoleringen av två- och flerfamiljsbostäder samt radhus.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 46 och II: 60 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru CARLQVIST (s):

Herr talman! Motionerna I: 46 och II: 60 har behandlats av allmänna beredningsutskottet, och jag har inte någon avvikande mening mot vad utskottet anfört. Jag vill dock gärna understrika vad utskottet säger, att det »kan även enligt utskottets mening anses ådagalagt att ljudisoleringen i våra bostäder ofta är bristfällig». Utskottet konstaterar att motionerna faktiskt har varit en hjälp till att dessa frågor har kommit upp till diskussion. Om våra motioner har haft denna verkan och kanske kunnat ge en knuff åt forskningen att söka få fram bättre förhållanden på detta område, anser jag att vi motionärer kan vara nöjda.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Beträffande behandlingen av särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner, ber jag få meddela följande.

Utlåtandet upptages till behandling i morgon torsdag i den ordning det står på dagens föredragningslista bland en gång bordlagda ärenden. Morgondagens plenum avbrytes omkring kl. 15.00.

Beslut i anledning av särskilda utskottets utlåtande fattas först vid fredagens plenum.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 oktober 1957 (nr 577) om prästval; och

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 358, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen om fri rättegång, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 68 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av fiskerikonvention;

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av Förenta Nationernas konvention angående statslösa personers rättsliga ställning jämte i anslutning till propositionen väckta motioner; och

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i Förenta Nationernas stadga.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Upplästes en till kammaren inkommen skrivelse av följande lydelse:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad Hans Lennart Gustafsson hemställer härmed att bli befriad från uppdraget som suppleant i riksgäldskontoret.

Stockholm den 9 december 1964

Hans Gustafsson

Det antecknades, att herr Hans Gustafsson den 18 maj 1962 utsetts till suppleant för herr A. G. Birger Andersson i dennes egenskap av fullmäktig i riksgäldskontoret för valperioden 1962—1965.

På särskilda propositioner biföll kammaren berörda hemställan samt beslöt,

att med anledning därav val av en suppleant för herr Andersson efter herr Gustafsson skulle i föreskriven ordning anställas.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion angående åtgärder till stärkande av det svenska folkstyret.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.23.

In fidem

K.-G. Lindelöw
